MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

EGLĖ BALIULYTĖ
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS PROGRAMA

KALTINIMAS BAUDŽIAMAJAME PROCESE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
lekt. dr. Egidijus Losis

Vilnius, 2021

TURINYS

ĮVADAS..... 3
1. KALTINIMAS BAUDŽIAMAJAME PROCESE..... 9
1.1. Kaltinimo samprata..... 9
1.2. Kaltinimo formos ir jų pokyčiai..... 13
1.3. Kaltinamasis aktas ir jo ypatumai..... 26
1.4. Kaltinimo ribos ir jų keitimas teisme..... 31
2. KALTINIMO BAUDŽIAMAJAME INSTITUTE PROBLEMŲ TEISINĖ ANALIZĖ..... 39
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI..... 68
LITERATŪROS SĄRAŠAS..... 70
ANOTACIJA..... 77
ANNOTATION..... 78
SANTRAUKA..... 79
SUMMARY..... 81
PRIEDAI..... 83

ĮVADAS

Kiekvienoje valstybėje yra dalis visuomenės, kuri pažeidžia socialinę žmonių aplinką, darydami priešingą teisinės valstybės tvarkai veiką. Siekiant užtikrinti visuomenės saugumą valstybėje ir mažinti nusikalstamų veikų padarymo atvejus yra svarbu teisinėje valstybėje turėti aiškų ir tikslų baudžiamojo proceso mechanizmą, kuris tinkamai funkcionuotų valstybės teisinių institucijų pagalba ir formuotų teisingą problemos sprendimo būdą teisinėje sistemoje. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau ir BPK) yra įtvirtinta baudžiamojo proceso paskirtis, kuria numatoma, kad ginant žmogaus ir piliečio teises ir laisves, visuomenės ir valstybės interesus turi būti greitai ir išsamiai atskleistos nusikalstamos veikos ir tinkamai pritaikytas įstatymas, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas[1]. Norint atskleisti padarytą nusikalstamą veiką ir tinkamai pritaikyti įstatymą kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista padaryta nusikalstama veika[2]. Tai reiškia, kad norint įvykdyti baudžiamojo proceso paskirtį yra būtina surinkti visus reikšmingus teisingam bylos išsprendimui duomenis, kurie bus laikomi įrodymais pagal BPK keliamus reikalavimus ir tokiu atveju bus galima pagrįsti nusikalstamą veiką padariusio asmens kaltumą. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau ir Konstitucija), pagrindiniame ir svarbiausiame Lietuvos Respublikos teisės akte, įtvirtinančiame pagrindines piliečių laisves ir teises, valstybės ir visuomenės svarbiausias normas, yra numatyta, kad ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja, valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko prokuroras, įstatymų nustatyta tvarka gindamas asmens, visuomenės ir valstybės teises bei teisėtus interesus[3]. Šie suteikiami konstituciniai įgaliojimai prokurorui yra išskirtiniai ir vieninteliai tuo tikslu įgyvendinant teisingumą: nustačius nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir nusikalstamą veiką pagrindžiančias aplinkybes kaltinamuoju aktu įtariamojo statusas keičiasi į kaltinamojo ir toliau teisme sprendžiamas jo patraukimas baudžiamojon atsakomybėn dėl jo padarytų priešingų teisei veiksmų. Taip pat BPK įtvirtinta, kad valstybinis kaltinimas yra prokuroro veikla, kuria įrodinėjama, kad nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo yra kaltas[4]. Taigi, teigtina, kad kaltinimo palaikymas siejamas tik su prokuroro kompetencija baudžiamajame procese, todėl itin svarbu deramai sureglamentuoti kaltinimo institutą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo

[1] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas", *Valstybės žinio*s 37, 1341 (2002).
[2] *Ibid*.
[3] "Lietuvos Respublikos Konstitucija", *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).
[4] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas", *op. cit*.

būtų tinkamai nubaustas Lietuvos Respublikos teisės aktų numatyta tvarka ir nei vienas nekaltas nebūtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.

Tinkamai suformuluoti ir palaikyti kaltinimą teisminiame bylos nagrinėjime nėra paprasta - ne retai Lietuvos Respublikos teismų praktikoje susiduriama su kaltinimo baudžiamajame procese problemomis, kuomet yra netinkamai kvalifikuota nusikalstama veika ar keičiasi nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės. Nagrinėjimo teisme ribas ir kaltinimo pakeitimą teisme reglamentuoja BPK, kuriame įtvirtinta, kad byla teisme nagrinėjama tik dėl tų kaltinamųjų ir tik dėl tų nustatytų veikų, dėl kurių ji yra perduota nagrinėti teismui, kad kaltinamasis negali būti nuteistas dėl nusikalstamos veikos, kuri buvo perkvalifikuota, arba dėl nusikalstamos veikos, kurios faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte išdėstytųjų, jeigu apie tokią galimybę teisiamajame posėdyje jam iš anksto nebuvo pranešta, be to, numatyta tvarka pakeičiant veikos kvalifikavimą bei jos faktines aplinkybes[5]. Tokia kaltinimo problematika Lietuvos Respublikos teismų praktikoje atskleidžia baudžiamojo proceso principų pažeidimus, teismai susiduria su procesinio sprendimo priėmimo problema esant kaltinimo modifikacijų daugetui, kyla abejonių dėl ikiteisminio tyrimo įstaigų ir prokuroro funkcijų baudžiamajame procese užtikrintumo ir jų procesinių dokumentų reikšmingumo, taip pat atsiranda netikslumų teisinio reguliavimo sistemoje. Esant tokiai situacijai asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltumo klausimas turi būti labai tiksliai išsprendžiamas, kad būtų užtikrintos visos teisinės galimybės gintis, nebūtų suvaržomos jokios procesinės kaltinamojo teisės į teisingą bylos išsprendimą ir kad nekiltų jokių abejonių priimant teismui apkaltinamąjį nuosprendį.

Tiriama problema. Šiame darbe bus koncentruojamasi į kaltinimo keitimo teisme teisinio reglamentavimo problematiką Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje. Būtent konstitucingumo ir kaltinimo instituto reglamentavimo tarpusavio suderinamumo problemą. Kitas tiriamosios problemos aspektas - kaltinimo keitimo teisme pasekmės kaltinamajam. Kokią gali daryti įtaką kaltinimo keitimas teisme asmens galimybėms gintis, padariusiam nusikalstamą veiką, ir kaip tai gali atsiliepti tinkamo teisingumo vykdymui? Analizuojama apeliacinio teismo pozicija, kai paaiškėja iš esmės skirtingos aplinkybės ir kai nėra prokuroro ar nukentėjusiojo apeliacinio skundo. Be to, svarbu ištirti problematiką, susijusią su teismo pozicija, priimant procesinius sprendimus dėl nusikalstamų veikų daugeto, keičiant kaltinimą - ar teisinga teismui savo nuožiūra priimti procesinį sprendimą, esant nusikalstamų veikų daugeto neapibrėžtumui, tiek dėl pradinio kaltinimo, tiek dėl proceso dalyvių prašymu pakeisto kaltinimo, tiek dėl paties teismo pakeisto kaltinimo? Ar tai nepažeidžia kaltinamojo teisės žinoti, kuo esi kaltinamas, gynybos nuo kaltinimo bei kitų teisėto baudžiamojo proceso užtikrinimo reikalavimų? Taigi, šios

[5] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas", *supra note* 1.

problematikos tyrimas yra svarbus norint apsaugoti žmonių teises ir teisėtus interesus baudžiamajame procese, todėl yra būtina aiškintis tiriamos problematikos aspektus.

Baigiamojo darbo aktualumas. Siekiant užtikrinti teisinėje valstybėje veiksmingą kaltųjų nubaudimą būtina tinkamai apibrėžti visuomenės socialinių vertybių gaires ir jų užtikrinimo būdus, kurių vienas iš jų - tinkamas kaltinimo pateikimas teisminiam procesui (tinkamai kvalifikuota nusikalstama veika bei asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltę pagrindžiančios aplinkybės). Norint garantuoti baudžiamojo proceso paskirties įvykdymą be teisės pažeidimų, svarbu suderinti teisinį reglamentavimą valstybėje, užtikrinti procesinių principų laikymąsi bei apibrėžti kaltinimui keliamus reikalavimus. Šio darbo aktualumas pasireiškia ne tik valstybės, bet ir visos visuomenės pagrindu: kaltinimo institute negali būti neapibrėžtumo, kuris varžytų proceso dalyvių teises, todėl šios temos problema yra itin aktuali ir glaudi sprendžiant asmens kaltumo klausimą, siekiant betarpiškai laikytis Konstitucijos[6], tarptautinių sutarčių, kitų įstatymų ir teisės aktų keliamų reikalavimų. Prokuroras, vykdydamas valstybės paskirtą funkciją - palaikyti kaltinimą baudžiamosiose bylose, privalo būti objektyvus ir besąlygiškai tikslus pateikiant kaltinimą, tačiau ne retai susiduriama dėl kaltinamajame akte pateikto kaltinimo netikslumo Lietuvos Respublikos teismų praktikoje. Į visą tai yra aktualu atkreipti visuomenės dėmesį ir plėtoti kaltinimo instituto problematikos priežastingumą veiksmingo teisingumo vykdymo atžvilgiu.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Šio magistro baigiamojo darbo inovatyvumas pasireiškia naujesnės kaltinimo baudžiamajame procese reikšmės aiškinimu, besikeičiančiu teisiniu reglamentavimu, privataus kaltinimo instututo panaikinimo reikšmingumu. Magistro baigiamojo darbo tyrimo ištirtos problematikos dėl kaltinimo ir kaltinimui keliamų reikalavimų bei kaltinimo keitimo ir su juo susijusių pažeidimų naujesnė teismų praktikos analizė, jų apibendrinimai ir galimi sprendimo būdai. Ši tiriama problematika sąlyginai nepakankamai yra ištirta moksliniu lygiu: kaltinimą baudžiamajame procese savo darbuose nagrinėjo Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas, Kuconis Pranas (studijoje "Baudžiamojo proceso teisė"[7] (2011)), Petras Ancelis (studijoje "Funkcijų suderinamumas veiksmingame ir sąžiningame baudžiamajame procese"[8] (2012)), kuris savo darbe apžvelgė baudžiamojo proceso teisinio reglamentavimo užtikrinimo priemones, procesų dalyvių funkcijų suderinamumą - ikiteisminio tyrimo ir kaltinimo funkcijų turinį bei jų tarpusavio sąveiką ir kita, Gediminas Bučiūnas ir Edita Gruodytė (studijoje: "Ikiteisminis

[6] "Lietuvos Respublikos Konstitucija", *supra note* 3.
[7] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011).
[8] Petras Ancelis, *Funkcijų suderinamumas veiksmingame ir sąžiningame baudžiamajame proces*e (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012).

tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai"[9] (2009)), kurie savo studijoje aprašė ikiteismininio tyrimo užbaigimo formas, viena iš jų - kaltinamasis aktas ir jo priedai, Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė, Artūras Panomariovas ir kt. (studijoje "Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo (prof. dr. Eugenijaus Palskio atminimui)"[10] (2011)), atsižvelgiama į įtvirtintų procesinių garantijų mechanizmą, baudžiamojo nagrinėjimo teisme metu susijusius sunkumus ir trukdžius dėl kaltinamojo gynybos, Raimundas Jurka, Irma Randakevičienė ir Saulius Juzukonis (studijoje "Baudžiamojo proceso dalyviai"[11] (2009)), aprašė baudžiamojo proceso dalyvių sampratas, jų klasifikacijas, darbe aktualu - kaltinamojo statusas, Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis ir Jolanta Zajančkauskienė (studijoje "Specifinės baudžiamojo proceso rūšys"[12] (2011)), bei Eglė Matuizienė moksliniame darbe "Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma"[13] (2014), kurių darbuose nagrinėta privataus kaltinimo forma, Raimundas Jurka, Rima Ažubalytė, Marina Gušauskienė ir Artūras Panomariovas (studijoje "Baudžiamojo proceso principai"[14] 2009)) nagrinėjo būtinus kaltinimo institutui užtikrinti principus. Mindaugas Girdauskas[15], Albertas Milinis ir Mindaugas Bilius[16] savo moksliniuose darbuose analizavo kaltinimo keitimo teisme atvejus, taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau ir Konstitucinis Teismas) yra priėmęs nutarimus ir išaiškinęs kaltinimo institutui būdingos problematikos atvejus, t. y. dėl kaltinimo keitimo teisme[17] bei dėl baudžiamosios bylos nagrinėjimo, paaiškėjus iš esmės skirtingomis

---

[9] Gediminas Bučiūnas ir Edita Gruodytė, *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009).

[10] Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo (prof. dr. Eugenijaus Palskio atminimui)* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011).

[11] Raimundas Jurka, Irma Randakevičienė ir Saulius Juzukonis, *Baudžiamojo proceso dalyviai* (Vilnius: UAB Industrus, 2009).

[12] Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis ir Jolanta Zajančkauskienė, *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011).

[13] Eglė Matuizienė, "*Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma*", (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014), 36, *24121_disertacija_Matuiziene_WEB.pdf (mruni.eu).

[14] Raimundas Jurka ir kt., *Baudžiamojo proceso principai* (Vilnius: Eugrimas, 2009).

[15] Mindaugas Girdauskas, „Teismo įgaliojimai keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą griežtesniu", iš *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksui - 10 metų*, Gintaras Švedas ir kt., (Vilnius: Registrų centras, 2012), 186-206; Mindaugas Girdauskas, „Ar teismo įgaliojimai sugriežtinti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą atitinka valdžių padalijimo principą?", iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*, Gintaras Švedas ir kt., (Vilnius: Registrų centras, 2014), 429-442; Mindaugas Girdauskas, "Teismo kompetencija keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą", *Teisės problemos* 3, 65 (2009); Mindaugas Girdauskas, „Teismo įgaliojimų keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą griežtesniu suderinamumas su konstituciniais baudžiamojo proceso tikslais ir principais", *Teisė* 88 (2013): 144-163, Mindaugas Girdauskas, „Teismo galios keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą: konstitucijos reinterpretavimo prielaidos"*,Teisė* 91 (2014).

[16] Albertas Milinis ir Mindaugas Bilius, „Kaltinimo keitimas teisme: teoriniai ir praktiniai aspektai", iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*, Gintaras Švedas ir kt., (Vilnius: Registrų centras, 2014), 383-396.

[17] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 256 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 metų gruodžio 22 d. redakcijos) 4 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 metų gruodžio 22 d. redakcijos), 320 staripsnio 3 dalies, 326 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d. redakcija), 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 12/2010-3/2013-4/2013-5//2013)", *Valstybės žinios* 119, 6005 (2013).

faktinėmis aplinkybėms[18]. Darbo naujumui užtikrinti analizuojamos Lietuvos Respublikos teismų bei Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau ir EŽTT) naujausia praktika baudžiamosiose bylose dėl kaltinimui kylančių problemų.

Baigiamojo darbo reikšmė. Magistro baigiamajame darbe didžiausia apimtimi analizuojama teismų praktika, susijusi su kaltinimo keitimo teisme problematika, kurių išvadų analizė padės teisės doktrinai plėtoti kylančias problemas kaltinimo institute ir ieškoti sprendimų būdų. Šiame baigiamajame darbe pateikiami pasiūlymai, formuojami gauti išvadų teiginiai, kurie sėkmingai leis toliau plėtoti šią kaltinimo baudžiamajame procese problematiką, siekiant užtikrinti teisingumo vykdymą ir jų proceso dalyvių teisines garantijas baudžiamosiose bylose.

Tyrimo tikslas. Šio magistro baigiamojo darbo tikslas yra įvertinti tinkamo kaltinimo baudžiamajame procese reguliavimo prielaidas bei nustačius kaltinimo formavimo, palaikymo ir keitimo problemas teismų praktikoje, pasiūlyti jų sprendimo būdus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti kaltinimo sampratą baudžiamajame procese.
2. Apžvelgti kaltinimo turinį, formas ir jų pokyčius kaltinimo institute.
3. Išanalizuoti prokuroro, kaip baudžiamojo proceso subjekto, kompetenciją palaikant kaltinimą.
4. Išnagrinėti kaltinimo ribų sampratą ir jų keitimo galimybes.
5. Remiantis Lietuvos Respublikos teismų bei EŽTT praktika atlikti kaltinimo instituto problematikos tyrimą, suformuoti tyrimo išvadas ir pateikti pasiūlymus.

Tyrimo metodika. Magistro baigiamojo darbo tyrimo atlikimui naudojami tiek empiriniai metodai, tiek teoriniai. Dokumentų analizės metodas naudojamas, siekiant išanalizuoti mokslinę literatūrą, teismų praktikos medžiagą, kurio pagalba atskleidžiama kaltinimo baudžiamajame procese samprata, kaltinimui keliami reikalavimai, galimos kaltinimo formos, kaltinimą palaikančio subjekto kompetencija, teisinio reguliavimo spragos bei kita kaltinimo instituto problematika, sprendžiant kaltumo klausimą baudžiamosiose bylose. Gautiems dokumentų analizės rezultatams naudojami teoriniai metodai: sintezės metodas, kuriuo padaromos rezultatų išvados, jų apibendrinimas dėl kaltinimo problematikos baudžiamajame procese: kaltinimo keitimo, procesinių dokumentų priėmimo klausimo bei teisingumo vykdymo veiksmingumo, lyginamasis metodas, kuriuo gautos tyrimo išvados palyginamos su ankstesnių kaltinimo instituto tyrimų išvadomis, gaunami pokyčių rezultatai bei lyginamas kaltinimo instituto teisinis reglamentavimas valstybėje. Baigiamojo darbo tyrimo išvadoms sujungti yra naudojamas apibendrinimo metodas siekiant gauti galutines kaltinimo baudžiamajame procese problemų

[18] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 9/2016)", *TAR* 10749 (2017).

išvadas bei formuoti viso baigiamojo darbo tyrimo teiginius dėl kaltinimo problematikos baudžiamosiose bylose.

Tyrimo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dviejų skyrių dėstomoji dalis su skyreliais, išvados, literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalba, santrauka lietuvių ir anglų kalba. Pirmajame dėstomosios dalies skyriuje aptariama kaltinimo samprata ir jo esminiai aspektai baudžiamajame procese bei jo teisinio reglamentavimo ypatumai. Taip pat išanalizuojama prokuroro, kaip baudžiamojo subjekto, kompetencija kaltinimo institute, kartu apžvelgiamos kaltinimo formos, jų pokyčiai bei pateikiama kaltinimo ribų ir jų keitimo teisme galimybės. Antrajame dėstomosios dalies skyriuje, remiantis Lietuvos Respublikos teismų bei EŽTT praktika atliktu kaltinimo instituto problematikos tyrimu, susijusiu su nusikalstamų veikų kaltinimo keitimu bei jų modifikacijų daugetu, priimant procesinius dokumentus, analizuojamos gautos tyrimo išvados. Analizuojama teismų praktika dėl apeliacinės instancijos teisme paaiškėjusių iš esmės skirtingų nusikalstamos veikos aplinkybių. Pateikiamos įžvalgos, galimi probleminiai aspektai.

Ginamieji teiginiai.

1. Keičiant veikos kvalifikavimą ir jos faktines aplinkybes teisme svarbu laikytis visų numatytų baudžiamajam procesui užtikrinti keliamų reikalavimų, nes nuo to priklauso kaltinamojo teisės į gynybą principo užtikrintumas.
2. Netinkamas kaltinimo suformulavimas kaltinamajame akte gali lemti kaltinamojo teisinių garantijų baudžiamosiose bylose pažeidimą.

1. KALTINIMAS BAUDŽIAMAJAME PROCESE

1.1. Kaltinimo samprata

Kaltinimo sampratos suvokimas baudžiamajame procese yra svarbus siekiant užtikrinti teisingą baudžiamojo proceso paskirtį: iš vienos pusės - įtvirtinti funkcionalų teisinį mechanizmą, iš kitos pusės - užtikrinti asmens pagrindines teises ir laisves, nustatyti baudžiamojo persekiojimo ir teisingumo institucijos neperžengimo ribas. Kaltinimo samprata nėra konkrečiai ir išsamiai apibrėžta baudžiamojoje literatūroje ar baudžiamosios praktikos metu. Norint kaltinimo sampratą aiškinti yra būtina atsižvelgti į visumą, t. y. į teisinio reguliavimo normas, mokslinį - literatūrinį aiškinimą, suformuotus tam tikrus aspektus teismų praktikoje. Baudžiamojo proceso paskirtis - ginant žmogaus ir piliečio teises ir laisves, visuomenės ir valstybės interesus turi būti greitai ir išsamiai atskleistos nusikalstamos veikos ir tinkamai pritaikytas įstatymas, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas[19]. Ši baudžiamojo proceso paskirtis suponuoja kaltinimo esmę: teisinga bausmė privalo būti paskirta tik nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, kurio kaltumas pasireiškia nusikalstamos veikos padarymu; pripažįstant asmens kaltumą negalima pažeisti jo teisių bei laisvių - pastarasis privalo turėti teisę į gynybą baudžiamojo proceso metu; kaltinimui būtina pritaikyti pagrįstą kaltinimą, numatytą baudžiamajame įstatyme. Be to, BPK 1 straipsnis reikalauja baudžiamojo proceso metu atskleisti nusikalstamą veiką, išsiaiškinant visas reikšmingas jos padarymo aplinkybes, atskleidžiant nusikalstamą veiką saugoti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus, nusikalstamą veiką atskleisti greitai bei proceso metu garantuoti, kad būtų nubaudžiamas tik nusikalstamą veiką padaręs asmuo ir jokių nepagrįstų suvaržymų nepatirtų nekaltas asmuo.[20] Šie minimi reikalavimai įprasmina baudžiamojo proceso paskirtį, numatytą BPK, ir leidžia formuoti kaltinimo sąvoką baudžiamojo proceso teisės doktrinoje.

Baudžiamojo proceso metu siekiama nustatyti, ar buvo padaryta nusikalstama veika ir kas tą veiką padarė, o nustačius tokį asmenį, sprendžiami jo pripažinimo kaltu bei bausmės jam paskyrimo klausimai[21]. Tai reiškia, kad siekis asmenį pripažinti kaltu yra vienas iš baudžiamojo proceso metu vykdomų etapų. Galima suprasti, kad kaltinimas - tai siekis asmenį pripažinti kaltu, kuomet pagrįstai yra nustatyta to asmens padaryta nusikalstama veika ir jis yra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Baudžiamajame procese yra vykdomos: 1) ikiteisminio tyrimo, 2)

[19] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas", *supra note* 1.
[20] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *supra note* 7: 15-16.
[21] *Ibid*, 11.

kaltinimo, 3) gynybos, 4) bylos nagrinėjimo ir išsprendimo arba teisingumo vykdymo funkcijos[22]. Pagal tai suformuluotina, kad kaltinimas - tai viena iš keleta baudžiamajame procese vykdomų funkcijų. Apibrėžtina, kad kaltinimo funkcija - tai veikla, kuria palaikomas kaltinimas teisme ir kurios tikslas yra siekti, kad nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui būtų tinkamai pritaikytas įstatymas, t. y. būtų paskirta jo padarytą nusikalstamą veiką ir kaltę atitinkanti bausmė ar kitaip išspręstas jo atsakomybės klausimas.[23] Kaltinimo funkciją galėtume apibrėžti kaip visumą procesinių veiksmų, siekiant įkaltinti įtariamą asmenį, kuriam tuo pagrindu gali būti taikoma baudžiamajame įstatyme numatyta bausmė.[24] Taigi, pabrėžiama, kad kaltinimo samprata būtent suvokiama iš funkcionalumo pusės - kaltintojo veiklos teisme siekiant kaltojo asmens nubaudimo dėl jo padarytos neteisėtos veiklos.

Konstitucija įtvirtina, kad ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja, valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko prokuroras[25]. Konstitucinė norma įtvirtina vienintelę valstybinio kaltinimo formą bei prokuroro pareigą kaltinti valstybės vardu. Ši konstitucinė norma įpareigoja tik prokuratūrą, kaip teisėsaugos instituciją, vykdyti šią numatytą kaltinimo funkciją. BPK 42 straipsnyje įtvirtinta, kad valstybinis kaltinimas yra prokuroro veikla, kuria įrodinėjama, kad nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo yra kaltas[26]. Taigi, kaltinimas suprantamas kaip veikla, kurios metu pagrįstais byloje esančiais įrodymais ir įvertintoms aplinkybėms siekiama pagrįsti asmens kaltumą dėl padarytos neteisėtos veiklos numatant baudžiamąją atsakomybę pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus. Prokuroras vykdo įstatymų numatytą valstybinę pareigą: kaltinimas reiškiamas Lietuvos Respublikos vardu, teisminio proceso metu vadinamas valstybiniu kaltintoju, o prokuroro atliekama funkcija vadinama valstybiniu kaltinimu. Apibendrinant aukščiau pateiktus teiginius - valstybinis kaltinimas - tai kaltinimas, skiriamas valstybės vardu bei ginantis viešąjį interesą. Taigi, kaltinimo esmė - prokuroro veikla, siekiant įrodyti, kad kaltinamasis yra kaltas dėl savo neteisėtų veiksmų, dėl kurių vyksta teisminis bylos nagrinėjimas.

Kiek seniau - kaltinimo samprata apėmė šias tris kaltinimo formas: valstybinio kaltinimo reikšme, privačiai viešo kaltinimo bei privataus kaltinimo sąvoka. Nuo 2017 metų spalio 1 dienos įsigaliojo BPK straipsnių pakeitimo bei straipsnių ir skyriaus pripažinimo netekusiais galios įstatymas[27], kurio pagrindu panaikintas privataus kaltinimo institutas, kuris dėl tam tikrų

---

[22] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *supra note* 7: 12.
[23] Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė, *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: Registrų centras, 2016), 39.
[24] Petras Ancelis, *supra note* 8: 27.
[25] "Lietuvos Respublikos Konstitucija", *supra note 3*.
[26] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas", *supra note* 1.
[27] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 22, 57, 58, 167, 256, 293, 312, 317, 320, 322, 324 straipsnių pakeitimo ir 34 straipsnio ir XXX skyriaus pripažinimo netekusiais galios įstatymas," *TAR*, 12575 (2017).

nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekse[28], numatė baudžiamąjį procesą, kuris buvo pradedamas tik kai yra nukentėjusiojo skundas arba jo teisėto atstovo pareiškimas ir kaltinimą teisme palaikė pats nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas. Panaikinus privataus kaltinimo institutą plačiau taikytinas privačiai viešas kaltinimas - visos nusikalstamos veikos, seniau nagrinėjamos privataus kaltinimo tvarka, nagrinėjamos bendra tvarka. Tai reiškia, kad kaltinimo samprata siaurinama ir suvokiama tik kaip viešas ir privačiai viešas kaltinimas visoms numatytoms nusikalstamoms veikoms Lietuvos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose.

Iš BPK normos galima formuoti kaltinimo, kaip baudžiamojo proceso etapo, dalyvių statusą: prokuroro pareiga atlikti kaltintojo funkciją, kaltas asmuo baudžiamajame teisminiame procese įgyja kaltinamojo statusą, o teismas užtikrina teisingą bylos išsprendimo klausimą. Kaltinamuoju laikomas asmuo, dėl kurio baudžiamojo proceso įstatymo nustatyta tvarka yra prokuroro surašytas kaltinamasis aktas arba prokuroro pareiškimas nubausti asmenį teismo baudžiamojo įsakymo tvarka, taip pat asmuo, prieš kurį teisme nagrinėjama byla pagreitinto proceso tvarka[29]. Kaltinamasis yra pagrindinis teisiamojo posėdžio dalyvis, be jo teisiamasis posėdis nėra įmanomas (įprastinėje procesinėje formoje)[30]. Pabrėžtina, kad dalyvių statusas baudžiamajame procese pagilina kaltinimo sampratą: prokurorui, surašius kaltinamąjį aktą, pareiškimą nubausti asmenį teismo baudžiamuoju įsakymu ar pareiškimą dėl pagreitinto proceso, keičiasi procesinis dalyvio statusas - iš įtariamojo į kaltinamąjį, kas leidžia daryti išvadą, jog kaltinamasis aktas, pareiškimas nubausti asmenį teismo baudžiamuoju įsakymu ar pareiškimas dėl pagreitinto proceso užbaigia ikiteisminio tyrimo procedūras, keičia įtariamojo statusą ir pradedama kaltinamojo padarytų neteisėtų veiksmų pripažinimo ir galimos atsakomybės procedūra. Taigi, kaltinimo sąvoka akcentuojama valstybinio kaltintojo ir kaltinamojo statuso baudžiamajame procese prasme.

Svarbu pabrėžti, kad kaltinimas taip pat privalo būti siejamas su ikiteisminio tyrimo stadija, kurios metu yra renkami duomenys, pagrindžiantys įtariamojo kaltę, bei suprantamas kaip pasirengimas palaikyti kaltinimą teisminio bylos nagrinėjimo stadijoje siekiant priimti apkaltinamąjį nuosprendį. R. Jurka pažymėjo, kad ““baudžiamojo kaltinimo” sąvokos problema dažnai “paslepiama po nacionalinės teisės sparnu”, tradiciškai įprasta manyti, kad asmens kaltinimo baudžiamojoje byloje pradžia siejama su pranešimu apie įtarimą dėl konkrečios nusikalstamos veikos (BPK 187 straipsnis) padarymo[31].” Anot minimo autoriaus “teisinėje literatūroje nurodoma, kad siekiant garantuoti asmens (įtariamojo) teisę į gynybą, reikia

[28] “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas”, *supra note 1.*
[29] *Ibid.*
[30] Raimundas Jurka, Irma Randakevičienė ir Saulius Juzukonis, *supra note* 11: 31.
[31] Raimundas Jurka, “Proceso per kuo trumpiausią laiką teisinis principas: samprata ir realizavimo problemos”, *Teisės problemos* 1, 63 (2009): 63.

pripažinti, kad kaltinimas atsiranda nuo to momento, kai konkretaus asmens teisinė padėtis "stipriai veikiama" valstybės pareigūnų veiksmų, pagrįstų įtarimu, t. y. kai prieš konkretų asmenį pradedami rinkti duomenys. "Kaltinimo" samprata turi būti suvokiama plačiau: ji apima ne tik formalų traktavimą, bet ir procedūrinius reikalavimus, pavyzdžiui, informavimą asmens, prieš kurį atliekami valstybės institucijų (pareigūnų) veiksmai; galimybės pasiruošti gynybai suteikimą ir pan. Kitaip tariant "kaltinimas" pradeda egzistuoti jau nuo momento, kai konkrečios valstybės institucijos, remdamosi įtarimo pagrindu iškeltomis prielaidomis dėl galimo asmens kaltumo, atlieka konkrečius veiksmus jo atžvilgiu[32]." Taigi, apžvelgus R. Jurkos aiškinimą - kaltinimas plačiąja prasme siejamas su ikiteisminio tyrimo pradžia. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šio konteksto prasme ikiteisminis tyrimo sąvoka vartotina, kai kalbame apie kryptingą, dinamišką veiklą arba funkcijos aiškinant ir tiriant nusikalstamas veikas bei patraukiant kaltininkus atsakomybėn įgyvendinimą.[33] Petras Ancelis monografijoje mini: "Kai kur yra nurodoma, kad ikiteisminio tyrimo ir kaltinimo funkcijos apskritai neturi būti laikomos atskiromis funkcijomis, nes ikiteisminis tyrimas atliekamas turint tikslą pasirengti būsimam nusikalstamą veiką padariusio asmens kaltinimui teisme. Tačiau kaltinimo atskyrimas nuo teisingumo vykdymo funkcijų - tai bendras principas, nes baudžiamojo proceso specialūs subjektai negali būti priklausomi vienas nuo kito.[34]" Nusikalstamos veikos tyrimo sėkmę ir rezultatus dažniausiai lemia būtent ikiteisminio tyrimo stadijoje atlikti proceso veiksmai - jeigu jie atliekami kruopščiai ir tiksliai, tinkamai įforminami, galima tikėtis, kad tyrimas bus užbaigtas, o kalti asmenys perduoti teismui ir nubausti.[35] Akcentuojama, kad prokuroras deda visas galimas pastangas dėl organizuojamo ir vykdomo ikiteisminio tyrimo metu renkamų pagrindžiančių duomenų dėl asmens, kuriam pareikšti įtarimai dėl neteisėtos veikos atlikimo, ir, užbaigęs ikiteisminį tyrimą bei bylą perduodamas pirmos instancijos teismui nustatyta tvarka, teismo nagrinėjimo procese įrodinėja nusikalstamą veiką padariusio asmens kaltę. Esmė tai, kad kaltinimo funkcija betarpiškai yra siejama su ikiteisminio tyrimo stadija, kurios pagrindu teisminiame bylos nagrinėjime prokuroras įrodinėja asmens, pažeidusio baudžiamojo įstatymo saugomas vertybes, kaltę. Taigi, be sėkmingų ikiteisminio tyrimo proceso veiksmų - kaltinimo funkcija yra komplikuota.

Iš kaltinimo sampratos visumos aiškinimo suprantama, kad kaltinimas gali būti suvokiamas tiek procesine prasme, tiek materialine prasme. Procesinis kaltinimas siejamas su kompetentingų institucijų darbu, materialinis - faktiniais įrodymais ir formalaus turinio įtvirtinimu atitinkamuose procesiniuose dokumentuose teisės aktų nustatyta tvarka. Aktualu paminėti, jog toks kaltinimo

---

[32] Raimundas Jurka, *supra note* 31: 63.
[33] Petras Ancelis, B*audžiamojo proceso ikiteisminis etapas* (Vilnius: Saulelė, 2007), 9.
[34] Petras Ancelis ir kt., *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai* (Vilnius: UAB Industrus, 2009), 109.
[35] Gediminas Bučiūnas ir Edita Gruodytė, *supra note* 9: 9.

sampratos aiškinimas procesine ir materialine prasme buvo apibrėžiamas jau prieš kelis dešimtmečius. F. N. Fatkulinas procesinį kaltinimą aiškina, kaip kompetentingų institucijų ir asmenų įstatymais pagrįstą procesinę veiklą siekiant įrodyti, kad kaltinamasis yra kaltas dėl jam inkriminuoto nusikaltimo ir patraukti jį baudžiamojon atsakomybėn siekiant viešo pasmerkimo[36]. Pasak F. N. Fatkulino kaltinimo turinys tuo nepasiriboja: "teisėje, teorijoje ir praktikoje tai aiškiai naudojama norint nustatyti neteisėtus faktus, kurie kaltinamajam priskiriami kaip baudžiamosios atsakomybės pagrindas; tai svarbu tais atvejais, kai kalbama apie kaltinimo formulavimą ir pateikimą, apie jo pasikeitimą, apie asmens požiūrį į pareikštą kaltinimą, apie jo teisę žinoti kaltinimo esmę, todėl čia turima omenyje kaltinimą kita - materialine (teisine) prasme. Tai reiškia ne tiek subjektyvų teiginį apie kitą asmenį ar trumpą jo pateiktos pozicijos išdėstymą, bet ir objektyvius socialiai pavojingus faktus, neteisėtus reiškinius jų faktine ir socialine (teisine) išraiška. Kaltinimas materialine prasme visada atspindi kiekvienos atskiros nusikalstamos veikos individualius požymius, išreiškia konkrečius byloje padaryto nusikalstamos veikos požymius tokia forma, kokia jie yra nustatyti ikiteisminio tyrimo metu ir suformuluoti specialiame procesiniame dokumente. Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, kaltinimas materialine (teisine) prasme turėtų būti suprantamas kaip baudžiamojoje byloje nustatytų ir kaltinamajam inkriminuojamų socialiai pavojingų ir neteisėtų faktų visuma, sudaranti konkretaus nusikaltimo sudėties esmę, už kurią numatyta baudžiamoji atsakomybė[37]."

Taigi, kaltinimo samprata gali būti aiškinama tiek iš siaurosios pusės, tiek iš plačiosios pusės, tačiau esminis kaltinimo sąvokos supratimas siejamas su tikslu užtikrinti demokratinėje valstybėje kiekvieno asmens saugumą nuo nusikalstamų kėsinimųsi bei pareiga vykdyti baudžiamąjį persekiojimą vardan nusikalstamų veikų atskleidimo ir baudžiamosios atsakomybės pritaikymo.

Apibendrinant galima teigti, kad kaltinimas yra suprantamas kaip baudžiamojo proceso forma: viešasis ir privačiai viešas kaltinimas, taip pat kaip prokuroro veikla bei kaip nusikalstamos veikos kvalifikavimas (procesinis dokumentas - kaltinamasis aktas). Taigi, kaltinimo sampratos esmė pagal šiuos aspektus atitinkamai bus aiškinama tolimesniuose poskyriuose.

1.2. Kaltinimo formos ir jų pokyčiai

Kaltinimo sampratą aktualu plėtoti aiškinantis konkrečių kaltinimo formų ypatumus, jų pokyčius. Šiuo metu baudžiamojo proceso teisiniame reguliavime išlikę dvi kaltinimo formos - valstybinis kaltinimas (viešas kaltinimas) bei privačiai viešas kaltinimas. Svarbu pabrėžti, kad

[36] Ф.Н. ФАТКУЛЛИН, *Изменение обвинения* (Москва: Юридическая литература, 1971), 11.
[37] *Ibid*, 11-12.

kaltinimo institute įvyko itin svarbi reforma - kaip ir šiek tiek buvo minėta anksčiau - panaikinta trečioji kaltinimo forma - privatus kaltinimas. Iki 2017 metų spalio 1 dienos, dar neįsigaliojus BPK straipsnių pakeitimo bei straipsnių ir skyriaus pripažinimo netekusiais galios įstatymui[38], kaltinimo formų atskyrimą buvo galima sieti su imperatyvumo ir dispozityvumo sampratomis. BPK 2 straipsnyje suformuluotas imperatyvas: "Prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika[39]." Šis imperatyvas siejamas su ikiteisminio tyrimo pradžia valstybinio kaltintojo iniciatyva. BPK 167 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas privačiai viešo kaltinimo formos prasme galimas baudžiamasis procesas: "Dėl nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau - ir BK) 139 straipsnio 1 dalyje, 140 straipsnio 1 dalyje, 145, 148 straipsniuose, 149 straipsnio 1 dalyje, 150 straipsnio 1 dalyje, 151 straipsnio 1 dalyje, 152, 154, 165, 168 straipsniuose, 178 straipsnio 1 ir 4 dalyse, 179 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 182 straipsnio 1ir 3 dalyse, 183 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 184 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 186 straipsnyje, 187 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 188 straipsnyje, 294 straipsnio 1 dalyje, 313 straipsnyje, ikiteisminis tyrimas pradedamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas. Šiais atvejais procesas vyksta bendra tvarka[40]." Akcentuotina, kad panaikinus privataus kaltinimo institutą, BPK 167 straipsnio 1 dalies[41] nusikalstamų veikų sąrašas prasiplėtė - privataus kaltinimo bylų procesui numatytos nusikalstamos veikos (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139 straipsnio 1 dalis, 140 straipsnio 1 dalis, 148, 152, 154, 165, 168 straipsniai, 187 straipsnio 1 ir 3 dalys, 188 ir 313 straipsnis[42]) papildė privačiai viešo kaltintojo iniciatyva pradedamų ikiteisminių tyrimų dėl numatytų nusikalstamų veikų.

Pagal pateiktus BPK teisinio reguliavimo nuostatas ir grįžtant aiškinti imperatyvumo ir dispozityvumo sampratas kaltinimo institute svarbu akcentuoti, kad dispozityvumą neišvengiamai riboja imperatyvios nuostatos (paliepimai), sudarantys baudžiamojo procesinio reguliavimo pamatą[43]. Dispozityvumo sąvoka suponuoja tokią proceso sąranką, kai šalys yra proceso šeimininkai bei gali nulemti proceso pradžią ir pabaigą, apibrėžti ginčo dalyką, taip pat juo disponuoti savo iniciatyva.[44] Pasak Eglės Matuizienės: "Laisvę pasirinkti savo elgesio variantą disponuojant kaltinimu ir procesinėmis teisėmis turi tik privačius interesus ginantys

[38] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 22, 57, 58, 167, 256, 293, 312, 317, 320, 322, 324 straipsnių pakeitimo ir 34 straipsnio ir XXX skyriaus pripažinimo netekusiais galios įstatymas", *supra note* 26.
[39] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas", *supra note* 1.
[40] *Ibid.*
[41] *Ibid.*
[42] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas", *Valstybės žinio*s 89, 2741 (2000).
[43] Eglė Matuizienė, "Dispozityvumo samprata baudžiamajame procese", *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2009): 302-303.
[44] *Ibid*.

baudžiamojo proceso dalyviai. Valstybinių institucijų ir pareigūnų procesinės veiklos pagrindas - viešasis interesas. Taigi dėl to jie negali laisvai disponuoti kaltinimu bei procesinėmis teisėmis. Procesinės teisės privalo būti įgyvendintos siekiant užtikrinti viešąjį interesą ir tai yra būdas išspręsti baudžiamojo proceso uždavinius. Asmenys, įstatymų įgalioti (įpareigoti) atstovauti viešajam interesui ir jį ginti materialinio teisinio intereso neturi, tačiau turi procesinį teisinį interesą.[45]" Taigi, pabrėžtina, kad kaltinimą palaikančio prokuroro veikloje nėra dispozityvumo - kaltinimas palaikomas imperatyviai pagal baudžiamojo proceso teisinį reguliavimą. Priešingai - panaikinto privataus kaltinimo institute, privataus asmens kaltinamosios veiklos įgyvendinimo galimybės konstruojamos kaip teisė, kuria pastarasis gali disponuoti savo nuožiūra: disponuoti baudžiamojo proceso dalyku - kaltinimu, kas sudaro materialųjį dispozityvumą[46]. Anot Eglės Matuizienės: "Privataus viešojo kaltinimo bylose nukentėjusysis nėra materialaus dispozityvumo subjektas, nes neturi galimybės disponuoti baudžiamojo proceso dalyku - kaltinimu. Asmens, nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos, persekiojamos privačiai viešojo kaltinimo tvarka, teisė, kad be jo pareiškimo nebūtų pradedamas ikiteisminis tyrimas, yra procesinio dispozityvumo baudžiamajame procese apraiška.[47]" Tai reiškia, kad panaikinus privataus kaltinimo institutą, išskyrus tik konkrečiais atvejais galimą procesinį dispozityvumą privačiai viešo kaltinimo institute, iš esmės kaltinimo institute išnyko dispozityvumas - teisės aktų nustatyta tvarka paskirtas valstybės kompetentingas asmuo neturi teisės pasirinkti elgesio varianto disponuojant kaltinimu, privalo ginti viešąjį interesą ir siekti atskleisti nusikalstamą veiką.

Aiškinat formuluotę "niekas negali būti verčiamas prieš savo valią kreiptis į teismą gynybos" atkreiptinas dėmesys, kad iki panaikinus privataus kaltinimo institutą buvo suprantama: "Kaltinimas, kaip kreipimasis dėl teisminės gynybos, taip pat yra jį įgyvendinančio asmens teisė, o ne pareiga. Ginti savo teises niekam neprivaloma ir kaltintojas savo nuožiūra sprendžia, ar kreiptis į teismą."[48] Be to, valstybinio kaltinimo bei privačiai viešo kaltinimo bylų kontekste ši formuluotė gali būti suprantama ne kaip prokuroro, o kaip pačios valstybės, t. y. teisės turėtojo ir kaltinimo subjekto, teisė spręsti, ar bausti ir kokiu mastu bausti teisės pažeidėją bei tai įtvirtinti teisės aktuose (kriminalizuojant nusikalstamas veikas arba paliekant teisės pažeidimus už baudžiamojo įsakymo veikimo ribų kitoms teisės šakoms reguliuoti ir toleruojant tokius teisės pažeidimus, kaip traktuoja baudžiamoji justicija.[49] Taigi, apibendrinant darytina išvada, kad iš esmės tai, kas juridiškai sureguliuota, viešo kaltinimo bylų kontekste nustatytas imperatyvas imtis veiksmų atliekant tyrimą ir atskleidžiant nusikalstamą veiką, privačiai viešo kaltinimo bylų

[45] Eglė Matuizienė, *supra note* 43: 305.
[46] *Ibid,* 307.
[47] *Ibid*, 311.
[48] *Ibid,* 308.
[49] *Ibid.*

kontekste - jeigu tai neatitinka BPK 167 straipsnio 2 dalies nuostatų[50], suvokiama kaip teisė ginti savo pažeistas teises ir interesus.

Viešo kaltinimo samprata; ypatumai. Plėtojant valstybinio kaltinimo formos esmę svarbu akcentuoti, kad tai yra vienas seniausių baudžiamojo proceso institutų. Kaip jau minėta anksčiau, priešingai nuo kitų formų - valstybinio kaltinimo sąvoka juridiškai apibrėžiama BPK 42 straipsnyje[51]. Vienas iš viešo kaltinimo akcentų - tai viešas interesas. Konstitucinis Teismas pažymėjo: "<...> viešuoju interesu laikytinas ne bet koks teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, o tik toks, kuris atspindi ir išreiškia pamatines visuomenės vertybes, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija; tai inter alia visuomenės atvirumas ir darna, teisingumas, asmens teisės ir laisvės, teisės viešpatavimas ir kt. Tai toks visuomenės ar jos dalies interesas, kurį valstybė, vykdydama savo funkcijas, yra konstituciškai įpareigota užtikrinti ir tenkinti inter alia per teismus, pagal savo kompetenciją sprendžiant bylas.[52]" Konstitucijos saugomų ir ginamų pamatinių visuomenės vertybių apsauga itin glaudžiai siejama su tinkamu kompetentingų valstybinių institucijų funkcionalumu, o tarp jų - tinkamu valstybinio kaltinimo funkcionalumo užtikrinimu. Viešas kaltinimas betarpiškai yra siejamas su visuomenine reikšme, kadangi viešo kaltinimo bylos pradedamos kompetentingų valstybinių institucijų iniciatyva. Viešo kaltinimo bylos nepriklauso nuo nukentėjusiųjų valios pareiškimo, tai - valstybės pareiga. Kaip jau buvo minėta anksčiau, viešo kaltinimo procesą galime suprasti kaip ikiteisminio tyrimo ir kaltinimo palaikymo teisme stadijų sandarą. To pasekoje viešo kaltinimo pradėjimo momentu galima laikyti ikiteisminio tyrimo pradžią. Ikiteisminio tyrimo pradžios pagrindai numatyti BPK 166 straipsnio 1 dalyje, kurioje numatyta, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką, taip pat prokurorui ar ikiteisminio tyrimo

---

[50] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas", *supra note* 1.

[51] *Ibid.*

[52] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija), 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo - seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 "Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo", Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 "Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo", ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 35/03-11/06)", *Valstybės žinios* 102, 3957 (2006).

pareigūnui patiems nustačius nusikalstamos veikos požymius[53]. Pažymima, kad "Ikiteisminis tyrimas pradedamas tik tada, kai yra tam tikrų procesinių ir faktinių prielaidų visuma. Faktinė prielaida pradėti ikiteisminį tyrimą – tai tikėtinos informacijos apie galimai padarytą nusikalstamą veiką buvimas, o procesinė – aplinkybių, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, nebuvimas. Ikiteisminis tyrimas pradedamas tais atvejais, kai yra abi šios prielaidos[54]." Žvelgiant konkrečiau - galima teigti, jog viešo kaltinimo pradėjimo momentas siejamas būtent su kaltinamojo akto perdavimu teismui bei kaltinamojo akto nuorašo įteikimu kaltinamajam, kuomet materialiai pradedama realizuoti kaltinimo procedūra - suformuluotas procesinis dokumentas, kurio pagrindu reiškiamas kaltinimas. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad "Užtikrinti kiekvieno žmogaus ir visos visuomenės saugumą nuo nusikaltimų – valstybės priedermė ir vienas iš jos prioritetinių uždavinių, nes nusikaltimais ne tik yra pažeidžiamos asmens teisės ir laisvės, kitos Konstitucijos saugomos ir ginamos vertybės, bet ir daromas neigiamas poveikis gyvenimo sąlygoms, žmonių gyvenimo lygiui, kėsinamasi į valstybės ir visuomenės gyvenimo pagrindus. Jeigu valstybė nesiimtų deramų veiksmų, kuriais siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, būtų griaunamas pasitikėjimas valstybės valdžia, įstatymais, didėtų nepagarba teisinei tvarkai, įvairiems socialiniams institutams. Todėl pagal Konstituciją valstybė – visos visuomenės organizacija, privalanti garantuoti viešąjį interesą, turi ne tik teisę, bet ir priedermę imtis įvairių teisėtų priemonių, užkertančių kelią nusikaltimams, ribojančių bei mažinančių nusikalstamumą. Valstybės nustatytos ir taikomos priemonės turi būti veiksmingos[55]." Atsižvelgiant į minimo teismo suformuluotą aiškinimą, teigtina, kad viešo kaltinimo bylų pradėjimo pagrindai siejami su valstybės ir visuomenės gyvenimo pagrindų pažeidimo momentais, kai neteisėtais veiksmais ar neveikimu pažeidžiamos asmens teisės ir laisvės, konstitucinės vertybės, todėl kompetentingų valstybinių institucijų nekvestionuojama pareiga yra pradėti baudžiamąjį procesą bei imtis visų veiksmų siekiant patraukti kaltą asmenį baudžiamojon atsakomybėn.

Valstybinio kaltinimo funkcija išimtinai teisės norma priskiriama valstybės tarnautojui - prokuroro veiklai. Valstybinio kaltintojo veikla suprantama kaip įrodinėjimas, kuomet nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo atveju siekiama kaltinamą asmenį pripažinti kaltu teisminiame procese. Lietuvos Respublikos prokuratūra pažymi, kad "Paprastai kaltinti

---

[53] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas", *supra note* 1.

[54] Rima Ažubalytė ir kt., *Baudžiamojo proceso teisė: metodinė priemonė* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 9.

[55] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 8/02-16/02-25/02-9/03-10/03-11/03-36/03-37/03-06/04-09/04-20/04-26/04-30/04-31/04-32/04-34/04-41/04)", *Valstybės žinios* 1, 7 (2004).

nusikalstamas veikas padariusius asmenis - valstybės pareiga, kurią pavesta vykdyti prokurorui. Prokuroras privalo būti objektyvus, kaltinti turi tik tuo atveju, kai yra įsitikinęs, kad kaltinamasis padarė nusikalstamą veiką. Kaltinimo esmę sudaro prokuroro pastangos siekiant įrodyti, kad kaltinamasis, dėl kurio veikos byla nagrinėjama teisme, yra kaltas dėl tos veikos padarymo"[56]. Pažymėtina, kad viešo kaltinimo metu prokuroro veikla suponuoja efektyvų ir greito proceso galimybę, kadangi prokuroras, organizuodamas ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaudamas, su ikiteisminio tyrimo pareigūnais principingai bei profesionaliai renka kaltę pagrindžiančius duomenis, kurių pagrindu užbaigia ikiteisminį tyrimą ir surašęs kaltinamąjį aktą perduoda bylą nagrinėjančiam teismui. Visa tai neapsunkina nukentėjusiųjų ginti pažeistų teisių bei interesų, kadangi tai yra valstybės pareiga, išaiškinti nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir jo kaltę pagrindžiančius duomenis, kad teismas galėtų įvykdyti teisingumą. Viešo kaltinimo efektyvumas būtent ir siejamas su profesionaliu kompetentingų institucijų darbu. Prokuroras, kaip savo srities žinovas, formuoja kaltinimą, jo tinkamumą ir pagrįstumą, neuždelsdamas baudžiamojo proceso. Taigi, iš visa tai, kas aptarta, pabrėžtina, kad viešo kaltinimo rūšis (forma) yra itin tiksli bei efektyvi teisingumo vykdymo linkme. Kompetentingų institucijų darbas kaltinimo institute leidžia teigti, kad nusikalstamų veikų išaiškinimo ir kaltės pagrįstumo mechanizmas yra tinkamai sureguliuotas siekiant saugumo nuo nusikalstamų kėsinimųsi.

Prokuroras, palaikantis valstybinį kaltinimą teisme, yra nepriklausomas, veikia pagal atitinkamą teisinį reglamentavimą garantuojant sąžiningą baudžiamąjį procesą. Konstitucijos 118 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta: "Prokuroras, vykdydamas savo funkcijas, yra nepriklausomas ir klauso tik įstatymo.[57]" Prokuroro nepriklausomumas yra būtinas tam, kad jis galėtų vykdyti savo misiją; jis stiprina prokuroro vaidmenį teisinėje valstybėje ir visuomenėje, taip pat garantuoja, kad teisingumo sistema veiks sąžiningai ir veiksmingai, tai sąžiningo, nešališko ir veiksmingo teisingumo garantija[58]. Valstybinio kaltinimo kontekste svarbu pabrėžti, kad būtent nepriklausomumo dėka kaltinant kaltinamąjį teisme prokuroras veikia savarankiškai turint neliečiamumo statusą, vadovaujasi savo protu, savo jėgomis, turi dorovinių įsitikinimų bei gyvenimo principinių nuostatų. Konstitucinis Teismas pažymėjo: "prokuroro nepriklausomumas organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant, palaikant valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose yra konstitucinė vertybė.[59]" Kaltinamuoju aktu per nepriklausomumą

---

[56] Lietuvos Respublikos prokuratūra, "Baudžiamasis persekiojimas", žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., https://www.prokuraturos.lt/lt/veiklos-sritys/baudziamasis-persekiojimas/53

[57] "Lietuvos Respublikos Konstitucija", *supra note* 3.

[58] "Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodekso taikymo vadovas", žiūrėta 2021 m. sausio 11 d., prokuroru-etikos-kodekso-taikymo-praktinis-vadovas-red.pdf (prokuraturos.lt)

[59] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos seimo laikinųjų tryimo komisijų įstatymo 4 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 1 dalies, 1, 2, 3 ir 5 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo - seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos seimo 2003 m. gruodžio 2 d. nutarimas Nr. IX-1868 "Dėl seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui išvados" neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir

prokurorą veikiančio vardu išreiškiama nuostata, kad surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių kaltinamojo kaltumą dėl nusikalstamos veikos padarymo ir tokios nuostatos paskelbimas sudaro prielaidas visuomenei rimtai suabejoti dėl nepriekaištingos asmens, kuriam pareikštas kaltinimas, reputacijos.[60] Tai reiškia, kad valstybės kaltintojas gali vykdyti efektyviai kaltinimo funkciją būnant nepriklausomu baudžiamajame procese, priešingai negu buvusio privataus kaltinimo institute, kuomet pagal nusikalstamų veikų pobūdį ir sudėtį iš esmės privatus kaltintojas teisme dažnu atveju buvo plačiąja prasme priklausomas nuo kaltinamojo, kas galėjo lemti baudžiamojo proceso neefektyvumą, neveiksmingumą.

Valstybinio kaltinimo palaikymo funkcija formaliai įvykdoma prokurorui perskaitant kaltinamąjį aktą (BPK 271 straipsnio 1 dalis[61]) bei pasakant kaltinamąją kalbą baigiamųjų kalbų metu (BPK 293 straipsnis[62])[63]. Kaltinamojo akto perskaitymas siejamas su įrodymų tyrimo pradžia. Įrodymų tyrimas - tai pagrindinė bylos nagrinėjimo dalis. Įrodinėjimo dalykas yra visuma baudžiamojo proceso metu įrodinėjamų aplinkybių ir su tuo susiję kiti faktai[64]. BPK 271 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata: "Įrodymų tyrimas pradedamas kaltinamojo akto paskelbimu. Kaltinamąjį aktą perskaito prokuroras. Jeigu kaltinamasis aktas yra didelis, jo turinį prokuroras gali išdėstyti sutrumpintai, nurodydamas kaltinimo esmę.[65]" Kaltinamąjį aktą prokuroras perskaito neskubėdamas, pakankamai garsiai ir aiškiai, kad jį gerai išgirstų ir suvoktų bylos nagrinėjimo teisme dalyviai ir visi teisme dalyvaujantys asmenys[66]. Kaltinamasis aktas gali būti išdėstomas sutrumpintai esant dviem sąlygomis:

1) kaltinamasis aktas turi būti didelės apimties (apimtis viršija 3-5 puslapius);

2) sutrumpinant dėstant kaltinamąjį aktą bylos nagrinėjimo teisme dalyviai ir asmenys, esantys posėdžio salėje, turi suprasti kaltinimo esmę.[67]

Dėl kaltinimo akto išdėstymo sutrumpintai - sprendžia pats prokuroras. Iš esmės tai jo pasirinkimo laisvė, kokį paskelbimo būdą pasirinkti. Remigijus Merkevičius pažymi: "Įrodinėjimas teisme pradedamas prokurorui pristatant kaltinamajam įkaltinamos veikos sudėties elementų ir požymių įrodymus (paprasčiau tariant, pirmasis įrodymus turi pateikti prokuroras. <…> Prokurorui pristačius visus turimus įrodymus ir juos ištyrus teisme, visi ištirti procesiniai

---

Lietuvos Respublikos seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 3 bei 8 straipsniams (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) (byla Nr. 43/03-46/03)", *Valstybės žinios* 81, 2903 (2004).

[60] Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė, *supra note* 22: 162.

[61] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas", *supra note* 1.

[62] *Ibid*.

[63] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *supra note* 7: 78.

[64] Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., *supra note* 10: 224.

[65] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *op. cit*.

[66] Gintaras Goda ir kt., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras V-XI dalys (221-462 straipsniai)* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003), 129.

[67] *Ibid*, 129-130.

dokumentai perduodami teismui, o proceso šalys turi teisę pasakyti apibendrinančias kalbas[68]". Akivaizdu, kad įrodinėjimo pareigą teisme turi palaikantis kaltinimą asmuo - prokuroras. Prokuroras turi absoliučią teisę pateikti teismui visus jo norimus įrodymus ir teismas neturi teisės netirti prokuroro kartu su kaltinamuoju aktu pateiktų įrodymų[69]. Taigi, įrodinėjimas teisme - tai svarbiausia valstybinio kaltintojo pareiga kaltinimo institute įgyvendinant baudžiamojo persekiojimo tikslus. Be šios svarbios pareigos ir teisės pateikti teismui visus jo norimus įrodymus kaltinimo institute prokuroras, palaikydamas kaltinimą bet kurios instancijos teisme, turi ir šias teises ir pareigas:

1) esant įstatymo nustatytam pagrindui, pareikšti nušalinimą;

2) pasisakyti kiekvienu teisme sprendžiamu klausimu;

3) siekiant pateikti papildomus įrodymus ar dėl naujo kaltinimo pateikimo, pareikalauti pertraukos;

4) pasakyti baigiamąją kalbą;

5) susipažinti su teisminio nagrinėjimo protokolu, nutarimų tekstais ir paduotais skundais;

6) kai yra pagrindas, apskųsti teismo nutartis[70].

Apibendrinant įrodymų tyrimo etapą - ar prokuroras įrodė kaltinamajam reiškiamąjį kaltinimą - sprendžia teismas. Teismas suformuluoja galutinę savo išvadą, kokias aplinkybes ar faktus jis pripažįsta esant nustatytais ir apibendrina, ar šios aplinkybės rodo esant nusikalstamą veiką ir kaltinamojo kaltę tame[71].

Baigus įrodymų tyrimą ne ką mažiau kaltinimo institute svarbi ir baigiamoji prokuroro kalba. Baigiamosios kalbos yra savarankiška teisiamojo posėdžio dalis, kurioje nagrinėjimo teisme dalyviai apibendrina įrodymų tyrimo rezultatus, išdėsto samprotavimus dėl kaltinimo teisingumo, formuluoja ir pagrindžia savo reikalavimus bei pasiūlymus teismui, taip pat ginčija ir neigia procesinių priešininkų išvadas ir reikalavimus[72]. BPK 293 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta: "Baigęs įrodymų tyrimą, teismas pradeda klausytis baigiamųjų kalbų.[73]" Taip pat 2 dalyje įtvirtinta: "Baigiamosios kalbos yra teisiamajame posėdyje dalyvaujančio byloje prokuroro, nukentėjusiojo arba jo atstovo, civilinio ieškovo, civilinio atsakovo arba jų atstovų, gynėjo arba gynėjo neturinčio kaltinamojo pasakytos kalbos.[74]" Palaikydamas valstybinį kaltinimą, pasibaigus nagrinėjimui iš esmės ir baigiamosioms kalboms, kurių metu proceso dalyviai apibendrina ir įvertina byloje ištirtus įrodymus ir nustatytas jos aplinkybes, prokuroras išdėsto savo nuomonę dėl nustatytų faktų ir surinktų įrodymų, apibendrina baudžiamosios bylos teisminio nagrinėjimo

[68] Petras Ancelis ir kt., *supra note* 32: 162.
[69] *Ibid,* 156.
[70] Petras Ancelis, *supra note* 8: 151.
[71] Petras Ancelis ir kt., *op. cit*., 163.
[72] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *supra note* 7: 447.
[73] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[74] *Ibid*.

rezultatus ir pareiškia teismui, ar nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo kaltas, ar ne.[75] Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta - prokuroro baigiamoji kalba baudžiamosios bylos nagrinėjime yra reikšmingiausias valstybinio kaltinimo palaikymo būdas. Savo kalboje prokuroras privalo giliai ir teisiškai įvertinti nusikalstamą veiką, nurodyti jos tikruosius motyvus, atskleisti socialinį bei psichologinį veidą, pateikti teismui pasiūlymus nuosprendyje spręstinais klausimais.[76] Be to, prokuroro kalba, kaip ir visa jo veikla teisme, turi būti bešališka, paremta nustatytais teisiamajame posėdyje faktais[77].

Prokuroro baigiamoji kalba baudžiamajame procese yra tarsi reiškiamo kaltinimo profesionalus apibendrinimas. Dalykiškos ir įtaigios prokuroro kalbos pagrindas yra didelė valstybinio kaltintojo kvalifikacija, aukštas kultūros lygis, išsamus ir tikslus nagrinėjamos bylos žinojimas, gilus įsitikinimas savo išvadų teisingumu[78]. Prokuroro baigiamoji kalba itin tiksli, argumentuota, įtikinama. Net jeigu prokuroras atsisako kaltinimo - baigiamoji kalba yra privaloma. Tokioje baigiamojoje kalboje prokuroras turi pateikti atsisakymo nuo kaltinimo pagrįstus motyvus.

Taigi, darytina išvada, kad viešo kaltinimo pagrindas yra viešas interesas, kurio vedami kaltinimo instituto kompetentingi asmenys siekia užtikrinti teisingą visuomenės tarpusavio sąveikumą. Valstybinį kaltinimą atlieka valstybė, įpareigodama kompetentingas valstybines institucijas. Valstybinis kaltinimas baudžiamosiose bylose yra išimtinė prokuroro konstitucinė prerogatyva. Valstybinio kaltinimo palaikymas - svarbi prokuroro kaip valstybės įgalioto subjekto procesinė funkcija, kurią vykdant teismui pristatoma viešąjį interesą ginančio pareigūno nuomonė dėl nusikalstamos veikos padarymo ir ją padariusio asmens[79]. Valstybinio kaltintojo reikšmingiausios funkcijos kaltinimo institute - kaltinamojo akto paskelbimas ir baigiamoji kalba. Taigi, valstybės vardu reiškiančio kaltintojo pozicija itin reikšminga galutinio tikslo pasiekimui - tinkama baudžiamosios bylos baigtis patraukiant baudžiamojon atsakomybėn teismo kaltu pripažintą asmenį.

Privačiai viešo kaltinimo samprata; ypatumai. Detaliau apžvelgus privačiai viešo kaltinimo formos esmę - konstruktyviai plečiama kaltinimo sampratos reikšmė. Privačiai viešo kaltinimo forma įtvirtinta BPK 167 straipsnio[80] nuostatose. BPK teisės normų prasme galime suprasti apie šios kaltinimo formos galimybę ir taikymą baudžiamajame procese - jos sampratą atskleidžia baudžiamojo proceso doktrina. Privačiai viešo kaltinimo bylų kategorija susiformavo tik įsigaliojus 2003 m. gegužės 1 d. naujajam BPK. Tik vėliau nuo 2017 m. spalio 1 d.

---

[75] Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė, *supra note* 22: 163.
[76] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *supra note* 7: 448.
[77] Gintaras Goda ir kt., *supra note* 63: 176.
[78] *Ibid*.
[79] Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė, *supra note* 22: 163.
[80] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.

panaikinus privataus kaltinimo formą privačiai viešo kaltinimo bylų kategorija prasiplėtė ir privačiai viešo kaltinimo forma baudžiamajame procese imta taikyti plačiau. Privačiai viešo kaltinimo bylų kategorija - tai mažiau pavojingos nusikalstamos veikos.

Privačiai viešas kaltinimas - tai nuo nukentėjusiojo valios priklausantis baudžiamasis procesas, prasidedantis tik tada, kai yra nukentėjusiojo skundas arba nukentėjusiojo teisėto atstovo pareiškimas apie padarytą nusikalstamą veiką. Pasak R. Ažubalytės: "Viešai - privataus kaltinimo bylų proceso skirtumas nuo viešojo kaltinimo bylų proceso iš esmės yra vienas - įstatymų leidėjas BPK 167 straipsnio 1 dalyje išvardija nusikalstamas veikas, dėl kurių baudžiamojo persekiojimo gali nuspręsti tik pats nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas (paprastais atvejais, kai pats nukentėjusysis dėl amžiaus arba sveikatos būklės yra nevisiškai procesiškai veiksnus).[81] Nukentėjusiojo teisėti atstovai - tai BPK 53 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti asmenys: "nepilnamečio arba neveiksnaus nukentėjusiojo tėvai, įtėviai, globėjai, rūpintojai arba įstaigos, kuri globoja ar rūpinasi nukentėjusiuoju, įgalioti asmenys[82]". Be to, nukentėjusysis gali turėti ir atstovą pagal įgaliojimą (BPK 55 straipsnis[83]). Tačiau nors ir minėtais atvejais reikalavimo teisė pradėti ikiteisminį tyrimą iš esmės priklauso nukentėjusiajam nuo nusikalstamos veikos asmeniui, tačiau gavus skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą procesas vyksta bendra tvarka, be jokių išimčių, kaltinimą tokiose bylose palaiko valstybės atstovas - prokuroras[84]. Tai reiškia, kad asmuo gali savo valia nuspręsti, ar imti veiksmų dėl baudžiamojo proceso pradėjimo. Šiam prasidėjus - procesas vyksta įprastai: pradedamas ikiteisminis tyrimas; surinkus pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę, prokuroro iniciatyva ikiteisminis tyrimas užbaigiamas; prokuroras palaiko valstybinį kaltinimą teisminiame bylos nagrinėjime.

BPK 167 straipsnio 2 dalyje numatyta imperatyvi išimtis valstybės kaltintojui: "Jeigu šio straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę ar jomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų, ir nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo, ikiteisminis tyrimas dėl šių veikų privalo būti pradėtas prokuroro reikalavimu."[85] Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad prokuroras gali reikalauti pradėti baudžiamąjį procesą dėl BPK 167 straipsnio 1 dalyje numatytų veikų, kai jos turi visuomeninė reikšmę ar jomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl bejėgiškos būklės, fizinių ar psichinių trūkumų, tarnybinės ar materialinės priklausomybės nuo kaltininko ar kitokių svarbių priežasčių neįstengia ginti savo teisių bei teisėtų interesų[86]. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

---

[81] Rima Ažubalytė, "Nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos asmens teisėkreiptis į teismą kaip teisminės gynybos realizavimo baudžiamajame procese prielaida", *Jurisprudencija* 4, 122 (2010): 230.
[82] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[83] *Ibid.*
[84] Gediminas Bučiūnas ir Edita Gruodytė, *supra note* 9: 23.
[85] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *op. cit*.
[86] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. birželio 15 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 2 dalies, 168 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d.

privačiai viešą kaltinimą prokuroro iniciatyva apibūdino: “Tai tokia kaltinimo forma, kartu ir baudžiamojo persekiojimo rūšis, kai baudžiamasis procesas gali vykti, ne tik gavus skundą, ar jo teisėto atstovo pareiškimą, bet šios kategorijos bylų procesą gali pradėti ir prokuroras, pateikdamas reikalavimą. BPK normose nėra reglamentuota, kokia turėtų būti prokuroro pareikšto reikalavimo forma[87].” Pabrėžiant šią nuostatą, aktualu akcentuoti, kad šios kategorijos procesas privalo būti pradėtas prokuroro (valstybinio kaltintojo) reikalavimu tik esant tam tikroms (alternatyvioms) sąlygoms:

- visuomeninė reikšmė, kuri apibrėžiama kaip vertinamasis požymis, todėl sprendžiant, ar nusikalstama veika, nurodyta BPK 167 straipsnio 1 dalyje, turi visuomeninę reikšmę, būtina atsižvelgti į aplinkybes, kurioms esant padaryta nusikalstama veika, įvertinti, “kokie padariniai visuomenei, valstybei ir teisiniai sistemai galėtų atsirasti, jeigu baudžiamasis procesas nebūtų pradėtas”;

- padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų, todėl tokia galima situacija siejama, kai nusikalstama veika padaroma tiek prieš veiksnų ar neveiksnų asmenį, kai šis dėl bejėgiškumo, nepilnametystės, fizinių ar psichinių trūkumų, taip pat dėl tarnybos, materialiai ar kitaip priklausantis nuo kaltininko ar dėl kitokių svarbių priežasčių neįstengia ginti savo teisių ir teisėtų interesų[88].

Tai reiškia, kad nors ir BPK 167 straipsnio 1 dalies[89] numatytų bylų kategorijų ikiteisminio tyrimo pradžia įtvirtinama tik tuo atveju, jei nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas pareiškia skundą/pareiškimą, tačiau yra numatyta ir išimčių - tai ikiteisminio tyrimo pradžia prokuroro reikalavimu. Laikytina, kad prokuroras neprivalo laukti nukentėjusiojo skundo ar teisėto atstovo pareiškimo, pats gali inicijuoti ikiteisminio tyrimo pradėjimą tuoj pat, kai paaiškėja, kad padaryta atitinkama nusikalstama veika, jei mato, kad dėl padarytos veikos visuomeninio pavojingumo ar kitų aplinkybių būtina vykdyti procesą[90]. Prokuroras, nusprendęs, kad privačiai viešo kaltinimo nusikalstamos veikos atveju turi būti pradedamas ikiteisminis tyrimas, tuo klausimu priimtų nutarimą, kuriame turėtų būti nurodoma: dėl kokių veiksmų ar neveikimo ikiteisminis tyrimas turi būti pradedamas; kokiame BK straipsnyje, dalyje ar punkte numatyta atsakomybė už tuos veiksmus ar neveikimą; kokiai ikiteisminio tyrimo įstaigai ar prokurorui pavedama atlikti ikiteisminį tyrimą[91]. Taigi, prokuroro veikloje pradėti ikiteisminį tyrimą privačiai viešo kaltinimo

---

redakcija) 3 dalies, 182 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 4 dalies, 183 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) 5 dalies, 186 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d.) 4 dalies, 187 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d.) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 45/04)”, *Valstybės žinios* 68, 2514 (2006).

[87] “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2A-42/2006)”, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. sausio 16 d., http://www.infolex.lt/tp/60943

[88] Gediminas Bučiūnas ir Edita Gruodytė, *supra note*: 9: 23-24.

[89] “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas”, *supra note* 1.

[90] Gintaras Goda ir kt., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras I-IV dalys (1-220 straipsniai)* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003), 423.

[91] Gintaras Goda ir kt., *supra note* 88: 423.

nusikalstamos veikos atveju, privalomas tik esant dviem alternatyviom sąlygom: pirma - visuomeninė reikšmė, antra - padaryta žala asmeniui, negalinčiam apginti savo teisėtų interesų, bei nėra pateiktas pastarojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas. Nesant šiom sąlygom prokuroras neturi teisės reikšti reikalavimą pradėti ikiteisminį tyrimą privačiai viešo kaltinimo nusikalstamų veikų atveju. Dažnu atveju, nesant nukentėjusiojo skundo ar teisėto atstovo pareiškimo ir nesant įstatyminio pagrindo prokurorui pareikšti įtarimus dėl nusikalstamų veikų, numatytų BPK 167 straipsnio 1 dalyje[92], taip ir lieka neįvykdyta baudžiamojo proceso paskirtis - nusikalstamą veiką padariusio asmens patraukimas baudžiamojon atsakomybėn.

Svarbu pabrėžti, kad nei nukentėjusiojo skundui, nei nukentėjusiojo teisėto atstovo pareiškimui, nei prokuroro reikalavimui BPK neįtvirtina formalių turinio reikalavimų. Konstitucinis Teismas įtvirtinęs: "Prokuroro reikalavimas - tai baudžiamojo proceso pradėjimo forma, skirta viešajam interesui ginti, o nukentėjusio asmens skundas ir jo teisėto atstovo pareiškimas skirti privačiam interesui ginti. Šios teisėtos baudžiamojo proceso pradėjimo formos neturi būti suprantamos kaip viena kitą paneigiančios, jos yra skirtos žmogaus ir asmens teisėms bei laisvėms, visuomenės ir valstybės interesams ginti.[93]" Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjęs: "<...> įstatyme griežtai nenustatyta, kokios formos dokumentu galima informuoti teisėsaugos pareigūnus apie nusikalstamą veiką. Teisėsaugos pareigūnai privalo priimti bei fiksuoti ir žodžiu pateikiamą informaciją apie nusikalstamas veikas, nurodytas BPK 167 straipsnio 1 dalyje."[94] Skundas, pareiškimas ar pranešimas apie nusikalstamą veiką suprantamas kaip fizinio ar juridinio asmens kreipimasis į prokuratūrą ar ikiteisminio tyrimo įstaigą žodžiu, raštu ar elektroninio ryšio priemonėmis, pranešant apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką, nurodant jos padarymo laiką, vietą, būdą, padarinius ir, jei yra žinoma, ją padariusį ir nukentėjusį asmenis[95]. Tai reiškia, kad nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas nėra formaliai apibrėžtas turinio prasme: nukentėjusiajam ar jo teisėtam atstovui suteikiama teisė savaip interpretuoti kreipiantis į kompetentingas institucijas dėl pradėtos, daromos ar jau padarytos nusikalstamos veikos, numatytos baudžiamajame įstatyme. Priešingai Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakyme įtvirtintas prokuroro reikalavimo įforminimas: "Prokuroro reikalavimas įforminamas atskiru dokumentu ar nutarimu, kuriame nurodomi motyvai, pagrindžiantys, kad veika turi visuomeninė reikšmę ar kad ja padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų[96]." Taigi, prokuroro

---

[92] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas", *supra note* 1.
[93] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. birželio 15 d. nutarimas, *supra note* 84.
[94] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-814/2006)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. sausio 16 d., https://www.infolex.lt/tp/78537
[95] Rima Ažubalytė ir kt., *supra note* 52: 10.
[96] "Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas "Dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymo Nr. I-110 "Dėl rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos"

reikalavime esminis dalykas yra motyvai, kuriais siekiama pagrįsti BPK 167 straipsnio 2 dalies[97] numatytas alternatyvias sąlygas.

Atsižvelgiant į išdėstytą, privačiai viešas kaltinimas, priešingai nei buvo, yra valstybinio kaltinimo ir panaikinto privataus kaltinimo formų darinys. Pasak Eglės Matuizienės: "Viešos ir privačios iniciatyvos derinimo pradedant teisinį procesą principas išreiškia dviejų priešingybių santykį. Požiūris į teisę kaip subjektinių teisių pareigų vienovę leidžia suderinti pareigūnų ir valstybinių institucijų pareigą užtikrinti asmens dalyvavimą baudžiamajame procese įstatymo numatytais atvejais ir asmens teisę imtis tokių veiksmų. Vadinasi oficialumas ir dispozityvumas baudžiamajame procese gali veikti vienu metu ir vienas kito neriboja.[98]" Tai rodo, kad tiek privataus, tiek viešo kaltinimo formų suderinamumas numatytų bylų kategorijose kartu leidžia pasiekti tinkamo baudžiamojo proceso tikslo - ginti pažeistas asmens teises bei laisves, išsamiai atskleisti padarytas nusikalstamas veikas ir kaltam asmeniui tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą. Eglė Matuizienė pažymėjo, kad geriausiai nukentėjusiojo interesus atstovauja privačiai viešo kaltinimo institutas, kai valią dėl proceso pradėjimo išreiškia nukentėjęs asmuo, o įrodinėjimo našta tenka teisėsaugos institucijoms, kurios turi įgaliojimus ir galimybes išsiaiškinti nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir surinkti duomenis, reikšmingus teisingam bylos išnagrinėjimui, dėl kaltumo ar nekaltumo.[99] Visa tai aiškinantis, svarbu atkreipti dėmesį, kad būtent privataus instituto panaikinimas ir privačiai viešo kaltinimo instituto taikymo praplėtimas numatytų nusikalstamų veikų bylose lemia aiškią ir efektyvią perspektyvą tinkamo baudžiamojo proceso įvykdymo prasme. Aktualu pabrėžti, kad būtent privataus kaltinimo bylų kategorijose, kuomet ikiteisminis tyrimas nebuvo atliekamas, kaltinimą palaikydavo pats privatus kaltintojas - baudžiamasis procesas buvo neefektyvus: privatus kaltintojas dažnai nesugebėdavo tinkamai suformuluoti kaltinimo, tinkamai jo pagrįsti. Tam, kad išvengtų neefektyvaus baudžiamųjų bylų nagrinėjimo, buvo imtasi tinkamų priemonių - panaikinti privataus kaltinimo institutą ir praplėsti privačiai viešo kaltinimo institutą. Būtent kompetentingų valstybinių institucijų įsikišimo dėka šių bylų kategorijose lemia nusikalstamų veikų efektyvų ir veiksmingą išnagrinėjimą užtikrinant baudžiamojo proceso paskirtį.

Apibendrinant darytina išvada, kad baudžiamajame procese vyrauja du kaltinimo tipai: viešas kaltinimas ir privačiai viešas kaltinimas. Taigi, teigtina, kad kaltinimo samprata suvokiama kaip baudžiamojo proceso forma: viešas ir privačiai viešas kaltinimas. Viešas kaltinimas pradedamas tik kompetentingų valstybinių institucijų iniciatyva, nepriklausomai nuo nukentėjusiojo. Tai - valstybės pareiga. Privačiai viešo kaltinimo bylų kategorijai padarytų nusikalstamų veikų atveju

---

pakeitimo", TAR, žiūrėta: 2021 m. sausio 16 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/89d8c9b3452311ebb394e1efb98d3e67

[97] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas", *supra note* 1.

[98] Eglė Matuizienė, *supra note* 13: 32.

[99] *Ibid*, 62.

- tik nuo nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo išreiškiamos valios bei išskirtinai prokuroro iniciatyva, jeigu padaryta nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmės požymių arba nusikalstama veika padaryta žala asmeniui, negalinčiam dėl numatytų svarbių priežasčių ginti savo teisėtų interesų. Tai rodo, kad kaltinimo forma turi reikšmės tik baudžiamojo proceso inicijavimui, vėliau baudžiamasis procesas vyksta įprastai bendra tvarka - pagal tas pačias taisykles. Taigi, visais atvejais nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme kaltinimas reiškiamas valstybės vardu, t. y. kaltinimą palaiko konstitucinę prerogatyvą turinis prokuroras. Taigi, to vedami, galime daryti išvadą, kad kaltinimo samprata suvokiama ir kaip prokuroro veikla.

1.3. Kaltinamasis aktas ir jo ypatumai

Trečioji baudžiamojo proceso doktrinoje išskiriama kaltinimo samprata - kaltinimas suprantamas kaip procesinis dokumentas - kaltinamasis aktas. Kaltinamasis aktas - reikšmingiausias ikiteisminio tyrimo užbaigimo dokumentas. Kaltinimo akto surašymas siejamas su prokuroro kompetencija užbaigti ikiteisminį tyrimą ir perduoti pirmos instancijos teismui nagrinėti bylą teisme. Kaltinamasis aktas - tai prokuroro procesinis dokumentas, kuriame yra materializuojamas asmeniui reiškiamas kaltinimas. Šis dokumentas apibrėžia bylos nagrinėjimo pirmos instancijos teisme, siekiant įrodyti kaltinamojo neteisėtų veiksmų pagrįstumą, ribas.

Ikiteisminio tyrimo užbaigimui kaltinamojo akto surašymu būdinga veiksmų seka, suskirstyta tam tikrais nuosekliais procesiniais etapais: sprendimo užbaigti tyrimą būtent tokia forma (prokuroras gali nuspręsti taikyti supaprastintą procesą, ar nustačius įtariamojo nepakaltinamumą pradėti taikyti priverčiamąsias medicinos priemones) priėmimu; ikiteisminio tyrimo medžiagos sistemizavimu (kokie dokumentai sietini su teisminiu bylos nagrinėjimu); pranešimu apie tyrimo pabaigimą suinteresuotiems proceso dalyviams; proceso dalyvių susipažinimu su ikiteisminio tyrimo medžiaga; proceso dalyvių prašymų išsprendimu (žinoma, jeigu jie, susipažinę su medžiaga, prašymus pareiškė); kaltinamojo akto suformulavimu ir šio akto bei medžiagos perdavimu teismui[100]. Prokuroras kaltinamąjį aktą surašo tik įsitikinęs, kad ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankamai duomenų, kurie pagrįstų įtariamo asmens kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo[101]. BPK 23 straipsnis apibrėžia: “Kaltinamasis aktas yra prokuroro priimtas dokumentas, kuriuo baigiamas ikiteisminis tyrimas, aprašoma nusikalstama veika, nurodomi duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, ir baudžiamasis įsakymas, numatantis tą veiką[102].” Įstatymo apibrėžimas įpareigoja įžvelgti kaltinimą materialine prasme: kaltinimas grindžiamas konkrečiais ikiteisminio tyrimo metu surinktais duomenimis,

[100] Petras Ancelis, *supra note* 8: 77-78.
[101] Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė, *supra note* 22: 162.
[102] “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas,” *supra note* 1.

reikšmingais kaltės pagrįstumui, ir įforminamas dokumentu. Svarbiausi kaltinamojo akto elementai - aprašyta nusikalstama veika, grindžiamo kaltinimo svarbiausi duomenys, kvalifikuojama nusikalstama veika pagal tikslią BK[103] teisės normą. Gintaras Goda pažymi: "Tuo atveju, kai ikiteisminio tyrimo metu surenkama pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, kad teisme turėtų būti priimtas apkaltinamasis nuosprendis, ir nėra pagrindo procesą užbaigti supaprastinto proceso tvarka, prokuroras privalo surašyti kaltinamąjį aktą. Kaltinamasis aktas - svarbiausias ikiteisminio tyrimo stadijos procesinis dokumentas. Šiuo dokumentu užbaigiama ikiteisminio tyrimo stadija ir išdėstoma svarbiausi šios stadijos rezultatai. Kaip rodo pats šio dokumento pavadinimas, surašydamas kaltinamąjį aktą prokuroras suformuoja kaltinimą, kurio pagrindu bus nagrinėjama baudžiamoji byla pirmosios instancijos teisme. Kaltinamasis aktas - prokuroro kaip vienos iš šalių procese užimama pozicija.[104]" Kaltinamasis aktas fiksuoja ikiteisminio tyrimo rezultatus bei lemia bylos nagrinėjimą teisme[105]. Remigijus Merkevičius apibrėžia: "Baudžiamosios bylos nagrinėjimą teisme prokuroras inicijuoja pateikdamas teismui kaltinamąjį aktą - trumpą dokumentą, kuriame formuluojamas tik pats kaltinimas - kaltinimo formuluotė ir teisinis įkaltinamos nusikalstamos veikos kvalifikavimas. Šiame dokumente neturi būti nei aptarinėjami duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, nei nurodoma ikiteisminio tyrimo metu išreikšta įtariamojo pozicija dėl jam reiškiamo kaltinimo[106]." Konstatuotina, kad kaltinamasis aktas - tai suformuluotas kaltinimas, įprasminamas formaliu dokumentu. Tai materialioji kaltinimo išraiška: ikiteisminio tyrimo sėkmingi rezultatai, formalus turinys. Taigi, kaltinamasis aktas surašomas tik tuomet, kai prokuroras įvertina, ar ikiteisminio tyrimo stadijoje surinkta pakankamai duomenų, leidžiančių pagrįstų įtariamojo kaltę dėl padarytos nusikalstamos veikos.

Kaltinamojo akto reikšmei pabrėžti svarbūs šie aspektai:

1) surašius kaltinamąjį aktą įtariamasis tampa kaltinamuoju;

2) kaltinamasis aktas nubrėžia bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme ribas[107].

Tai reiškia, kad kaltinamasis aktas keičia įtariamojo procesinį statusą į kaltinamojo. Kaltinamuoju aktu tęsiamas baudžiamasis persekiojimas kaltinamojo kaltės pagrįstumo linkme. Gavęs kaltinamąjį aktą kaltinamasis galutinai sužino, kuo jis yra kaltinamas, kokie kaltinimai bus nagrinėjami teisme, kokiais duomenimis kaltinimai yra grindžiami[108], todėl pastarasis gali pradėti rengtis kaltinimo gynybai baudžiamosios bylos procese. Be to, kaltinimo ribų įprasminimas kaltinamajame akte suvokiamas kaip baudžiamosios bylos nagrinėjimas konkrečių

[103] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas", *supra note* 40.
[104] Gintaras Goda ir kt., *supra note* 88:58.
[105] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *supra note* 7: 345.
[106] Petras Ancelis ir kt., *supra note* 32: 161.
[107] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *op.cit.*, 345-346.
[108] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *supra note* 7: 345-346.

asmenų bei konkrečių nusikalstamų veikų, dėl kurių baudžiamoji byla yra perduota nagrinėti teisme, kontekste. Plačiau kaltinimo ribų samprata bus apžvelgta kitame poskyryje. Taigi, atsižvelgiant į tai kaltinimo akto reikšmė siejama su procesinio statuso pokyčiu bei formaliu kaltinimo ribų įtvirtinimu.

Kaltinamajam aktui įstatymiškai numatyti griežti turinio reikalavimai. BPK 219 straipsnyje įtvirtinta: "Kaltinamajame akte nurodoma:

1) teismo, kuriam teisminga byla, pavadinimas;

2) įtariamojo vardas, pavardė, gimimo data, asmens kodas, šeiminė padėtis, profesija, darbovietė, duomenys apie ankstesnį teistumą; prokuroro nuožiūra gali būti nurodyti ir kiti duomenys;

3) nusikalstamos veikos aprašymas: padarytos nusikalstamos veikos vieta, laikas, būdai, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės, duomenys apie nukentėjusįjį (vardas, pavardė ir gimimo data); įtariamojo atsakomybę lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės;

4) duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas;

5) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnis (jo dalis ir punktas), numatantis atsakomybę už padarytą veiką;

6) įtariamojo gynėjo vardas ir pavardėm jei įtariamasis ikiteisminio tyrimo metu turėjo gynėją;

7) įtariamojo pozicija, jeigu įtariamasis nesutinka su įtarimu;

8) prokuroro nuomonė dėl galimybės teisme atlikti Kodekso 273 straipsnyje numatytą sutrumpintą įrodymų tyrimą[109]." Kaltinimo sampratos plėtojimo prasme aktualu pažymėti, kad kaltinamajame akte yra aprašoma padaryta nusikalstama veika, pateikiami duomenys, grindžiantys pateikiamą kaltinimą, pibrėžiama konkreti BK norma, numatanti baudžiamąją atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiką - visa tai yra suprantamas kaip kaltinimas materialine prasme. Kaltinimas grindžiamas ikiteisminio tyrimo metu surinktais duomenimis: nukentėjusiojo parodymais, liudytojo parodymais, specialistų išvadomis, ekspertizių aktų išvadomis, dokumentais, daiktais ir kt. Kaltinamajame akte privalo būti nurodytas baudžiamojo įstatymo pažeista teisės norma. Visa tai pateikia prokuroro poziciją, kurios laikysis baudžiamosios bylos nagrinėjime teisme.

Teismų praktikoje įtvirtinta: "Kaltinamasis aktas turi būti informatyvus, t. y. jame, be jo turinio elementų, nurodytų BPK 219 straipsnio 1, 2, 6, 7, 8 punktuose, kuriuose taip pat reikia tiksliai nurodyti, svarbiausia yra aiškiai aprašyti veiką, kurios padarymu kaltinama; nurodyti visus duomenis, leidžiančius daryti išvadą, kad tą veiką galėjo padaryti kaltinamajame akte nurodytas jos padarymu įtariamas asmuo, tiksliai kvalifikuoti veiką, aiškiai nurodant, kokia BK

[109] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.

norma už padarytą veiką nustato baudžiamąją atsakomybę (BPK 219 straipsnio 2, 3, 4 punktai)[110].” Be to, pabrėžtina, kad “Kaltinamasis aktas turi būti pakankamai lakoniškas, bet kartu ir informatyvus. Perskaičius kaltinamąjį aktą turi būti aišku, kuo ir kuo remiantis yra kaltinama. Kaltinamajame akte neturi būti stengiamasi atpasakoti visą ikiteisminio tyrimo eigą ar pateikti ikiteisminio tyrimo metų surašytų protokolų, surinktų dokumentų santrauką[111].” Būtent be BPK įtvirtintų kaltinamojo akto turinio reikalavimų, prokuroras vadovaujasi ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu “Dėl rekomendacijų dėl kaltinamojo akto surašymo ir perdavimo teismui patvirtinimo”, kurio paskirtis reglamentuoti ikiteisminio tyrimo pabaigimą, kai jis baigiamas surašant kaltinamąjį aktą[112]. Minėto įsakymo trečias skyrius (III. Kaltinamojo akto surašymas) detalizuoja BPK numatyto kaltinamojo akto turinio aspektus ir sudaro galimybes tiksliai suformuoti kaltinamojo akto turinį. Svarbu pabrėžti, kad nuo kaltinamojo akto surašymo labai priklauso tolesnis bylos nagrinėjimas pirmosios instancijos teisme - kaltinamasis aktas privalo būti surašomas itin kruopščiai, kad tiek turinio, tiek akto formos požiūriais nebūtų esminių trūkumų[113]. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs: “kaltinamasis aktas turi būti surašomas itin kruopščiai, ypač turinio prasme jame neturi būti esminių trūkumų ar nesutapimų su bylos medžiaga, kurie sudarytų kliūtį teisingo sprendimo priėmimui. Kaltinamasis aktas pirmosios instancijos teismui yra sprendimo krypties orientyras bei sprendimo ribų kriterijus, būtent todėl privalo atitikti byloje faktiškai nustatytas aplinkybes[114].” Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškinęs, kad kaltinamasis aktas neatitinka įstatymo nuostatų, kai jame nurodytos arba neteisingai nurodytos svarbios faktinės aplinkybės, turinčios atitikti baudžiamajame įstatyme numatytus nusikalstamos veikos sudėties požymius (pavyzdžiui, veikos padarymo vieta, laikas, būdas, padariniai ir kt.), ir dėl to šio dokumento turinio defektai suvaržo kaltinamojo teisę į gynybą.[115]” Tai reiškia, kad prokuroras privalo itin atsakingai parengti kaltinamąjį aktą, vadovaudamasis teisiniu reguliavimu, kad nebūtų pažeista kaltinamojo teisė į gynybą. Kaltinamojo teisė į gynybą - tai itin svarbi procesinė kaltinamojo teisė baudžiamajame procese. Teisė į gynybą gali būti apibūdinta įstatymo nustatytos priemonės ir būdai gintis nuo pareikšto kaltinimo bei asmeninių ir turtinių teisių apsauga[116]. Darytina išvada, kad kaltinimo

---

[110] “Kauno apygardos teismo 2019 m. rugpjūčio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 1S-624-238/2019)”, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. sausio 23 d., https://www.infolex.lt/tp/1753753.
[111] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *supra note* 7: 345.
[112] “Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas “Dėl rekomendacijų dėl kaltinamojo akto surašymo ir perdavimo teismui patvirtinimo”, TAR, žiūrėta: 2021 m. sausio 19 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5e972390089911e5b0d3e1beb7dd5516/EWUuQfoLAT?jfwid=-dfua6dcs6
[113] Gintaras Goda ir kt., *supra note* 88:598.
[114] “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-513/2011)”, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. sausio 23 d., https://www.infolex.lt/tp/296381.
[115] “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-42-942/2016)”, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. sausio 20 d., https://www.infolex.lt/tp/1173502
[116] Raimundas Jurka ir kt., *supra note* 14: 134.

akto turinys turi griežtus turinio reikalavimus, todėl jų laikymasis užtikrina teisingą kaltinimo suformulavimą ir tinkamą tolimesnį baudžiamąjį procesą teisme nepažeidžiant baudžiamojo proceso principų.

Prokuroras, surašęs kaltinamąjį aktą, jį kartu su visa bylos medžiaga perduoda teismingam teismui. Visa bylos medžiaga - tai protokolai, ikiteisminio tyrimo metu priimti nutarimai, nutartys, aktai ir kiti procesiniai dokumentai. Kaltinamojo akto perdavimą įtvirtina BPK 220 straipsnis[117]. Laikydamasis proceso greitumo principo prokuroras privalo bylą teismui perduoti nedelsdamas po kaltinamojo akto surašymo[118]. Tai reiškia, kad prokuroras yra įpareigotas atlikti procesinius veiksmus bei priimti sprendimus kaip tik įmanoma greičiau ir neuždelsdamas. Visa tai garantuoja žmogaus teisę į teisingo teismo užtikrinimą. Kaltinamojo akto perdavimo teismui greitumą numato ir BPK paskirtis: "<...> greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas <...>". Tai rodo, kad visais atvejai prokuroras, nusprendęs, kad ikiteisminio tyrimo uždaviniai įvykdyti, turi nedelsiant perduoti kaltinamąjį aktą teismui. Konkretūs terminai perduoti kaltinamąjį aktą nėra įtvirtinti, išskyrus: "tuo atveju, kai įtariamasis buvo suimtas baigiant ikiteisminį tyrimą, suėmimo termino trukmė turi įtakos. Norint garantuoti, kad gavęs bylą teismas turėtų laiko pasirengti suėmimo pratęsimo klausimo sprendimui, BPK numato, kad tuo atveju, kai įtariamasis yra suimtas, prokuroras privalo kaltinamąjį aktą su bylos medžiaga teismui perduoti likus ne mažiau kaip 10 dienų iki suėmimo termino pabaigos[119]." Tai rodo, kad suėmimo termino trukmė gali turėti įtakos kaltinamojo akto perdavimo terminui. Visais kitais atvejais prokuroras tai turi padaryti kuo greičiau.

Atsižvelgiant į išdėstytą, svarbu akcentuoti, kad ikiteisminio tyrimo užbaigimas kaltinamuoju aktu ir dabar išlieka vienas iš geriausiai laiko išbandymus išlaikiusiu proceso būdu, kuris įmanomas tik išsamiai ištyrus visas įrodinėtinas aplinkybes[120]. Tai rodo, kad be kitų ikiteisminio tyrimo užbaigimų formų, užbaigimas kaltinamuoju aktu - vienareikšmiškai yra esminis baudžiamojo kaltinimo instituto pamatas. Suformuluotina, kad kaltinamasis aktas - tai prokuroro procesinis dokumentas, išreiškiantis materialų kaltinimą baudžiamajame procese. Darytina išvada, kad materialusis kaltinimas formuojamas ikiteisminio tyrimo metu ir tik perdavus kaltinamąjį aktą pirmos instancijos teismui ir šiam priėmus nutartį dėl bylos nagrinėjimo teisiamajame posėdyje - prokuroras palaiko kaltinimą procesine išraiška.

---

[117] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[118] Gintaras Goda ir kt., *supra note* 88: 602.
[119] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *supra note* 7: 346.
[120] Petras Ancelis, *supra note* 8: 77.

1.4. Kaltinimo ribos ir jų keitimas teisme

Kaltinimo ribos - tai kaltinimo baudžiamajame procese rėmai, apibrėžiantys asmens atsakomybės ribas. Kaltinimo ribos betarpiškai siejamos su kaltinamuoju aktu. Kaltinimo ribos ikiteisminį tyrimą užbaigiant supaprastinto proceso tvarka įtvirtinamos pareiškime dėl teismo baudžiamojo įsakymo arba pareiškime dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. Pažymėtina, kad BPK teisinės normos nenumato konkrečių ribų - bylos nagrinėjimo teisme ribos kiekvienu atveju skiriasi priklausomai nuo bylos aplinkybių. Todėl BPK 255 straipsnis[121] nagrinėjimo teisme ribų apibrėžimo kontekste turi būti suprantamas taip, kad BPK apibrėžia tik kaltinamajam aktui keliamus reikalavimus, pagal kuriuos bus nagrinėjama byla teisme. BPK 255 straipsnio 1 dalis, atsižvelgdama į subjektus, dėl kurių nagrinėjama byla, ir pagal dalyką, kurį sudaro nagrinėjamos bylos faktinis ir teisinis turinys, įtvirtina: byla nagrinėjama teisme dėl tų kaltinamųjų ir tik dėl tų nusikalstamų veikų, dėl kurių ji perduota nagrinėti teisiamajame posėdyje[122]. Kaltinimo ribos įpareigoja teismą neperžengti kaltinimo ribų vykdant teisingumą. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs: "BPK 255 straipsnio 1 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas, aiškinamas kartu su nustatytuoju BPK 23 straipsnyje, 233 straipsnio 3 dalyje, inter alia reiškia, kad byla teisme nagrinėjama tik dėl tų kaltinamųjų, tik dėl tų nusikalstamų veikų, kurių padarymu jie kaltinami, ir tik pagal tas nusikalstamas veikas numatančius baudžiamuosius įstatymus, kurie yra nurodyti kaltinamajame akte ir teisėjo nutartyje perduoti bylą nagrinėti teisiamajame posėdyje[123]. Visa tai užtikrina teisėtą ir veiksmingą baudžiamąjį procesą, nepažeidžiant teisinių baudžiamojo proceso principų: įstatymas neleidžia teismui išnagrinėti bylą ir priimti nuosprendį dėl tų asmenų, kurie nėra kaltinamieji, ar pripažinti juos kaltais dėl tų nusikalstamų veikų, dėl kurių jie neperduoti teismui[124]. Šio teisinio reguliavimo nesilaikymas pažeistų kaltinamojo teisinę padėtį baudžiamosios bylos nagrinėjime.

Kaltinimo ribos - tai prokuroro prerogatyva pagal faktines ir teisines bylos aplinkybes nustatyti rėmai pateikiant kaltinamąjį aktą pirmos instancijos teismui. Kaip jau buvo paminėta anksčiau - kaltinamajame akte nurodomas įtariamojo vardas ir pavardė ir kiti asmenį identifikuojami duomenys, pateikiamas nusikalstamos veikos aprašymas bei kvalifikuojama nusikalstama veika pagal konkretų BK[125] straipsnį. Teismas, gavęs prokuroro surašytą kaltinamąjį aktą ir perduotą visą bylos medžiagą, bylą perduoda nagrinėti teisiamajame posėdyje. BPK 233 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta: "Teisėjas, perduodamas bylą nagrinėti teisiamajame posėdyje, nutartyje suformuluoja sprendimą bylą perduoti nagrinėti teisiamajame posėdyje,

---

[121] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[122] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *supra note* 7: 397.
[123] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas, *supra note* 17.
[124] Gintaras Goda ir kt., *supra note* 88: 602.
[125] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *op. cit.*

nurodo kaltinamojo vardą ir pavardę, veiką, kurios padarymu jis kaltinamas, ir tą nusikalstamą veiką numatantį baudžiamąjį įstatymą <...>"[126]. Akcentuotina, kad tiek kaltinimo aktas, tiek teismo nutartis yra nagrinėjimo teisme ribas apibrėžiantys procesiniai dokumentai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad "<...> pagal BPK 255 straipsnio 1 dalį byla teisme nagrinėjama tik dėl tų kaltinamųjų ir tik dėl tų nusikalstamų veikų, dėl kurių ji perduota nagrinėti teisiamajame posėdyje. Konkrečios bylos nagrinėjimo teisme ribos nustatomos kaltinamajame akte ir teisėjo nutartyje perduoti bylą nagrinėti teisiamajame posėdyje. Taigi nagrinėjimo teisme ribos yra savotiški teisiniai rėmai, į kuriuos teismas turi orientuotis nagrinėdamas bylą. Konstitucinė pareiga - vykdyti teisingumą - įpareigoja teismą išspręsti bylą pagrįstai, teisėtai ir teisingai, neperžengiant kaltinimo ribų[127]." Taip pat pažymėtina, kad "Kaltinamasis aktas pirmosios instancijos teismui yra sprendimo ribų kriterijus, būtent todėl privalo atitikti byloje faktiškai nustatytas aplinkybes[128]." Tai itin pabrėžia kaltinamojo akto svarbą veiksmingo bylos nagrinėjimo link. Galima daryti išvadą, kad teismo sprendimo ribų kriterijus priklauso nuo aiškaus ir tikslaus kaltinamojo akto turinio, įprasminančio neperžengiamumo ribas vykdant teisingumą.

BPK 255 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata: "Kaltinamasis negali būti nuteistas dėl nusikalstamos veikos, kuri buvo perkvalifikuota, arba dėl nusikalstamos veikos, kurios faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte išdėstytųjų, jeigu apie tokią galimybę teisiamajame posėdyje jam iš anksto nebuvo pranešta[129]." Svarbu atkreipti dėmesį, kad ši nuostata buvo reikšmingai tikslinta ir išdėstyta nauja redakcija nuo 2015 m. liepos 10 d. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 9-1 straipsniu ir 188, 189, 246, 255, 256 straipsnių pakeitimo įstatymas[130]). Atsižvelgiant į tai, kad buvusi nuostata kėlė pagrįstų abejonių dėl asmens teisių apsaugos baudžiamojo proceso metu galimo pažeidžiamumo, įtvirtinta pareiga iš anksto pranešti kaltinamajam dėl perkvalifikuotos nusikalstamos veikos - visiškai nesvarbu, ar perkvalifikuojama į sunkesnę nusikalstamą veiką, ar į lengvesnę. Kasacinės instancijos teismas pažymėjo: "Bylos nagrinėjimo teisme metu kaltinamajam negali būti inkriminuojamos naujos nusikalstamos veikos, tačiau gali būti pakeistos kaltinime nurodytos veikos faktinės aplinkybės ir jos kvalifikavimas, laikantis BPK 255 straipsnio 2 dalyje ir 256

---

[126] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[127] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-203/2008)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. sausio 30 d., https://www.infolex.lt/tp/86317.
[128] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-513/2011)", žiūrėta 2021 m. sausio 30 d., *supra note* 113.
[129] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *op. cit*.
[130] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 9-1 straipsniu ir 188, 189, 246, 255, 256 straipsnių pakeitimo įstatymas" *TAR*, 11213 (2015).

straipsnyje nustatytų sąlygų ir tvarkos[131].” Pabrėžtina, kad aiškinamojoje nuostatoje nustatytos nagrinėjimo teisme ribų pakeitimo sąlygos. Numatomos dvi nagrinėjimo teisme ribų pakeitimo sąlygos: pirma - jeigu nusikalstama veika buvo perkvalifikuota, antra - jeigu iš esmės skiriasi nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės nuo pateikiamų kaltinamajame akte. Nusikalstamos veikos perkvalifikavimas - tai procesas, kai baudžiamąją bylą nagrinėjant teisme paaiškėja, kad pateiktas kaltinimas privalo būti keičiamas tiek į sunkesnį, tiek į lengvesnį. Konstitucinis Teismas nutarime dėl kaltinimo į sunkesnį keitimo teisme paminėjo: “<...> *inkriminuojamos veikos kvalifikavimas keičiamas pritaikant baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, pavyzdžiui, kai: pritaikomas BK specialiosios dalies straipsnis (jo dalis, punktas), kurio sankcijoje nustatyta griežtesnė bausmė <...>; taikomas BK bendrosios dalies straipsnis (jo dalis), pagal kurį sunkinama kaltininko teisinė padėtis, pavyzdžiui, vietoj BK 21 straipsnio (rengimasis padaryti nusikaltimą) taikomas BK 22 straipsnis (pasikėsinimas padaryti nusikalstamą veiką) <...>; pašalinamas kvalifikavimas pagal BK bendrosios dalies straipsnį (jo dalį), pagal kurį lengvinama kaltininko teisinė padėtis, pavyzdžiui, netaikoma BK 28 straipsnio 3 dalis (nusikalstamos veikos padarymas peržengiant būtinosios ginties ribas)*[132].” Taip pat sekančiai minėjo kaltinimo į lengvesnį keitimo teisme aiškinimą: “<...> *inkriminuojamos veikos kvalifikavimas keičiamas pritaikant baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, pavyzdžiui, kai: pritaikomas BK specialiosios dalies straipsnis (jo dalis, punktas), kurio sankcijoje nustatyta švelnesnė bausmė <...>; pritaikomas BK bendrosios dalies straipsnis (jo dalis), lengvinantis kaltininko teisinę padėtį, pavyzdžiui, inkriminuojama baigta nusikalstama veika perkvalifikuojama į pasikėsinimą ją padaryti (BK 22 straipsnis)*[133].” Kasacinio teismo praktikoje “nusikalstamos veikos faktinėmis aplinkybėmis BPK 255, 256 straipsnių prasme yra laikomos kaltinamajame akte nurodytos nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas būdai, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės, kurios individualizuoja kaltinamojo padarytą veiką, sudaro pagrindą ją kvalifikuoti kaip nusikalstamą ar turi reikšmės skiriant bausmę. Kokios reikšmingos faktinės aplinkybės turi būti nustatytos, sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju tiriant nusikalstamą veiką ir nagrinėjant bylą teisme”[134]. Be to, teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad “faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte išdėstytųjų tada, kai prisideda tos pačios nusikalstamos veikos epizodai, iš esmės pasikeičia nusikalstamų veikų apimtis, nusikalstamos veikos padarymo laikas, vieta, būdas ir pan., jeigu tai turi įtakos veikos kvalifikavimui, bausmei ar kitaip suvaržo

---

[131] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-42-942/2016)”, *supra note* 114.
[132] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas, *supra note* 17.
[133] *Ibid.*
[134] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-304-976/2016)”, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. sausio 30 d., https://www.infolex.lt/tp/1401850.

teisiamojo teisę į gynybą. Tai, ar keičiant nusikalstamos veikos faktines aplinkybes kaltinamojo teisė į gynybą būtų suvaržyta, sprendžiama atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes ir įvertinant, ar yra pagrindas manyti, kad gynyba dėl pasikeitusių nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių galėtų būti kitokia[135]". Taigi, akcentuotina, kad kaltinimo ribų pakeitimas įmanomas tik BPK 255 straipsnio[136] galimybių ir sąlygų kontekste. Minimas straipsnis apibrėžia baigtinį kaltinimo pakeitimo galimybių opcijas.

Apžvelgus bylos nagrinėjimo pirmos instancijos teisme ribas svarbu apibrėžti apeliacinės instancijos teismo kompetenciją nagrinėti baudžiamąją bylą. Bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teismo posėdyje prokuroro teisės yra tapačios jo teisėms pirmos instancijos teisme, bet bylos nagrinėjimo ribos apeliacinės instancijos teisme skiriasi nuo bylos nagrinėjimo ribų pirmos instancijos teisme, todėl atitinkamai kinta ir prokuroro teisių rinkinys[137]. Bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribas lemia apeliaciniame skunde nurodyti nuosprendžio ar nutarties apskundimo pagrindai ir motyvai bei tam tikros sąlygos, nurodytos BPK 320 straipsnyje[138]." BPK 320 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta: "Teismas patikrina bylą tiek, kiek to prašoma apeliaciniuose skunduose, ir tik dėl tų asmenų, kurie padavė apeliacinius skundus ar dėl kurių tokie skundai buvo paduoti. Tačiau jeigu teismas, nagrinėdamas bylą, nustato esminių šio Kodekso pažeidimų, jis, nepaisydamas to, ar gautas dėl jų skundas, patikrina, ar tai turėjo neigiamos įtakos ne tik asmeniui, dėl kurio skundo nagrinėjama byla, bet ir kitiems skundų nepadavusiems nuteistiesiems[139]." Tai rodo, kad kaltinimo ribos yra įtvirtinamos pateiktame apeliaciniame skunde. Teisinis reguliavimas įtvirtina ir išimtinius atvejus, kai apeliacinio teismo nagrinėjimo ribos yra plečiamos. Visų pirma, kai pirmos instancijos teismo išnagrinėtoje byloje ir priimtame nuosprendyje (nutartyje) yra padarytų esminių BPK[140] pažeidimų. Esminiai BPK pažeidimai suprantami kaip BPK reikalavimų pažeidimai, dėl kurių buvo suvaržytos įstatymų garantuotos kaltinamojo teisės ar kurie sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį ar nutartį[141]. Kitas išimtinis atvejis, įtvirtintas BPK 320 straipsnio 5 dalyje: "Jeigu apeliacinės instancijos teismas švelnina nuosprendį nuteistiesiems, kurie nuosprendį apskundė ar dėl kurių nuosprendis apskųstas, tai remdamasis pagrindais, taikytinais ir kitiems nuteistiesiems, jis gali sušvelninti nuosprendį ir pastariesiems[142]." Pagal G. Godą "teiginys "švelninti nuosprendį" reiškia ne tik nuteistajam

---

[135] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-8-696/2016)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. sausio 30 d., https://www.infolex.lt/tp/1210221.
[136] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[137] Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė, *supra note* 22: 163.
[138] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *supra note* 7: 486.
[139] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *op. cit*.
[140] *Ibid.*
[141] *Ibid.*
[142] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.

paskirtos bausmės švelninimą, bet ir kitus apskųsto nuosprendžio pakeitimus, lengvinančius nuteistojo padėtį. Tai ir veiklos kvalifikavimas pagal švelnesnį įstatymą, ir atskirų nusikalstamos veikos epizodų pašalinimas iš nuosprendžio, atsakomybę sunkinančių aplinkybių, ir nuosprendžio dalies, kurioje asmuo, pripažintas pavojingu recidyvistu ar pan., panaikinimas[143].” Tai teismui suteikiama galimybė praplėsti apeliacinio teismo nagrinėjimo ribas, bet ne prievolė. Pabrėžtina, kad šiuo atveju švelninti nuosprendį nuteistiesiems, dėl kurių apeliacinis skundas nepaduotas, galima vadovaujantis tik tais pačiais pagrindais, dėl kurių švelninamas nuosprendį apskundusių nuteistųjų nuosprendis[144].” Priešingai svarbu paminėti, kad pabloginti nuteistojo ar išteisintojo, taip pat asmens, kuriam byla nutraukta, padėtį apeliacinės instancijos teismas gali tik tuo atveju, kai dėl to yra prokuroro, nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo skundai ir pastariesiems padėtis negali būti pabloginta daugiau, negu to prašoma šiame skunde[145]. Tai rodo, kad teisinis reguliavimas griežtai draudžia bloginti pastarųjų padėtį apeliacinės instancijos teismo bylos nagrinėjimo procese, draudžia bloginti situaciją daugiau, nei numatyta apeliaciniame skunde. Šių teisinių nuostatų nesilaikymas dažnai sukelia baudžiamojo proceso pažeidimų pažeidžiant nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, procesines teises. To pasekoje Lietuvos Kasacinis Teismas konstatavo dar vieną išimtį, kai apeliacinės instancijos teisme iš esmės paaiškėja skirtingos nusikalstamos veikos aplinkybės - apie tai bus supažindinta vėlesniame skyriuje analizuojant baudžiamojo proceso problematiką. Taigi, apeliacinės instancijos bylos nagrinėjimo ribos yra apibrėžtos apeliaciniame skunde ir tik išimtinais atvejais teismo prerogatyva išplečiamos vardan bylos teisingumo.

Kaltinimo pakeitimo įgyvendinimo procedūrą BPK įtvirtina 256 straipsnio[146] nuostatose. Šio straipsnio nuostatos numato kaltinime nurodytos nusikalstamos veikos esminių faktinių aplinkybių ir jos kvalifikavimo pakeitimo teisme tvarką. Pabrėžtina, kad iki įrodymų tyrimo teisme tiek prokuroras, tiek nukentėjusysis turi teisę inicijuoti kaltinimo pakeitimą pateikiant teismui rašytinį prašymą. Kaltinimo keitimo teisė taip pat suteikiama ir teismui siekiant, kad teismas neatsidurtų procesinėje aklavietėje tais atvejais, kai tiriant įrodymus teisme aiškėtų, kad kaltinamajame akte veika kvalifikuojama neteisingai, tačiau nei prokuroras, nei nukentėjusysis į tai nereaguotų ir neprašytų pakeisti kaltinimo[147]. Tiek dėl kaltinime nurodytos nusikalstamos veikos esminių faktinių aplinkybių, tiek ir dėl jos perkvalifikavimo gauto rašytinio prašymo teismas nedelsiant privalo informuoti proceso dalyvius bei pastariesiems įteikti minimo prašymo nuorašus. Dėl teismo pareigos informuoti apie kaltinimą taip pat būtina pabrėžti, kad tai įtvirtinta ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, iš dalies pakeistos

[143] Gintaras Goda ir kt., *supra note* 63: 262.
[144] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *supra note* 7: 487.
[145] “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas,” *op. cit.*
[146] *Ibid.*
[147] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *supra note* 7: 398.

protokolais Nr. 11 ir Nr. 14 (toliau ir Konvencija), 6 straipsnio 2 dalies a) punkte, kuomet kaltinamasis privalo: "būti skubiai ir išsamiai jam suprantama kalba informuotas apie jam pateikiamo kaltinimo pobūdį ir pagrindą[148]". Teismui perspėjus apie kaltinimo pakeitimo galimybę kaltinamajam ir gynėjui taip pat turėtų būti sudarytos sąlygos pasirengti gynybai pagal teismo nurodytą kaltinimą[149] (Konvencijos 6 straipsnio 2 dalies b) punktas[150]). Vis dėlto teismų praktikoje sutinkami atvejai, kai teismas neinformuoja ar netinkamai informuoja kaltinamąjį ir jo gynybą apie pasikeitusį kaltinimą ir to pasekoje kyla teisminiai ginčai, ar buvo pažeista asmens teisė į gynybą. Čia svarbu paminėti EŽTT suformuluotą praktiką kaltinimo keitimo klausimais, kuri turėjo įtakos ir Lietuvos Respublikos nacionalinės teisės nuostatoms. *Pélissier ir Sassi* prieš Prancūziją sprendime konstatuota, kad "*Baudžiamosios teisės sferoje išsamios, detalios informacijos apie kaltinamajam pareikštus kaltinimus, taigi ir apie tai, kaip teismas gali juos tuo konkrečiu atveju teisiškai kvalifikuoti, pateikimas yra būtina sąlyga proceso teisingumui užtikrinti. Šiuo požiūriu reikia pastebėti, kad 6 straipsnio 3 dalies a punktas nenustato jokių formalių reikalavimų būdui, kuriuo kaltinamasis turi būti informuojamas apie jam pateikiamų kaltinimų pobūdį ir pagrindą. Teismas taip pat primena, kad 6 straipsnio 3 dalies a ir b punktai yra susiję ir kad teisė būti informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą turi būti svarstoma atsižvelgiant į kaltinamojo teisę pasiruošti gynybai[151].*" Be to, *Dallos* prieš Vengriją sprendime pažymėtina, kad "*proceso teisingumas turi būti vertinamas atsižvelgiant į proceso visumą. 6 straipsnio 3 dalies a punkto nuostatos nurodo, kad ypatingą dėmesį reikia atkreipti į pranešimą kaltinamajam apie „kaltinimą". Detali informacija apie nusikaltimą baudžiamajame procese yra itin svarbi, kadangi nuo jos pateikimo momento įtariamajam yra formaliai raštu pranešta apie faktinį ir teisinį jam pareikštų kaltinimų pagrindą. Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies a punktas suteikia kaltinamajam teisę būti informuotam ne tik apie kaltinimo „pagrindą", t.y. veiksmus, kuriuos, kaip teigiama, jis padarė ir kuriais grindžiamas kaltinimas, bet ir teisinį šių veiksmų kvalifikavimą. Ši informacija turi būti detali.[152]*" *I. H. ir kiti* prieš Austriją bei *Seliverstov* prieš Rusiją sprendimuose EŽTT konstatavo, kad "*vien tik nuorodos į abstrakčią galimybę, jog teismas gali padaryti kitokią išvadą nei prokuratūra nusikalstamos veikos kvalifikavimo klausimu, nepakanka kaltinamajam tinkamai vykdyti teisės į gynybą[153]*". Tačiau nors ir privalu

---

[148] "Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14", *Valstybės žinios*, 156, 7390 (1950).
[149] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas, *op.cit.*, 39.
[150] "Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14", *op. cit*.
[151] "Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. kovo 25 d. sprendimas byloje Pelissier ir Sassi prieš Prancūziją (Nr. 25444/94), HUDOC, žiūrėta 2021 m. sausio 30 d., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58226
[152] "Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. kovo 1 d. sprendimas byloje Dallos prieš Vengriją (Nr. 29082/95), HUDOC, žiūrėta 2021 m. sausio 30 d., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59264
[153] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. balandžio 20 d. sprendimas byloje I. H. ir kiti prieš Austriją (Nr. 42780/98), HUDOC, žiūrėta 2021 m. sausio 30 d., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75101

informuoti apie kaltinimą, sprendimuose *Sipavičius* prieš Lietuvą[154] bei *Dallos* prieš Vengriją[155], kuomet pareiškėjai skundėsi dėl baudžiamojo proceso metu pakeisto kvalifikavimo, ko pasekoje neleido jiems tinkamai pasinaudoti gynybos teisėmis, baudžiamasis procesas jų atžvilgiu buvo nesąžiningas ir neteisingas, EŽŽT vertindamas viso baudžiamojo proceso sąžiningumą, pripažino, kad perkvalifikavus nusikalstamą veiką nepažeidžiama teisę į gynybą, kai kaltinamasis peržiūros procese turėjo pakankamai galimybių apginti save - jeigu tokiame procese kaltinamasis turėjo teisę apskųsti visus svarbius teisinius ir faktinius apkaltinamojo nuosprendžio aspektus apeliacinės instancijos metu. Taigi, kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos aplinkybes yra sprendžiama, ar nuo pakeisto kaltinimo kaltinamojo gynyba baudžiamajame procese galėtų būtų kitokia ir ar tai pažeistų kaltinamojo teisę į gynybą. Taigi, ši EŽTT suformuluota praktika sėkmingai taikoma lig šiol. Pabrėžtina, kad ir Konstitucinis Teismas 2013 m. lapkričio 15 d. nutarime[156] atsižvelgė į EŽŽT teismų aiškinimą Konvencijos 6 straipsnio[157] kontekste, kuris bus analizuojamas kitame skyriuje.

Be visa to, taip pat svarbus momentas, kad teismas BPK 256 straipsnio nuostatų pagrindu turi teisę priimti nuosprendį tiek dėl pirminio kaltinimo, tiek dėl pakeisto kaltinimo: "Išnagrinėjus baudžiamąją bylą, nuosprendyje gali būti paliekamos ir kaltinamajame akte nurodytos veikos faktinės aplinkybės"; "Išnagrinėjus baudžiamąją bylą, kaltinamasis gali būti pripažintas kaltu ir remiantis kaltinamajame akte pateiktu veikos kvalifikavimu"[158]. Teismo pozicija priimant nuosprendį iš esmės išskirtinė - nuosprendis baudžiamojoje byloje gali būti priimtas pasirenkant teisingiausią bylos išsprendimą kaltinimo modifikacijų daugeto kontekste - apie tai taip pat plačiau bus analizuojama sekančiame skyriuje.

Apibendrinant kaltinimo ribas ir jų keitimą teisme aiškinimą, pabrėžtina, kad BPK 255, 256 bei 320 straipsnių[159] nuostatos dažnai baudžiamajame procese sukelia keblumų išsprendžiant teisingai baudžiamąją bylą ir nepažeidžiant procesinių dalyvių teisių. Svarbi teisingo teismo prielaida yra asmens teisė žinoti, kuo jis kaltinamas: ši teisė susijusi su teise skubiai ir išsamiai asmeniui suprantama kalba būti informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą, teise į pakankamą laiką ir galimybes pasirengti savo gynybai, teise gauti kaltinamojo akto nuorašą, nagrinėjimo teisme ribomis ir kaltinimo pakeitimu teisme[160]. Kaltinimo institutas susiduria būtent su kaltinamojo teisės žinoti, kuo jis yra kaltinamas, suvaržymo, kaltinamojo galimybės

---

[154] "Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Sipavičius prieš Lietuvą (Nr. 49093/99), Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. sausio 30 d., https://www.infolex.lt/tp/25184&hist=d

[155] "Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. kovo 1 d. sprendimas byloje Dallos prieš Vengriją (Nr. 29082/95), *op. cit*.

[156] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas, *supra note* 17.

[157] "Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14", *supra note* 147.

[158] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.

[159] *Ibid.*

[160] Raimundas Jurka ir kt., *supra note* 14: 66-67.

veiksmingai gintis nuo kaltinamojo galimais pažeidimais baudžiamajame procese. Procesinės teisės - teisė į gynybą bei teisė į teisingą teismą, yra vienos labiausiai pažeidžiamos nagrinėjant baudžiamąsias bylas. Esant kaltinimų modifikacijų daugetui - kaltinamajam nėra aišku nuo kurio kaltinimo - ar pirminio, ar pakeisto, gintis. Be to, nagrinėjant apeliacinės instancijos metu susiduriama su nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam baudžiamoji byla nutraukta, padėties pabloginimo galimybe.

Taigi, apžvelgus kaltinimo baudžiamajame procese sampratos aiškinimo visumą suformuluotina išvada, kad kaltinimas baudžiamajame procese suvokiamas trimis aspektas: kaip baudžiamojo proceso forma, kaip prokuroro veikla bei kaip procesinis dokumentas - kaltinamasis aktas. Kaltinimo samprata baudžiamajame procese apima tiek viešą kaltinimą, tiek privačiai viešą kaltinimą. Kaltinimas baudžiamajame procese - tai procesine ir materialine išraiška pateikiama kompetentingo valstybės pareigūno - prokuroro - pozicija siekiant paraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenį, padariusį neteisėtą valstybės nustatytai tvarkai veiką. Kaltinimasis aktas - tai kaltinimo materialioji išraiška, kuri įprasmina kaltinimo neperžengiamumo ribas. Kaltinimo institutas - tai vienas reikšmingiausių institutų baudžiamajame procese, tačiau jame ne retai kyla probleminių situacijų, kuomet kaltinant asmenį, padariusį nusikalstamą veiką, pažeidžiami baudžiamojo proceso principai: teisė į teisingą teismą - teisė į gynybą. Taigi, siekiant skaidrumo kaltinimo institute bei siekiant užtikrinti asmens teises ir teisėtus interesus baudžiamajame procese yra svarbu atlikti teismų praktikos analizę ir aiškintis šios problematikos mastą bei įtaką tinkamam ir veiksmingam teisingumo vykdymui.

2. KALTINIMO BAUDŽIAMAJAME INSTITUTE PROBLEMŲ TEISINĖ ANALIZĖ

Šiame baigiamojo darbo skyriuje bus nagrinėjamos kaltinimo baudžiamajame institute problemos. Bus pabrėžiama konstitucingumo bei kaltinimo instituto teisinio reglamentavimo tarpusavio suderinamumo problema. Aiškinama svarbi kaltinimo baudžiamajame institute problematika, susijusi su kaltinamojo teisės gintis suvaržymais, teisės į teisingą bylos išsprendimą principo pažeidimais. Šioje dalyje taip pat skiriamas dėmesys problematikai, susijusiai su bylos nagrinėjimu apeliacinės instancijos teisme, kuomet susidaro situacija, jog paaiškėja iš esmės skirtingos aplinkybės ir kai nėra prokuroro ar nukentėjusiojo apeliacinio skundo. Be to, itin svarbu analizuoti problematiką, susijusią su teismo pozicija priimant procesinius sprendimus dėl nusikalstamų veikų daugeto, kai keičiamas kaltinimas. Analizuoti, ar toks teisinis reguliavimas nepažeidžia kaltinamojo teisės žinoti, kuo esi kaltinamas, gynybos nuo kaltinimo bei kitų teisėto baudžiamojo proceso užtikrinimo reikalavimų.

Taigi, šiame skyriuje bus nagrinėjama:

1) kaltinimo keitimo problematika pirmos ir apeliacinės instancijos teismuose;
2) teismo pozicijos priimant procesinius sprendimus dėl nusikalstamų veikų daugeto, kai keičiamas kaltinimas, problematika;
3) problematika, susijusi su bylos nagrinėjimu apeliacinės instancijos teisme, kuomet susidaro situacija, jog paaiškėja iš esmės skirtingos aplinkybės ir kai nėra prokuroro ar nukentėjusiojo apeliacinio skundo.

Faktinių aplinkybių ir nusikalstamos veikos kvalifikavimo keitimas yra galimas tiek pirmos instancijos teisme, tiek baudžiamąją bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme. Atsižvelgiant į tai bus analizuojama pirmos bei apeliacinės instancijų teismuose nagrinėjamų baudžiamųjų bylų kaltinimo keitimo problematika. Dėl kaltinimo keitimo kylančių pažeidimų teisėtam baudžiamojo proceso užtikrinimo reikalavimams yra reikšmingai pasisakęs Konstitucinis Teismas 2013 m. lapkričio 15 d. nutarime[161]. Tai rodo, kad besikreipiantys teismai į Konstitucinį Teismą ištirti kaltinimo keitimą reglamentuojančių nuostatų atitikimą Konstitucijai susidūrė su teisinių nuostatų taikymo problematika.

Konstitucinis Teismas minėtame nutarime konstatavo: "*Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 2 dalis (2003 m. balandžio 10 d. redakcija; Žin., 2003, Nr. 38-1734) tiek, kiek joje nenustatyta, kad kaltinamasis negali būti*

[161] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas, *supra note* 17.

nuteistas pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatyti kitokie ar nauji nusikalstamos veikos požymiai ar kitos veikos kvalifikavimui reikšmingos aplinkybės, palyginti su nustatytosiomis kaltinamajame akte nurodytame baudžiamajame įstatyme, jeigu apie tokią galimybę teisiamajame posėdyje jam iš anksto nebuvo pranešta, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2, 6 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.[162]" Taip pat Konstitucinis Teismas nutarime konstatavo: "*Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 256 straipsnio 1 dalis (2007 m. birželio 28 d. redakcija, Žin., 2007, Nr. 81-3312; 2011 m. gruodžio 22 d. redakcija, Žin., 2011, Nr. 164-7797) tiek, kiek joje nenustatyta, kad teismas savo iniciatyva kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes gali pakeisti iš esmės skirtingomis, prieštarauja (prieštaravo) Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams; Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 256 straipsnio (2007 m. birželio 28 d. redakcija; Žin., 2007, Nr. 81-3312) 4 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad Baudžiamojo proceso kodekso 256 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatos netaikomos kaltinime nurodytą veiką perkvalifikuojant pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatyti kitokie ar nauji nusikalstamos veikos požymiai ar kitos veikos kvalifikavimui reikšmingos aplinkybės, palyginti su nustatytosiomis kaltinamajame akte nurodytame baudžiamajame įstatyme, jeigu iš esmės nesikeičia faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės, prieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2, 6 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui; Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 256 straipsnio 4 dalis (2011 m. gruodžio 22 d. redakcija; Žin., 2011, Nr. 164-7797) tiek, kiek joje nustatyta, kad Baudžiamojo proceso kodekso 256 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių nuostatos netaikomos kaltinime nurodytą veiką perkvalifikuojant pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatyti kitokie ar nauji nusikalstamos veikos požymiai ar kitos veikos kvalifikavimui reikšmingos aplinkybės, palyginti su nustatytosiomis kaltinamajame akte nurodytame baudžiamajame įstatyme, jeigu iš esmės nesikeičia faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2, 6 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui*[163]*."* Toks Konstitucinio Teismo nutarimas įpareigojo keisti BPK 255 ir 256 straipsnių[164] nuostatas, kurios prieštaravo konstitucinėms asmens teisėms - tai, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas bei jo teisei į gynybą[165]. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo

---

[162] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas, *supra note* 17.
[163] *Ibid.*
[164] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[165] "Lietuvos Respublikos Konstitucija", *supra note* 3.

9-1 straipsniu ir 188, 189, 246, 255, 256 straipsnių pakeitimo įstatymu[166] reikšmingai patikslinti BK 255 bei 256 straipsnių[167] nuostatos, kurios iš esmės taikytinos lig šiol. Nors ir nuo 2015 m. liepos 10 dienos įsigaliojo nauji pakeitimai, tačiau baudžiamajame procese ir šiai dienai yra opi kaltinimo ribų nagrinėjimo teisme bei kaltinimo keitimo teisme nuostatų taikymo problematika. Visa tai parodo teismų praktikoje dažnai pateikiami skundai dėl kaltinimo keitimo metu pažeistų kaltinamojo teisių į gynybą, pažeisto teisingo bylos nagrinėjimo principo.

Vienoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties kasaciniame skunde nurodoma, kad pirmosios instancijos teismas padarė BPK 255 straipsnio ir 256 straipsnio 2 dalies pažeidimus, kadangi pirmos instancijos teismas "*nuosprendžiu P. J. nuteisė už neatsargų nusikaltimą kaip vykdytojas, tačiau šios aplinkybės nebuvo nurodytos kaltinamajame akte, todėl nebuvo prašoma keisti kaltinimo. Dėl to buvo pateikti argumentai apeliaciniame skunde, teismo nutartyje nurodyti motyvai dėl šių pažeidimų nepagrįsti, nes nevertinta, jog dėl pasikeitusių nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių galėjo pasikeisti gynyba. Nuosprendyje pakeistos faktinės aplinkybės, palyginti su kaltinime nurodytomis, turėjo esminę reikšmę kasatoriaus gynybai, nes lėmė veikos kvalifikavimą. Jeigu P. J. būtų buvęs informuotas apie kaltinimo keitimą, jis būtų galėjęs gindamasis akcentuoti, kad nebuvo jokios neatsargios kaltės*[168]*"*. Šioje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad: "*Pirmosios instancijos teismas V. J. kaip šio nusikaltimo vykdytoją dėl kaltinimo pagal BK 184 straipsnio 2 dalį išteisino, o P. J. veiką perkvalifikavo iš organizatoriaus į vykdytojo – t. y. kvalifikavo pagal 184 straipsnio 2 dalį, pašalindamas nuorodą į BK 24 straipsnio 4 dalį, be to, pakeitė kaltinimo faktinę aplinkybę, nustatydamas, jog iššvaistytas turtas buvo P. J., o ne V. J. žinioje. Pirmosios instancijos teismas kaltinimą pakeitė kaltinamojo BPK 255 ir 256 straipsnių nustatyta tvarka iš anksto neįspėjęs; prokuroro ar nukentėjusiojo prašymas dėl tokio kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimo ir faktinių aplinkybių pakeitimo nebuvo pateiktas, todėl buvo pažeisti pirmiau aptarti šių BPK straipsnių reikalavimai. / Apeliacinės instancijos teismas turėjo konstatuoti šiuos pažeidimus ir imtis priemonių pirmosios instancijos teismo klaidai ištaisyti, t. y. atnaujinti įrodymų tyrimą ir pasiūlyti kaltinamajam duoti parodymus pagal kaltinamojo neįspėjus pirmosios instancijos teismo pakeistą kaltinimą, tačiau to nepadarė, o vertindamas šią situaciją nutartyje nepagrįstai pasisakė, kad kaltinimo apimties sumažinimas ar motyvų, atskleidžiančių tyčios turinį ir kryptingumą, išdėstymas nuosprendžio aprašomojoje dalyje negali būti laikomi baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimais BPK 255 ir 256 straipsnių prasme. / Pagal kasacinio*

---

[166] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 9-1 straipsniu ir 188, 189, 246, 255, 256 straipsnių pakeitimo įstatymas", *supra note* 129.
[167] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[168] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-56-511/2020)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. vasario 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1821715

teismo praktiką, klausimas, ar keičiant nusikalstamos veikos faktines aplinkybes būtų suvaržyta kaltinamojo teisė į gynybą, sprendžiamas atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes ir įvertinant, ar yra pagrindas manyti, kad gynyba dėl pasikeitusių nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių galėtų būti kitokia (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-651/2012). Nagrinėjamu atveju organizatoriaus ir vykdytojo vaidmuo darant nusikalstamą veiką skirtingas, o P. J. naujai inkriminuota aplinkybė – turto buvimas jo žinioje – yra vienas iš būtinųjų BK 184 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos sudėties požymių. Taigi faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinime išdėstytųjų ir yra pagrindas manyti, kad dėl to gynyba gali būti kitokia. / <...> konstatuotina, kad pirmiau šioje nutartyje nurodyti BPK 320 staripsnio 3 dalies, BPK 332 straipsnio 3 dalies, BPK 255 straipsnio ir 256 straipsnio 2 dalies pažeidimai yra esminiai, nes suvaržė kaltinamojo teisę į gynybą ir sukliudė apeliacinės instancijos teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą bei priimti teisingą sprendimą[169].” Kaip matyti iš šios bylos, būtent buvo pažeistos BPK 255, 256 straipsnių[170] nuostatos. Pabrėžiant BPK 255 straipsnio nuostatą: “Kaltinamasis negali būti nuteistas dėl nusikalstamos veikos, kuri buvo perkvalifikuota, arba dėl nusikalstamos veikos, kurios faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte išdėstytųjų, jeigu apie tokią galimybę teisiamajame posėdyje jam iš anksto nebuvo pranešta[171]”, analizuojamoje byloje nustatyta, kad pirmosios instancijos teismas pažeidė šį BPK reikalavimą, kadangi teismas, P. J. veiką perkvalifikavęs bei pakeitęs kaltinimo faktinę aplinkybę, kuri iš esmės skyrėsi nuo kaltinamajame akte išdėstytosios, iš anksto teisiamajame posėdyje kaltinamajam P. J. nepranešė. Tokia teismo pareiga iš anksto pranešti išplaukia iš BPK 256 straipsnio, kuris numato, kad jeigu teismas gauna prašymą keisti kaltinimą bei tais atvejais, kai yra pagrindas manyti keisti kaltinimą, apie tai nedelsdamas praneša nagrinėjimo teisme dalyviams[172]. Be to, BPK 256 straipsnio 3 dalis numato, kad “nurodytais atvejais teismas praneša kaltinamajam ir jo gynėjui apie teisę prašyti pertraukos pasirengti gynybai. Patenkinęs tokį prašymą, teismas nustato konkretų pertraukos laiką[173].” Tokie veiksmai, kai teismas neinformuoja apie kaltinimo keitimą, teismų praktikoje vertinami kaip BPK 255, 256 straipsnių[174] ir asmens teisės į gynybą pažeidimas.

Kitoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje analizuojama situacija dėl nuteistojo S. P. pažeistų teisių ir interesų. S. P. skundė pirmos instancijos teismo priimtą nuosprendį, kuriuo pastarasis buvo pripažintas kaltu pagal BPK 300 straipsnio 1 dalį.

---

169 “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-56-511/2020)”, *supra note* 167.
170 “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas,” *supra note* 1.
171 *Ibid*.
172 *Ibid*.
173 *Ibid*.
174 *Ibid*.

Pagal BK 182 straipsnio 2 dalį S. P. buvo išteisintas. Be to, skundė ir apeliacinės instancijos teismo nutartį, pagal kurią S. P. apeliacinis skundas buvo atmestas. S. P. kasaciniame skunde teigė: *"Nagrinėjamoje byloje yra priimtas prokurorės 2018 m. spalio 17 d. nutarimas, kuriuo ikiteisminio tyrimo dalis dėl nusikalstamos veikos, nurodytos BK 300 straipsnio 1 dalyje, yra nutraukta, nustačius, kad nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių (BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Tačiau pirmosios instancijos teismas į tokią faktinę aplinkybę neatsižvelgė, perkvalifikavo kasatoriui inkriminuojamą nusikalstamą veiką, pakeitė veikos faktines aplinkybes ir nepagrįstai pripažino jį kaltu pagal minėtą baudžiamąjį įstatymą (BK 300 straipsnio 1 dalį), taip pažeidė BPK reikalavimus*[175]*."* Aiškinantis šios baudžiamosios bylos esmines aplinkybes svarbu akcentuoti tai, kad pagal pateiktą kaltinamąjį aktą S. P. padarė nusikalstamą veiką, nustatytą BK 182 straipsnio 2 dalyje. Kasacinis Teismas pabrėžia, kad "*Pirmosios instancijos teismas 2019 m. lapkričio 15 d. nutartimi informavo dėl veikos perkvalifikavimo iš BK 182 straipsnio 2 dalies į 300 straipsnio 1 dalį, tačiau dėl veikos aplinkybių pakeitimo iš esmės skirtingomis prašymas BPK 256 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka nebuvo pateiktas, o tik buvo teismo posėdyje pranešta, jog svarstoma ne tik dėl veikos perkvalifikavimo iš BK 182 straipsnio 2 dalies į 300 straipsnio 1 arba 3 dalį bei dėl faktinių aplinkybių pakeitimo. Toks žodinis informavimas proceso metu dėl kaltinime nurodytos veikos pakeitimo iš esmės skirtingomis aplinkybėmis neatitinka BPK 256 straipsnio 1 dalies reikalavimų, nes neužtikrina kaltinamojo teisės į gynybą – žinoti, kuo jis yra kaltinamas, nes naujų, iš esmės skirtingų faktinių aplinkybių, atitinkančių kitą nei pateiktas kaltinimas nusikalstamos veikos sudėtį, išdėstymas yra iš esmės kitas kaltinimas ir jame turi būti konkrečiai išdėstytos visos esminės nusikalstamos veikos aplinkybės. Dėl nurodytų priežasčių teismas nesudarė procesinių sąlygų nepažeidžiant kaltinamojo teisės į gynybą pateikti naujo kaltinimo S. P. pagal BK 300 straipsnio 1 dalį dėl dokumento suklastojimo*[176]*."* Ši baudžiamoji byla parodo ydingą baudžiamojo proceso nuostatų pažeidimus teismų praktikoje, kai teismai, nepaisydami BPK įtvirtintų reikalavimų, kaltinamąjį nuteisia pažeidžiant pastarojo teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, suvaržo teisę gintis. Iš pateikiamos bylos akivaizdu, kad tiek pirmos, tiek apeliacinės instancijos teismai susiduria su netinkamu BPK 255, 256 straipsnių[177] taikymo problema praktikoje nagrinėjant baudžiamąsias bylas. Teismai, kaip ir šiuo minimu atveju, savaip interpretuoja baudžiamojo proceso teisines nuostatas: nepaisydami to, kad kaltinimo keitimo metu pateikti dėl veikos aplinkybių pakeitimo iš esmės skirtingomis

[175] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-243-697/2020)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. vasario 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1942782
[176] *Ibid.*
[177] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.

prašymą BPK 256 straipsnio 1 dalyje[178] nustatyta tvarka - informuoja proceso metu žodžiu. Toks teismo žodinis informavimas apie kaltinimo keitimą proceso metu teismų praktikoje vertinamas kaip BPK 255 straipsnio bei 256 straipsnio 1 dalies[179] pažeidimu, ko pasekoje pažeidžiamas teisės į teisingą teismą bei teisės į gynybą principai. Visgi, toki atvejai teismų praktikoje kelia abejonių dėl tinkamo teisinio reglamentavimo suformulavimo ir kryptingo jo taikymo nagrinėjant baudžiamąsias bylas.

Vilniaus apygardos teismas, kaip apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjo apelianto E. Z. skundą, kuriame pastarasis teigė, jog nesutinka su pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu, kuriame pastarojo veiksmai, darant nusikalstamą veiką, buvo vertinami padaryti esant jam neblaiviam. Apeliaciniame skunde pažymima, kad "*Pirmosios instancijos teismas konstatuojamojoje dalyje nenurodė, kad nusikalstami veiksmai buvo padaryti tuo metu, kai E. Z. buvo neblaivus. Pirmosios instancijos teismas apie nuteistojo neblaivumą nerašo ir aptardamas jo veiksmų motyvuojamojoje nuosprendžio dalyje. Skundžiamame nuosprendyje atsirado nauja iki tol kaltinime nenurodyta aplinkybė apie E. Z. neblaivumą. Pirmosios instancijos teismas pripažindamas E. Z. atsakomybę sunkinančia aplinkybe tai, kad jis buvo neblaivus, pažeidė BPK 255 ir 256 straipsnių nuostatas[180]"*. Apeliacinės instancijos teismas argumentavo, kad: "*Teismų praktikoje pripažįstama, jog nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės laikomos iš esmės skirtingomis nuo kaltinime nurodytųjų, jei jų pakeitimas teisme, iš anksto nepranešus apie tokią galimybę, suvaržytų kaltinamojo teisę į gynybą, t. y. gynyba dėl pasikeitusių aplinkybių būtų kitokia. Paprastai laikoma, kad keičiamos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte nurodytųjų, jeigu dėl to keičiasi veikos kvalifikavimas, jos apimtis, tai lemia griežtesnės bausmės skyrimą ir pan. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-23/2013, 2K-375-1073/2018 ir kt.). Nagrinėjamu atveju E. Z. nebuvo inkriminuojama aplinkybė, jog jis nusikalstamą veiką padarė būdamas neblaivus (tokia aplinkybė teismų praktikoje vertinama kaip esminis kaltinimo papildymas (pavyzdžiui, kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-375-1073/2018)), taip pat kaltinamajame akte nebuvo nurodyta, jog E. Z. atsakomybę sunkina tai, kad jis nusikaltimo padarymo metu buvo neblaivus ir tai turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui, tokia aplinkybė nėra nurodyta ir skundžiamo nuosprendžio aprašomojoje dalyje, kurioje yra išdėstomos įrodytomis pripažintos nusikalstamos veikos aplinkybės, be to, nei vienas proceso dalyvis baigiamųjų kalbų metu neprašė nustatyti E. Z. atsakomybę sunkinančios aplinkybės. Taigi pirmosios instancijos teismas, nustatydamas*

---

[178] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[179] *Ibid.*
[180] "Vilniaus apygardos teismo 2019 m. gruodžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-528-935/2019)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. vasario 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1791092

esminę aplinkybę, kuri nebuvo nurodyta kaltinime, pažeidė BPK 255 ir 256 straipsnių reikalavimus[181].” Iš pateiktos bylos visumos darytina išvada, kad atsiradusi nauja, iki tol kaltinamajame akte nenurodyta, nusikalstamos veikos aplinkybė apie E. Z. neblaivumą turėjo įtakos E. Z. teisei į gynybą pažeidimą. Apie minimą sunkinančią aplinkybę E. Z. iš anksto nebuvo informuotas. Nei prokuroras, nei nukentėjusioji nebuvo pateikę prašymų keisti kaltinimą. Teismo neinformavimas apie pasikeitusią nusikalstamos veikos aplinkybę - kaltinamojo neblaivumą, lėmė priimti neteisėtą baudžiamosios bylos nuosprendį. Tai rodo, kad teismas, nustatydamas esminę aplinkybę dėl asmens neblaivumo, kuri kaltinamajame akte nebuvo nurodyta, ir priimdamas nuosprendį, pažeidė BPK 255 ir 256 straipsnių[182] reikalavimus, ko pasekoje buvo pažeista asmens teisė į gynybą. Taigi, pateikiama baudžiamoji byla pagrindžia, kad BPK 255, 256 straipsniai[183], nors ir reikšmingai buvo pakeisti siekiant suderinti su konstituciniu reglamentavimu, tačiau baudžiamajame procese dažnai darytini pažeidimai.

Tokio konteksto baudžiamosios bylos dėl kaltinimo keitimo tinkamo informavimo dažnai nagrinėjamos ir EŽTT, kuomet pareiškėjai skundžiasi dėl Konvencijos 6 straipsnio pažeidimo. Kaip pavyzdys 2019 m. lapkričio 7 d. sprendimas *Gelenidzie* prieš Sakartvelą, kurioje pareiškėja skundėsi, kad baudžiamasis procesas prieš ją buvo nesąžiningas, kadangi nusikalstama veika buvo perkvalifikuota pažeidžiant Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies ir 3 dalies a ir b punktus ir taip neužtikrinant tinkamos teisės į gynybą. EŽTT konstatavo: “*Kaltinamojo teisė pasiruošti gynybai reiškia teisę būti informuotam ne tik apie kaltinimo priežastis, bet ir apie jo, kaip įtariamojo, padarytų veiksmų teisinį apibūdinimą (2001 m. kovo 1 d. sprendimas byloje Dallos pieš Vengriją, 2006 m. balandžio 20 d. sprendimas byloje I. H. ir kt. prieš Austriją ir 2010 m. sausio 7 d. sprendimas byloje Penev prieš Bulgariją). Šioje byloje nauja kvalifikacija, kurią prokuratūra pasiūlė apeliacinio proceso metu, pirmą kartą buvo paskelbta baigiamajame apeliacinio proceso posėdyje aplinkybėmis, kurios kenkė pareiškėjos galimybėms apsiginti dėl naujo kaltinimo. Taigi apeliacinės instancijos teismas neįspėjo pareiškėjos, kad jos nusikaltimas gali būti perkvalifikuotas (2019 m. vasario 26 d. Ujlaki ir Piscóti prieš Vengriją [Komitetas]). Posėdis nebuvo atidėtas tolesniems posėdžiams ir teisme nebuvo diskutuojama dėl naujo nusikaltimo elementų. Bet kuriuo atveju, kaip jau buvo minėta anksčiau, prokuroro pasiūlymas dėl perkvalifikavimo buvo netinkamas procedūriniu požiūriu. Tokiomis aplinkybėmis negalima teigti, kad pareiškėja turėjo numatyti savo nusikaltimo perkvalifikavimą. / Teismas negali spėlioti apie gynybos, kuria pareiškėja galėjo remtis, pagrįstumą, jei ji turėjo galimybę pateikti tikslinius pareiškimus dėl nusikaltimo, dėl kurio ji galiausiai buvo pripažinta kalta. Teismas*

[181] “Vilniaus apygardos teismo 2019 m. gruodžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-528-935/2019)”, *supra note* 179.
[182] “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas,” *supra note* 1.
[183] *Ibid.*

mano, kad gynyba būtų buvusi kitokia nei gynyba, pateikta jos apeliaciniame skunde dėl apkaltinamojo nuosprendžio pagal Baudžiamojo kodekso 336 straipsnį. Kutaisio apeliacinis teismas nesuteikė ieškovei galimybės pritaikyti savo gynybą prie naujų kaltinimų. Kalbant apie Aukščiausiąjį Teismą, kuris galėjo visiškai išnagrinėti bylą, jis neištaisė apeliacinio proceso trūkumų, atmesdamas pareiškėjo apeliacinį skundą teisės klausimais kaip nepriimtiną[184].” Taigi, buvo pripažintina, kad “*apeliacinės instancijos teismas perkvalifikavo ieškovės nusikaltimą, už kurį ji iš pradžių buvo nuteista, savavališkai ir pažeidžiant šalių lygiateisiškumo principą. Aukščiausiasis Teismas neištaisė apeliacinio teismo savavališko sprendimo. Todėl Teismas daro išvadą, kad šioje byloje buvo pažeisti Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis ir 3 straipsnio a ir b punktai*[185]”. Pažymėtina, kad pirmą kartą baigiamajame apeliacinio proceso posėdyje paskelbtas kaltinimo keitimas turėjo įtakos kaltinamosios teisės į gynybą požiūriu, kas lėmė teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimą, numatytą Konvencijos 6 straipsnyje[186]. Pastebima, kad kaltinimo keitimo informavimo pareigos neužtikrinimas gali pasireikšti tuomet, kai iš esmės yra neinformuojama, arba informuojama, tačiau tai padaroma netinkamai - kaip minėtas pavyzdys, turi informuoti raštu, bet informuoja žodžiu, arba informuoja, kaip šioje minimoje EŽTT nutartyje, baigiamajame apeliacinio proceso posėdyje taip neužtikrinant nei laiko, nei galimybės gintis nuo pakeisto kaltinimo. Toki procesiniai pažeidimai iš esmės formuoja neteisėtą baudžiamąjį procesą. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad “*asmens teisė į gynybą - tai viena iš tiesos byloje nustatymo garantijų. Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje įtvirtintoje normoje garantuota asmens teisė į gynybą suponuoja tai, kad jam įstatymu turi būti užtikrinta pakankamai procesinių priemonių gintis nuo pareikšto kaltinimo bei galimybė jomis pasinaudoti. Teisė į gynybą yra viena iš teisingo bylos išnagrinėjimo sąlygų. Garantuojant asmens teisę į gynybą sudaromos prielaidos kiekvieną, kuris padarė nusikaltimą, teisingai nubausti ir užtikrinti, kad nekaltas asmuo nebus patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ir nuteistas*[187].” Darytina išvada, jog teismui iš anksto neinformavus proceso dalyvių apie kaltinimo keitimą - negarantuojamas tiesos byloje nustatymas.

Pabrėžtina, kad pasikeitus teisiniam reglamentavimui BPK 255 straipsnio 2 dalis[188] įtvirtina pareigą iš anksto pranešti kaltinamajam dėl nusikalstamos veikos perkvalifikavimo arba dėl nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių pasikeitimo iš esmės. Dėl šios įtvirtintos imperatyvios

---

[184] “Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. lapkričio 7 d. sprendimas byloje Gelenidze prieš Sakartvelą (Nr. 72916/10), HUDOC, žiūrėta 2021 m. vasario 1 d., http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-197267

[185] *Ibid.*

[186] “Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14”, *supra note* 147.

[187] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 118^1, 156^1 straipsnių, 267 straipsnio 5 punkto ir 3171 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 25/99-9/99-35/99)”, *Valstybės žinios* 80, 2423 (2000).

[188] “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas,” *supra note* 1.

pareigos tam tikrų išimčių Konstitucinis Teismas yra pasisakęs 2013 m. lapkričio 15 d. nutarime: "*Situacija, kai iš esmės nekeičiant nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių kaltinamojo veika perkvalifikuojama pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatytų nusikalstamos veikos požymių visuma yra kaltinamajame akte nurodyto baudžiamojo įstatymo nustatytų požymių visumos dalis, traktuotina kaip nesudaranti prielaidų pažeisti kaltinamojo teisę žinoti kaltinimą ir jo teisę į gynybą. Šioje situacijoje kaltinamajam sudaromos sąlygos žinoti, kuo yra kaltinamas, ir turėti galimybę gintis nuo visų kaltinimo dalių: tiek ginčyti nusikalstamos veikos faktines aplinkybes, tiek atskirus baudžiamajame įstatyme nustatytus nusikalstamos veikos požymius, tiek jų visumą. Vadinasi, nėra pagrindo teigti, jog pagal Konstituciją įstatyme turi būti nustatyta, kad apie tokio veikos perkvalifikavimo galimybę kaltinamajam teisiamajame posėdyje turi būti iš anksto pranešta*[189]." Nepaprastai dažnai baudžiamajame procese susiduriama su šios Konstitucinio Teismo numatytos išimties taikymo ginčais. Teikiami skundai dėl galimai pažeidžiamų teisių į gynybą pagal BPK 255 straipsnio 2 dalies[190], kuri įtvirtina pareigą visais atvejais kaltinamajam iš anksto pranešti apie kaltinime nurodytos nusikalstamos veikos esminių faktinių aplinkybių ir jos kvalifikavimo pakeitimą teisme. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje įtvirtinta: "*Nuteistųjų V. M. ir V. Š. gynėjai kasaciniuose skunduose nurodo, kad pirmosios instancijos teismas pažeidė BPK 255, 256 straipsniuose įtvirtintus reikalavimus, nes savo iniciatyva, iš anksto neinformavęs proceso dalyvių, kitaip nei buvo nurodyta kaltinamajame akte, aprašė piktnaudžiavimo tarnyba faktines aplinkybes, taip pat perkvalifikavo V. M. ir V. Š. inkriminuotą piktnaudžiavimą tarnyba, padarytą veikiant organizuota grupe, į piktnaudžiavimą tarnyba, padarytą veikiant bendrininkų grupe. <...> Apeliacinės instancijos teismas analogiškus apeliacinių skundų argumentus atmetė, konstatuodamas, kad nėra pagrindo daryti išvadą, jog pirmosios instancijos teismas kaltinime nurodytas aplinkybes pakeitė iš esmės skirtingomis, o nuteistųjų padarytas nusikalstamas veikas perkvalifikavo pagal kitus BK straipsnius ir taip esmingai suvaržė jų teisę į gynybą.* Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartyje pažymėjo, kad " *<..> kaltinamajame akte nurodytas veikos kvalifikavimas pirmosios instancijos teisme buvo pakeistas: piktnaudžiavimo tarnyba atliekant pirkimus AB „PE" atveju buvo pakeista bendrininkavimo forma. Pažymėtina, kad teismas apie galimybę perkvalifikuoti kaltinime nurodytą veiką nagrinėjimo teisme dalyviams nepranešė, taip pat nepranešė kaltinamiesiems ir jų gynėjams apie teisę prašyti pertraukos pasirengti gynybai, todėl buvo pažeisti BPK 255 straipsnio 2 dalyje (2015 m. birželio 23 d. įstatymo redakcija), 256 straipsnio 2 ir 3 dalyse (2015 m. birželio 23 d. įstatymo redakcija) nustatyti reikalavimai."* Šioje byloje itin

[189] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas, *supra note* 17.
[190] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.

svarbus Kasacinio teismo konstatavimas: "*Nuosprendis ar nutartis gali būti naikinami ar keičiami ne dėl bet kokių, bet tik dėl esminių BPK pažeidimų. Vertinant, ar nustatyti BPK 255 straipsnio 2 dalyje (2015 m. birželio 23 d. įstatymo redakcija), 256 straipsnio 2 ir 3 dalyse (2015 m. birželio 23 d. įstatymo redakcija) nustatytų reikalavimų pažeidimai yra esminiai BPK pažeidimai, pažymėtina, kad pažeidus BPK 256 straipsnio 3 dalyje (2015 m. birželio 23 d. įstatymo redakcija) nustatytus reikalavimus buvo suvaržyta kaltinamųjų teisė į gynybą (BPK 10 straipsnis). Pažymėtina tai, kad pirmosios instancijos teismo nuosprendis iš karto po paskelbimo neįsiteisėja (BPK 336 straipsnio 1 dalis), bendrininkų grupė yra mažiau pavojinga bendrininkavimo forma nei organizuota grupė, taigi V. M. ir V. Š. veika buvo kvalifikuota pagal jų teisinę padėtį palengvinantį baudžiamąjį įstatymą, naują veikos kvalifikavimą nuteistieji galėjo ginčyti apeliaciniame skunde ir nagrinėjant bylą apeliacine tvarka. Baudžiamojo įstatymo taikymo tinkamumą nuteistieji ginčija kasaciniuose skunduose. Įvertinus nurodytas aplinkybes, darytina išvada, kad nuteistieji turėjo realią galimybę gintis nuo kaltinimo piktnaudžiavus tarnyba, padaryto bendrininkų grupe, todėl pirmosios instancijos teismo padaryti BPK 255 straipsnio 2 dalyje (2015 m. birželio 23 d. įstatymo redakcija), 256 straipsnio 2 ir 3 dalyse (2015 m. birželio 23 d. įstatymo redakcija) nustatytų reikalavimų pažeidimai nepripažintini esminiais baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimais. <...> Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu V. M. nuteistas pagal BK 24 straipsnio 4 dalį, 228 straipsnio 2 dalį (2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymo redakcija). Kaltinamajame akte buvo nurodyta, kad šią nusikalstamą veiką V. M. padarė veikdamas su organizuota grupe. Taigi šiuo atveju iš kaltinimo buvo pašalintas veikos kvalifikavimui reikšmingas bendrininkavimo formą apibūdinantis teisinis požymis – organizuota grupė. Toks nusikalstamos veikos perkvalifikavimo būdas (pašalinant iš kaltinimo kvalifikavimui reikšmingą teisinį požymį ir juo apibūdintas faktines aplinkybes) kaltinamojo teisės į gynybą nevaržo*[191]*."* Kaip matyti iš šios baudžiamosios bylos, teismas, vadovaudamasis kasacinio teismo išaiškinimu, nepaisant to, kad BPK 256 straipsnio 2 dalis[192] įpareigoja pranešti iš anksto apie kaltinimo keitimą, priima sprendimą, kad minimos nusikalstamos veikos perkvalifikavimas nevaržo kaltinamojo teisės į gynybą. Kasacinis teismas akcentuoja tai, kad pirmos instancijos teismas pažeidė BPK 255 straipsnio 2 dalyje, 256 straipsnio 2 ir 3 dalyse[193] nustatytus reikalavimus, tačiau pažymi, kad pastarasis naikinti nuosprendį ar nutartį gali tik dėl esminių BPK pažeidimų. Kasacinis teismas, įvertinęs tai, kad *"pirmosios instancijos teismo nuosprendis iš karto po paskelbimo neįsiteisėja, bendrininkų grupė yra mažiau pavojinga bendrininkavimo*

[191] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-61-689/2020)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. vasario 2 d., https://www.infolex.lt/tp/1818423
[192] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[193] *Ibid.*

forma nei organizuota grupė, taigi V. M. ir V. Š. veika buvo kvalifikuota pagal jų teisinę padėtį palengvinantį baudžiamąjį įstatymą, naują veikos kvalifikavimą nuteistieji galėjo ginčyti apeliaciniame skunde ir nagrinėjant bylą apeliacine tvarka[194]." pripažįsta, kad toks nusikalstamos veikos perkvalifikavimas yra ne esminis ir nepažeidžia baudžiamojo proceso teisinių reikalavimų, nesuvaržo asmens teisės į gynybą. Tokia formuluojama teismų praktika kelia dviprasmybių dėl BPK 255 straipsnio 2 dalies[195] taikymo baudžiamajame procese. Teismų praktikos galima interpretacija BPK 255 straipsnio 2 dalies[196] prasme kelia teisingo teismo prielaidos - asmens teisės žinoti, kuo kaltinamas, galimus pažeidimus baudžiamajame procese. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, ar tokia išplečiama teismų teisė spręsti dėl kaltinamojo teisės į gynybą pažeidžiamumo konkrečios bylos nagrinėjimo aplinkybėms, neprieštarauja teisiniam reguliavimui ir konstitucingumo nuostatoms. Ši teismų teisė spręsti kaltinamojo teisės į gynybą suvaržymo klausimą ir vertinti, ar kaltinimo keitimas toleruojamas ir neinformavus iš anksto kaltinamojo, gali iš esmės kelti teismui dviprasmybes, priimant nuosprendį (nutartį). Visa tai rodo, kad teismų praktikoje dažnai padaromi pažeidimai dėl BPK 255, 256 straipsnių[197] nuostatų, kuomet kaltinamasis iš anksto nėra informuojamas (netinkamai informuojamas) apie kaltinimo pasikeitimus, tiek kvalifikavimo, tiek dėl iš esmės pasikeitusių faktinių aplinkybių. Pažymėtina, kad "*kasacinės instancijos teismo praktikoje ne visada pripažįstama, kad nepranešimas apie nusikalstamos veikos perkvalifikavimo galimybę iš esmės suvaržo kaltinamųjų teisę žinoti, kuo jie yra kaltinami, ir jų galimybę veiksmingai gintis nuo kaltinimo*[198]*"* Kelia abejonių, kokiais kriterijais teismas, priimdamas procesinį sprendimą, atriboja iš esmės suvaržytos ar iš esmės nesuvaržytos kaltinamojo teisės žinoti, kuo kaltinamas, ir jo galimybę gintis. Manytina, kad tokia neapibrėžta laisvė spręsti gali turėti įtakos tinkamam baudžiamojo proceso užtikrinimui.

Svarbu akcentuoti tai, kad Konstitucinis Teismas 2013 m. lapkričio 15 d. nutarime konstatavo: "*tai, ar keičiant nusikalstamos veikos faktines aplinkybes kaltinamojo teisė į gynybą būtų suvaržyta, sprendžiama atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes ir įvertinant, ar yra pagrindas manyti, kad gynyba dėl pasikeitusių nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių galėtų būti kitokia*[199]". Šiuo išaiškinimu vadovaujamasi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išnagrinėtoje baudžiamojoje byloje, kurioje "*Kasatoriai kelia kaltinimo keitimą reguliuojančių nuostatų (BPK 255, 256 straipsniai) pažeidimo abiejų instancijų teismuose klausimą, teigia, kad dėl*

---

[194] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-61-689/2020)", *supra note* 190.
[195] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[196] *Ibid.*
[197] *Ibid.*
[198] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-162-303/2019)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. vasario 2 d., https://www.infolex.lt/tp/1740439
[199] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas, *supra note* 17.

daugkartinių kaltinimo keitimų buvo pažeista nuteistųjų R. A. ir A. C. teisė į gynybą[200]*."* Nutartyje nurodyta, kad R. A. ir A. C. buvo kaltinami pagal prekyba poveikiu nusikalstamos veikos sudėties požymius. Pirmosios instancijos teismas pastarųjų nusikalstamus veiksmus įvertino kaip rengimąsi prekiauti poveikiu, tačiau kaltinamųjų teismas apie tokį nusikalstamos veikos perkvalifikavimą teisės aktų nustatyta tvarka neinformavo. Apeliacinės instancijos teismas, nustatęs BPK 255 straipsnio 2 dalies[201] pažeidimą, pripažino tai kaip neesminį pažeidimą, neturėjusį įtakos kaltinamųjų gynybai nagrinėjant baudžiamąją bylą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartyje pažymi, kad "*Pagal kasacinės instancijos teismo praktiką apeliacinis procesas vis labiau suprantamas ne kaip priimto sprendimo patikrinimas, o kaip bylos nagrinėjimas iš naujo arba pakartotinai. Baudžiamajame procese apeliacinis bylos nagrinėjimas suprantamas kaip bylos nagrinėjimas iš naujo neperžengiant apeliacinių skundų nustatytų ribų. Pažymėtina, kad apeliacinės instancijos teismas, ištyręs naujus įrodymus ar pirmosios instancijos jau tirtus ir vertintus įrodymus, gali keisti kaltinime nurodytas esmines faktines bylos aplinkybes ar kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimą ir savo iniciatyva, kai nustato tokią būtinybę, tačiau tokiu atveju nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, teisinė padėtis negali būti pasunkinama (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57-696/2017). Pažymima, kad kaltinamasis aktas R. A. ir A. C. buvo surašytas dėl kaltinimo, nustatyto BK 226 straipsnio 4 dalyje; byla perduota teismui ir nagrinėjama pirmosios instancijos teisme pagal kaltinamajame akte nurodytą veiką, kurios padarymu jie buvo kaltinami, ir tą nusikalstamą veiką nustatantį baudžiamąjį įstatymą; pirmosios instancijos teismas nuteistiesiems inkriminuotos veikos juridinį vertinimą iš esmės paliko tą patį, patikslindamas tik veikos stadiją; prokuroras apeliaciniu skundu, be kita ko, prašė pakeisti kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes, nuteistųjų veiksmus kvalifikuoti pagal kaltinamajame akte nurodytą baudžiamąjį įstatymą; pateikė atskirus prašymus; apie tokius prokuroro prašymus nuteistieji teismo buvo informuoti, jiems suteikta pertrauka pasiruošti gynybai; be to, apeliacinės instancijos teismas juos įspėjo, kad veika ir jos kvalifikacija gali likti ir pagal pirmosios instancijos teismo nustatytas aplinkybes, ir pagal kaltinamąjį aktą. Atsižvelgdama į baudžiamojo proceso įstatymo reikalavimus bei jų aiškinimą kasacinėje praktikoje, įvertinusi bylos nagrinėjimo aplinkybes, susijusias su kaltinimo keitimu apeliacinės instancijos teisme, išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad šios instancijos teismas, pakeisdamas nuteistiesiems kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes ir jos kvalifikavimą, BPK 256 straipsnyje nustatytos tvarkos nepažeidė. Vien aplinkybė, kad šios instancijos teisme du kartus buvo keičiamas (tikslinamas) kaltinimas, nesudaro pagrindo daryti išvadą, jog esmingai buvo pažeista R. A. ir A. C. teisė į*

[200] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-162-303/2019)", žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., *supra note* 197.
[201] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.

gynybą, nes, pagal bylos duomenis, jų gynyba nebuvo kitokia. <...> Gynyba turėjo galimybę ginčyti kaltinimą tiek fakto, tiek ir teisės aspektu[202]*."* Iš pateikiamos bylos visumos darytina išvada, kad "šios bylos procesinė situacija iš esmės nesuvaržė kaltinamųjų teisės žinoti, kuo jie yra kaltinami, bei jų galimybės veiksmingai gintis nuo kaltinimo, taigi teisės į gynybą nesuvaržė ir teisingo proceso principo nepažeidė[203]". Svarbu pažymėti, kad apeliacinis teismas nustatė BPK 255, 256 straipsnių[204] pažeidimą pirmos instancijos teisme, tačiau jį įvertino kaip neesminį pažeidimą, kuris neturėjo esminės įtakos kaltinamųjų gynybai. Be to, kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas esmingai nepažeidė R. A. ir A. C. teisės į gynybą, nes pagal bylos duomenis pastarųjų gynyba bylos nagrinėjimo metu nebuvo kitokia. Visa tai parodo, kokia stipri teismo pozicija taikyti minėtas teisės nuostatas baudžiamajame procese. Tačiau tai dažnai gali lemti asmens teisės į gynybą suvaržymą, kai teismas nepagrįstai įvertina bylos procesinę situaciją. Toki asmens teisės į gynybą pažeidimai aptarti anksčiau minėtose bylose. Taigi, darytina išvada, kad kaltinamojo neinformavimas BPK 255, 256 straipsnių[205] prasme ne visada gali būti pripažintas kaip BPK reikalavimų pažeidimas, kadangi teismų praktikoje tokius pažeidimus, atsižvelgiant į konkrečią bylos procesinę situaciją, galima pripažinti neesminiais.

Kaltinime nurodytos veikos esminių faktinių aplinkybių ir jos kvalifikavimo pakeitimas teisme lemia ir su kaltinimo modifikacijų daugetu susijusią problematiką. BPK 256 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata "*Išnagrinėjus baudžiamąją bylą, nuosprendyje gali būti paliekamos ir kaltinamajame akte nurodytos veikos faktinės aplinkybės*", 2 dalyje "*Išnagrinėjus baudžiamąją bylą, kaltinamasis gali būti pripažintas kaltu ir remiantis kaltinamajame akte pateiktu veikos kvalifikavimu*[206]". Šios teisės normos įtvirtina diskrecijos teisę teismui priimant procesinius sprendimus - tiek dėl pirminio kaltinimo, pateikiamo kaltinamuoju aktu, tiek dėl proceso dalyvių ar teismo pakeisto kaltinimo. Pakeisti kaltinimą, kaip jau buvo minėta anksčiau, turi teisę tiek prokuroras, tiek nukentėjusysis, tiek teismas, kai turi pagrindo manyti, kad kaltinimas privalo būti keičiamas. Žvelgiant į tai, kad kaltinimo pakeitimą inicijuoti gali skirtingos baudžiamosios bylos pusės - kaltinimo modifikacijų gali atsirasti ne viena. BPK 256 straipsnio[207] nuostatos neapibrėžia konkrečiai, kiek kartų galima keisti kaltinimą, kadangi toks apribojimas būtų nesuderinamas su teisingumo vykdymu. Nurodytina ir tai, kad kaltinimo modifikacijų skaičius gali kisti ir nuo bylos sudėtingumo bei nuo byloje esančių nukentėjusiųjų skaičiaus. Taigi,

---

[202] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-162-303/2019)", *supra note* 197.
[203] *Ibid.*
[204] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[205] *Ibid.*
[206] *Ibid.*
[207] *Ibid.*

vyraujant tokiam teisiniam reguliavimui keliama kaltinimo modifikacijų daugeto problema: ar teisinga teismui savo nuožiūra priimti procesinį sprendimą esant kaltinimo modifikacijų neapibrėžtumui ir ar kaltinimo pakeitimų gausa nepažeidžia teisės žinoti, kuo esi kaltinamas, gynybos nuo kaltinimo ir kitų baudžiamojo proceso užtikrinimo reikalavimų? Ši kaltinimo instituto problema nėra plačiai diskutuotina ir plečiama baudžiamosios teisės doktrinoje. Kadangi lig šiol trūksta šios problematikos ištirtumo ir pagrįstumo, šiame baigiamajame darbe bus pateikiama teismų praktikoje pateikiamų skundų reikšmingumas siekiant išspręsti galimai susiformavusią problematiką kaltinimo institute.

Dėl kaltinimo pakeitimo galimų modifikacijų daugeto manytina, kad kaltinamasis negali užtikrinti efektyvios ir veiksmingos gynybos. Teisė į gynybą yra visuma baudžiamojo proceso įstatymo numatytų procesinių priemonių, leidžiančių ginčyti iškeltą kaltinimą, siekti palengvinti procesinę padėtį arba sušvelninti atsakomybę; baudžiamajame procese kaltinamasis gali pasirinkti skirtingas pozicijas: kaltinimo neigimo, visiško prisipažinimo ar prisipažinimo ią dalies[208]. Konvencijoje įtvirtinta, kad kiekvienas nusikaltimo padarymu kaltinamas asmuo turi teisę būti skubiai ir išsamiai jam suprantama kalba informuotas apie jam pateikiamo kaltinimo pobūdį ir pagrindą bei turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai[209]. Neužtikrinant teisės į gynybą baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu iš esmės pažeidžiami teisėto baudžiamojo proceso užtikrinimo reikalavimai. Taigi, plėtojant kaltinamojo pareigos gintis nuo visų galimų kaltinimo modifikacijų problematinius aspektus svarbu akcentuoti tai, kad kaltinamasis bei jo gynėjas nežino, nuo kurio konkrečiai kaltinimo reikės gintis teisminiame posėdyje. Iš teisinio reguliavimo akivaizdu, kad kaltinamajam ir jo gynėjui gynybos našta tenka įvairiausioms galimoms variacijoms. Kyla praktinės problematikos klausimas: ar teismo procesinio sprendimo priėmimas savo nuožiūra gali užtikrinti tinkamą gynybą? Čia aktualu dar kartą paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį, kurioje kasaciniu skundu nuteistosios R. A. gynėjas teigia: "*R. A. viso proceso metu turėjo gintis nuo keturių skirtingų kaltinimų: pareikštų kaltinamajame akte, pirmosios instancijos teismo nuosprendyje konstatuotų aplinkybių, 2018 m. birželio 16 d. prašyme pakeisti kaltinimą nurodytų faktinių aplinkybių, 2018 m. rugsėjo 21 d. prašyme keisti kaltinimą nurodytų faktinių aplinkybių. Tokia kaltinimo keitimo gausa reiškia, kad neįvyko sąžiningas ir teisingas bylos nagrinėjimas. R. A. turėjo gintis nuo kaltinimo modifikacijų nesant teisinio tikrumo ir apibrėžtumo dėl to, kokios apimties kaltinimas yra formuojamas. Taip neįmanoma realizuoti teisės į gynybą, nes kaltinamasis priverstas gintis nuo bet kokios kaltinimo*

[208] Raimundas Jurka ir kt., *supra note* 14: 134.
[209] "Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14", *supra note* 147.

modifikacijos[210]". Kasacinis teismas šiuos argumentus pripažino kaip nepagrįstus, motyvuodamas, kad nors ir "*Iš pirmosios instancijos teismo posėdžių protokolų turinio matyti, kad apie galimybę, jog R. A. ir A. C. nusikalstama veika, nurodyta BK 266 straipsnio 4 dalyje, gali būti perkvalifikuota kaip rengimasis pagal BK 21 straipsnio 1 dalį ir 226 straipsnio 4 dalį, kaltinamieji, kaip tai nustato BPK 255 straipsnio 2 dalis, informuoti nebuvo. Apeliacinės instancijos teismas, nustatęs šį pažeidimą, įvertino jį kaip neesminį, neturėjusį esminės įtakos kaltinamųjų veiksmingai gynybai. Tokią išvadą teismas darė atsižvelgdamas į bylos eigą apeliacinės instancijos teisme, apeliacinių skundų turinį.*", tačiau "*Atsižvelgdama į baudžiamojo proceso įstatymo reikalavimus bei jų aiškinimą kasacinėje praktikoje, įvertinusi bylos nagrinėjimo aplinkybes, susijusias su kaltinimo keitimu apeliacinės instancijos teisme, išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad šios instancijos teismas, pakeisdamas nuteistiesiems kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes ir jos kvalifikavimą, BPK 256 straipsnyje nustatytos tvarkos nepažeidė. Vien aplinkybė, kad šios instancijos teisme du kartus buvo keičiamas (tikslinamas) kaltinimas, nesudaro pagrindo daryti išvadą, jog esmingai buvo pažeista R. A. ir A. C. teisė į gynybą, nes, pagal bylos duomenis, jų gynyba nebuvo kitokia.*[211]." Nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog teisės į gynybą principas nebuvo pažeistas, tačiau kyla diskutuotinas klausimas, kaip efektyviai gintis esant kaltinimo modifikacijų daugetui? Ar gynimasis proceso metu nuo keturių skirtingų kaltinimų gali užtikrinti teisę į teisingą bylos nagrinėjimą? Pažymėtina, kad "Teisė į teisingą teismą - viena iš pagrindinių asmens teisių, įtvirtintų Lietuvos Respublikos *Konstitucijoje* bei *Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje*. Europos žmogaus teisių teismas ne kartą yra išaiškinęs, jog kaltinamuoju aktu reiškiami kaltinimai turi būti aprašyti aiškiai, suprantamai, nekelti abejonių dėl kaltinimo turinio ir esmės, ir nesudaryti teismui ar kaltinamajam bei jo gynėjui pagrindo spėlioti, ką prokuroras galėjo turėti omenyje reikšdamas vieną ar kitą kaltinimą, o gynybai formuojama būtinybė gintis nuo visų galimų kaltinimo modifikacijų yra pažeidžianti *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6* straipsnio 3 dalies „a" punktą, suteikiantį kaltinamajam teisę būti jam suprantama kalba ir išsamiai informuotam apie kaltinimo pagrindą ir apie teisinį šių veikų vertinimą (EŽTT sprendimas byloje Pelissier and Sassi v. France, no. 25444/94, z 51, ECHR 1999-11 ir kt.)[212]." Visa tai rodo, kad kaltinimo keitimo daugetas iš esmės gali kelti neužtikrintumą baudžiamajame procese bei gynybos susilpnėjimą ginant kaltinamojo poziciją konkrečiu atveju.

---

[210] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-162-303/2019)", žiūrėta 2021 m. kovo 12 d., *supra note* 197.
[211] *Ibid.*
[212] "Kauno apygardos teismo 2019 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 1-135-317/2019)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. kovo 12 d., http://www.infolex.lt/tp/1744369

Nors BPK 256 straipsnio[213] nuostatų atitiktį Konstitucijai[214] Konstitucinis Teismas įvertino ir to pasekoje buvo padaryti minimo straipsnio pakeitimai, tačiau ir šiai dienai išliko neapibrėžtumas kaltinimo modifikacijų daugeto. To priežastis yra tai, kad paliekama teisė teismui tiek pirmos instancijos, tiek apeliacinės instancijos bylos nagrinėjimo metu priimti procesinį sprendimą tiek pagal pradinį kaltinimą, tiek pagal teisės aktų numatytų procesinių dalyvių iniciatyva pakeisto kaltinimo, tiek ir paties teismo iniciatyva pakeisto kaltinimo. Dėl kaltinimo modifikacijų daugeto Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje nuteistosios kasaciniame skunde pažymėta: "*BPK 256 straipsnio 1 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas, kiek jis nesusietas su galimybe gintis nuo aiškaus kaltinimo, o ne nuo neapibrėžto skaičiaus kaltinimo modifikacijų, nuo kurių gynyba gali būti skirtinga tiek veikos faktinių aplinkybių, tiek ir veikų teisinės kvalifikacijos požiūriu, pagal turinį ir reguliavimo apimtį prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims, teisinės valstybės ir teisingumo principams. Svarstytina, ar nėra pagrindo kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar BPK 256 straipsnio 1 dalis (2015 m. birželio 23 d. įstatymo redakcija), kurioje įtvirtintas teisinis reguliavimas, leidžia nuosprendyje palikti ir kaltinamajame akte nurodytas veikos faktines aplinkybes, neprieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims, konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams*[215]*."* Kasacinis teismas šiuo klausimu kategoriškas: "*išsamūs išaiškinimai dėl kaltinimo keitimo nagrinėjant bylą teisme taisyklių santykio su Konstitucija yra pateikti Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarime „Dėl BPK 255 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 256 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d. redakcijos), 4 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d. redakcijos), 320 straipsnio 3 dalies, 326 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d. redakcija) 4 punkto atitikties Konstitucijai". Palyginus BPK 256 straipsnio 1 dalyje (2011 m. gruodžio 22 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą su nustatytuoju šio straipsnio 1 dalyje (2015 m. birželio 23 d. redakcija) matyti, kad kasatorės ginčijamu aspektu jis nepakito. Kasaciniame skunde nepateikiama naujų argumentų, kurie galėtų būti pagrindas reinterpretuoti konstitucinę doktriną šiuo klausimu, taigi nėra pagrindo manyti, kad Konstitucinis Teismas galėtų prieštaraujančiomis Konstitucijai pripažinti galiojančios redakcijos BPK 256 straipsnio nuostatas nuteistosios N. G. kasaciniame skunde nurodomais aspektais. Atsižvelgiant į tai, kreiptis į Konstitucinį Teismą nėra pagrindo*[216]*."* Taip pat ir kitoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išnagrinėtos baudžiamosios bylos nutartyje "*kasatoriai prašo kreiptis į Konstitucinį Teismą ir nurodo, kad teismui perduotame kaltinamajame akte kaltinimas R. S. buvo pareikštas*

[213] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[214] "Lietuvos Respublikos Konstitucija", *supra note* 3.
[215] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-25-495/2020)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. kovo 19 d., http://www.infolex.lt/tp/1947766
[216] *Ibid.*

pagal BK 228 straipsnio 2 dalį. Pirmosios instancijos teismas 2018 m. gruodžio 21 d. nutartimi savo iniciatyva ex officio pranešė R. S. apie galimybę būti nuteistai pagal BK 229 straipsnį. Šioje baudžiamojoje byloje prokuroras neprašė keisti veikos faktinių aplinkybių pagal BK 229 straipsnį. Tai reiškia, kad baudžiamojoje byloje yra mažiausiai dvi skirtingos galimybės kaltinamąjį pripažinti kaltu, pagal du skirtingus veikos faktinių aplinkybių traktavimus: vienas kaltinimo variantas yra pareikštas prokuroro, kitas suformuluotas teismo. Valstybinį kaltinimą baudžiamojoje byloje palaiko prokuroras, jis gali palaikyti tik vieną iš pareikštų kaltinimų, o pats teismas negali palaikyti jokio kaltinimo. Šiuo atveju susidarė teisinė situacija, kai skirtingus kaltinimus toje pačioje byloje palaiko du skirtingi subjektai (prokuroras ir teismas), o toks teisinis reguliavimas iš viso negalimas, nes nebelieka nešališko bylos arbitro, kuris nepriklausomai ir nešališkai vertintų pareikštų kaltinimų pagrįstumą. Be to, BPK 256 straipsnio 1 ir 2 dalių formuluotės nenustato nei baigtinio faktinių aplinkybių nurodymo, nei baigtinio teisinių veikų kvalifikavimo skaičiaus ir gali reikšti neapibrėžtai didelį skaičių skirtingų kaltinimo modifikacijų. Dėl to gynyba gali būti apsunkinta, prieštaringa ar iš viso neįmanoma, o tai reikštų Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalių pažeidimą. Taip kartu pažeidžiama asmens teisė žinoti, kuo yra kaltinamas, nes jis iki pat galutinio procesinio sprendimo byloje nežino, pagal kokį kaltinimą jis bus pripažintas kaltu. Europos Žmogaus Teisių Teismo išaiškinimai (pvz., bylose S. prieš Lietuvą, Pelissier ir Sassi prieš Prancūziją) taip pat akcentuoja asmens garantiją žinoti, kuo yra kaltinamas. Toks teisinis reguliavimas, koks yra nurodytas galiojančiose BPK 256 straipsnio 1 ir 2 dalių redakcijose, turiniu ir apimtimi prieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims, Konstitucijoje įtvirtintiems teisinės valstybės ir teisingumo principams[217]*".* Nors kasacinis teismas paliko šį klausimą nenagrinėtą, kadangi kasatoriai šio klausimu apeliacinės instancijos teisme nebuvo pateikę, tačiau neabejotina, kad ateityje šios galimos situacijos nagrinėjimo klausimas gali būti keliamas. Svarbu atkreipti dėmesį, kad dėl nešališko teismo keičiant kaltinimą buvo pasisakyta Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarime, kuriame teismas pripažino tai, kad tuo metu galiojusio teisinio reglamentavimo nuostata prieštarauja Konstitucijai: "<...> *ginčijamą normą galima suprasti taip, kad teismas, savo iniciatyva įspėdamas proceso dalyvius, imasi veiksmų, susijusių su kaltinimo pakeitimu į sunkesnį. Šiame procese tai nesiderina su teismo bešališkumo principu. Šitaip keisdamas kaltinimą teismas iš esmės parodo, kokia linkme jis kreips bylos nagrinėjimą. Toks kaltinimo pakeitimas gali kliudyti teisėjui bešališkai nagrinėti bylą ir objektyviai vertinti bylos aplinkybes. Be to, tai sudaro prielaidas kitiems proceso dalyviams pagrįstai abejoti teismo bešališkumu. / Atsižvelgiant į šiuos motyvus ir argumentus darytina išvada, kad BPK 280*

[217] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-200-495/2020)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. kovo 19 d., http://www.infolex.lt/tp/1937402

straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria leidžiama teismo iniciatyva pakeisti kaltinimą į sunkesnį ir teisiamojo veiką kvalifikuoti pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, prieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims, 109 straipsnio 1 daliai ir 118 straipsnio 1 daliai[218]*."* Šiuo metu pagal mokslinę jurisprudenciją galiojančio BPK 256 straipsnio[219] nuostatų atitiktis Konstitucijai[220] dėl teismo nešališkumo principo aiškinama tuo, kad teismo įgaliojimai keisti kaltinimą įgyvendinimo tvarka yra pakankamai konstruktyvi, aiški, užtikrina kaltinamojo teisę žinoti, kuo yra kaltinamas, bei nesuvaržo teisės į gynybą, bei kitų galimų baudžiamojo proceso užtikrinimo reikalavimų. Taigi, tai rodo principinę hierarchiją teisingo sprendimo vykdymo link, kuri, manytina, turėtų būti peržvelgta pagal naują teisinį reguliavimą, su kurio netinkamu taikymu itin dažnai susiduriama teismų praktikoje. Be kita ko, analizuojant kaltinimo modifikacijų daugeto atitikimą Konstitucijai kelia nerimą dėl kaltinamojo teisės žinoti, kuo esi kaltinamas, ir teisės į tinkamą gynybą. Nepaisant to, kad naujai sureguliuotas kaltinimo pakeitimo reglamentavimas aiškiai apibrėžia kaltinimo keitimo subjektus, informavimo tvarką bei galimybę prašyti pertraukos rengiantis gynybai, kelia abejonių dėl galimų kaltinimo modifikacijų neadekvataus kiekio ir pareigos gintis nuo visų pareikštų kaltinimo modifikacijų. Manytina, kad kaltinimo modifikacijų daugetas be galo apsunkina kaltinamojo poziciją gintis. Teigtina, kad gynybos realizacija negali visa apimtimi būti stipri visų kaltinimo modifikacijose. Taigi, apibendrinant šią kaltinimo modifikacijų daugeto problemą, darytina išvada, kad nėra tikslinga sprendimo laisvė teismui priimti sprendimą tiek pagal pirminį, tiek pagal pakeistą kaltinimą. Tokiai problematikai spręsti turėtų būti suvaržyta diskrecijos teisė teismui priimant sprendimą. Siūlytina, persvarstyti ir kitaip konstruoti BPK 256 straipsnio 1 ir 2 dalis[221], kur numatoma ši diskrecinė laisvė. Be to, teismą įpareigoti priimti sprendimą toliau nagrinėti bylą, remiantis iš anksto apsispręsta kaltinimo modifikacija ir apie tai pranešus kaltinamajam ir jo gynybai. Taigi, nors ir baudžiamojo proceso metu susidarytų kaltinimo modifikacijų daugetas, tačiau iš anksto žinant, kokios kaltinimo modifikacijos kontekste bus nagrinėjama baudžiamoji byla, nekiltų abejonių dėl teisės žinoti, kuo esi kaltinamas, ir teisės į gynybą principų užtikrintumo.

Be visa to, taip pat svarbu paanalizuoti trečiąją problematikos aspektą - tai kaltinimo keitimo galimybes ir teisinio reglamentavo pokyčius apeliacinės instancijos teisme. Kaip jau minėta ankstesnėje darbo dalyje, apeliacinės instancijos teismas baudžiamąją bylą patikrina tik apeliacinio skundo ribose. Apeliacinės instancijos teismas neturi teisės savo priimtu sprendimu pabloginti nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties, jeigu nėra

[218] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1, 2, 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 5/98)", *Valstybės žinios* 15, 402 (1999).
[219] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[220] "Lietuvos Respublikos Konstitucija", *supra note* 4.
[221] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *op. cit*.

prokuroro, nukentėjusiojo ar civilinio ieškovo skundų. Be to, jeigu ir yra pateikti minėtų asmenų skundai - pabloginti daugiau, nei prašoma apeliaciniame skunde - draudžiama. Vyraujant apibrėžtam teisiniam reglamentavimui teismų praktikoje kilo neaiškumų įvykdant teisingumą, kai apeliacinis skundas yra pateiktas paties nuteistojo. Tokiu atveju, kai paaiškėja apeliacinės instancijos metu nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje iš esmės skirtingos nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės ir nesant prokuroro, nukentėjusiojo ar civilinio ieškovo, apeliacinės instancijos teismas susidurdavo su teisingo sprendimo priėmimo klausimu. Kitaip tariant, apeliacinės instancijos teismas iš esmės neturėdavo galimybės priimti teisingo sprendimo, t. y. priimti sprendimą pabloginant nuteistojo padėtį draudė BPK įtvirtintos teisės normos, o grąžinti bylą nagrinėti pirmos instancijos teismui neturėjo kompetencijos. Tokiai susidariusiai neaiškiai situacijai išsklaidyti ėmėsi Lietuvos apeliacinis teismas, kuris kreipėsi į Konstitucinį Teismą išsiaiškinti, ar BPK 320 straipsnio 4 dalies ir 326 straipsnio 1 dalies 4 punktas[222] atitinka Konstituciją[223]. Konstitucinis Teismas 2017 m. birželio 26 d. nutarė: "*Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalis (2007 m. birželio 28 d. redakcija; Žin., 2007, Nr. 81-3312) tiek, kiek ja draudžiama baudžiamąją bylą apeliacine tvarka pagal nuteistojo apeliacinį skundą nagrinėjančiam teismui pabloginti kito nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtį nesant dėl to prokuroro, privataus kaltintojo, nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo skundo, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. / Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 326 straipsnio 1 dalies 4 punktas (2007 m. birželio 28 d. redakcija; Žin., 2007, Nr. 81-3312) tiek, kiek jame nenustatyti apeliacinės instancijos teismo įgaliojimai, ištyrus įrodymus, kuriuos įvertinus galėtų būti padarytos išvados, kad faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, teisingumo principams[224].*" Minimame nutarime Konstitucinis Teismas apibrėžia baudžiamojo proceso problemą apeliacinės instancijos teismo metu nagrinėjant baudžiamąją bylą: "*baudžiamąją bylą apeliacine tvarka nagrinėjančiam teismui nesuteikti įgaliojimai, ištyrus naujus ar pirmosios instancijos teismo jau tirtus įrodymus, savo iniciatyva pakeisti pirmosios instancijos teismo nuosprendyje nustatytas veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis, jeigu tas pakeitimas lemtų nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, taip pat nesuteikti įgaliojimai pakeisti pirmosios instancijos teismo nuosprendyje*

[222] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[223] "Lietuvos Respublikos Konstitucija", *supra note* 3.
[224] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 9/2016)", *TAR* 10749 (2017).

nustatytas veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis, jeigu dėl to nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtis būtų pabloginta labiau, nei to prašoma prokuroro, privataus kaltintojo ar nukentėjusiojo apeliaciniame skunde. Teismas, ištyręs naujus ar pirmosios instancijos teismo jau tirtus įrodymus, savo iniciatyva gali pakeisti pirmosios instancijos teismo nuosprendyje nustatytas veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis tik jeigu toks pakeitimas lemia nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pagerinimą arba jeigu dėl to pakeitimo jų padėtis nepasikeičia. / <...> pagal visuminį BPK nustatytą teisinį reguliavimą apeliacinės instancijos teismas, nagrinėjantis baudžiamąją bylą pagal nuteistojo apeliacinį skundą, atlikęs įrodymų tyrimą ir nustatęs kitokias faktines aplinkybes, nei nustatė pirmosios instancijos teismas, negali ne tik pabloginti kito nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam nutraukta byla, teisinės padėties, kai nėra atitinkamo prokuroro, privataus kaltintojo, nukentėjusiojo ar civilinio ieškovo skundo, bet ir grąžinti baudžiamosios bylos pirmosios instancijos teismui iš naujo nagrinėti ar prokurorui naujam kaltinamajam aktui surašyti[225]*."* Pagal pateikiamą problematiką apeliaciniame baudžiamajame procese vyraujantis ydingas baudžiamojo proceso reguliavimas neužtikrino teismui konstitucinės pareigos - įvykdyti teisingumą. Pagrįstas (argumentuotas) teismo sprendimas užtikrina visuomenės teisę žinoti, ar konkrečiu atveju teisingumas buvo įvykdytas tinkamai (2001 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje *Hirvisaari prieš Suomiją* (peticijos Nr. 49684/99))[226]. Kaip jau minėta anksčiau BPK 256 straipsnio 1 dalies[227] nuostatos įtvirtina kaltinime nurodytos nusikalstamos veikos esminių faktinių aplinkybių pakeitimą ir teismo iniciatyva, kai yra pagrindas manyti, jog pateiktame kaltinime nurodytos nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės gali būti iš esmės pakeistos skirtingomis. Šios teisinės nuostatos taikymą apeliacinėje instancijoje įtvirtina BPK 320 straipsnio 6 dalis: "*nagrinėjant bylą apeliacine tvarka, taikomos BPK XIX skyriuje nustatytos bendrosios nagrinėjimo teisme nuostatos, atsižvelgiant į šiame skyriuje (t. y. XXV skyriuje „Apeliacinis procesas") numatytus ypatumus*[228]*."* Pažymėtina, kad "*Pagal EŽTT praktiką Konvencijai savaime neprieštarauja teismo įgaliojimai savo iniciatyva keisti nusikalstamos veikos kvalifikavimą, inter alia pritaikant baudžiamąjį įstatymą, kuriame numatytas sunkesnis nusikaltimas. / EŽTT jurisprudencijoje pripažįstama, kad Konvencijoje įtvirtintos gynybos teisės yra pažeidžiamos tuo atveju, jeigu žemesnės instancijos teismo nuosprendžiu keičiant veikos kvalifikavimą kaltinamasis nėra iš anksto informuojamas apie tai, todėl dėl pakeisto kaltinimo negali pateikti gynybos argumentų, o aukštesnės instancijos teismas bylą nagrinėja tik teisės*

---

[225] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 9/2016)", *supra note* 223.
[226] *Ibid.*
[227] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[228] *Ibid.*

aspektu, t. y. nuteistasis neturi visavertės galimybės šiame teisme patikrinti ir nustatyti faktų, reikšmingų kvalifikuojant veiką (2006 m. balandžio 20 d. sprendimas byloje I. H. ir kiti prieš Austriją (peticijos Nr. 42780/98); 2006 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje Mattei prieš Prancūziją (peticijos Nr. 34043/02)). Tačiau, jeigu tokiais atvejais gynyba turi galimybę ginčyti naują kvalifikavimą fakto ir teisės aspektu, minėtos teisės pripažįstamos užtikrintomis (2002 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Sipavičius prieš Lietuvą (peticijos Nr. 49093/99); 2004 m. birželio 24 d. nutarimas dėl priimtinumo byloje Balette prieš Belgiją (peticijos Nr. 48193/99); 2006 m. vasario 7 d. nutarimas dėl priimtinumo byloje Virolainen prieš Suomiją (peticijos Nr. 29172/02)). / Taigi pagal EŽTT praktiką teismas gali savo iniciatyva pakeisti nusikalstamos veikos kvalifikavimą, inter alia pritaikyti baudžiamąjį įstatymą, kuriame numatytas sunkesnis nusikaltimas, tačiau kaltinamasis turi būti iš anksto informuojamas apie tai ir turi turėti galimybę dėl pakeisto kaltinimo pateikti gynybos argumentus. Tais atvejais, kai kaltinamasis nėra informuojamas apie galimą veikos kvalifikavimo pakeitimą ir neturi galimybės dėl pakeisto kaltinimo pateikti gynybos argumentų, lemiamą reikšmę turi tai, ar kaltinamasis turės teisę teisės ir fakto aspektu apskųsti pakeistą kaltinimą aukštesnės instancijos teismui[229]*."* Esant tokiai teisinei galimybei apeliacinės instancijos teismas susiduria su BPK 320 straipsnio 4 dalies bei 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto[230] įtvirtintomis nuostatomis. Tai reiškia, kad pagal tuometinį teisinį reguliavimą apeliacinės instancijos teismas savo iniciatyva gali pakeisti kaltinimą - esmines nusikalstamos veikos faktines aplinkybes, tačiau jeigu tas pakeitimas lemtų nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą arba jeigu dėl to nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtis būtų pabloginta labiau, nei to prašoma prokuroro ar nukentėjusiojo apeliaciniame skunde - tai būtų nesuderinama su BPK 320 straipsnio 4 dalyje įtvirtintu principu *non reformatio in peius*, "*pagal kurį, nagrinėdamas bylą pagal nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, skundą, apeliacinės instancijos teismas negali pabloginti apelianto teisinės padėties, t. y. priimti tokio sprendimo, kuris apeliantui būtų mažiau palankus, nei skundžiamas teismo nuosprendis ar nutartis. Be to, pagal šioje dalyje įtvirtintą teisinį reguliavimą nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtis negali būti pabloginta esant ne tik jo paties, bet ir kito nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, apeliaciniam skundui*[231]." Be to, apeliacinės instancijos teisme paaiškėjus iš esmės skirtingoms nusikalstamos veikos aplinkybėms ir nesant prokuroro, nukentėjusiojo ar civilinio ieškovo skundo, pastarasis teismas ne tik negali pats pabloginti teisinės padėties, bet ir

[229] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 9/2016)", *supra note* 223.
[230] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[231] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 9/2016)", *op. cit*

neturi juridiškai įtvirtintos teisės grąžinti bylą nagrinėti žemesnės instancijos teismui. Šiuo atveju susiklosčiusi akivaizdi baudžiamojo apeliacinio proceso teisinio reguliavimo ir konstitucinių nuostatų suderinamumo problema. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas ribojamas baudžiamojo proceso *non reformatio in peius* ir *tantum devolutum quantum appellatum* principų. Be to, pažymėjo, kad "*Tokiu teisiniu reguliavimu neužtikrinama veiksminga kiekvieno asmens ir visos visuomenės apsauga nuo nusikalstamų kėsinimųsi ir paneigiami iš Konstitucijos, inter alia jos 109 straipsnio 1 dalies, kylantys teismo įgaliojimai vykdyti teisingumą, nukrypstama nuo konstitucinės teismo, kaip Lietuvos Respublikos vardu teisingumą vykdančios institucijos, sampratos, konstitucinių teisinės valstybės, teisingumo principų*[232]." Taigi, Konstitucinis Teismas konstatavęs, kad BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punktas[233] prieštarauja konstitucinėms nuostatoms, pažymėjo, kad "*praranda teisinę prasmę pareiškėjo argumentai, jog dėl BPK 320 straipsnio 4 dalyje (2007 m. birželio 28 d. redakcija) nustatyto teisinio reguliavimo gali susidaryti tokia situacija, kad baudžiamąją bylą apeliacine tvarka pagal nuteistojo apeliacinį skundą nagrinėjantis teismas, atlikęs įrodymų tyrimą ir nustatęs kitokias faktines aplinkybes, nei nustatė pirmosios instancijos teismas, privalėtų priimti akivaizdžiai neteisingą, kartu ir neteisėtą sprendimą, nes neturėtų teisinės galimybės nei pats įvertinti kito nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, kaltės, nei grąžinti baudžiamosios bylos pirmosios instancijos teismui iš naujo nagrinėti ar prokurorui naujam kaltinamajam aktui surašyti. Taigi nėra teisinio pagrindo teigti, kad BPK 320 straipsnio 4 dalyje (2007 m. birželio 28 d. redakcija) nustatytu teisiniu reguliavimu pažeidžiami Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalis, 109 straipsnio 1 dalis, konstitucinis teisinės valstybės principas*[234]."

Šio Konstitucinio Teismo nutarimu įpareigotas Lietuvos Respublikos Seimas priėmė BPK 89 ir 326 straipsnių pakeitimo įstatymą[235], kuriame BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punktas įtvirtinamas: "panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui: / a) jeigu bylą išnagrinėjo šališkas pirmosios instancijos teismas; / b) jeigu byla išnagrinėta pažeidžiant šio Kodekso 224 ir 225 straipsniuose nustatytas teismingumo taisykles; / c) kai apeliacinės instancijos teisme paaiškėja, kad nuteistasis veikos padarymo metu sirgo ar iki nuosprendžio priėmimo pirmosios instancijos teisme susirgo psichikos liga ir jam turėjo būti taikomos priverčiamosios medicinos priemonės; / d) kai ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės

[232] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 9/2016)", *supra note* 223.
[233] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[234] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 9/2016)", *op. cit.*
[235] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 89 ir 326 straipsnių pakeitimo įstatymas" *TAR*, 21595 (2019).

instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos[236]". Šioje nagrinėjamoje dalyje svarbu pabrėžti, kad naujai įtvirtinta ir suformuota nuostata dėl apeliacinės instancijos teisme metu paaiškėjusių iš esmės skirtingų nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių nuo pirmosios instancijos teismo ir to pasekoje galimos padėties pabloginimo ir peržengiamų apeliacinio skundo ribų, baudžiamajame procese apeliacinės instancijos teismui praplečiama procesinė kompetencija nagrinėjant baudžiamąsias bylas, suteikiama teisė ištaisyti žemesnės instancijos teismo padarytas procesines klaidas grąžinus bylą pirmos instancijos teismui bei suteikiama teisė tikslingai vykdyti teisingumą nepažeidžiant konstitucinių valstybės nuostatų. Šio pakeitimo tikslas - užtikrinti galimybę paskirti teisingą bausmę nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui. Toks Lietuvos Respublikos Seimo priimtas BPK pakeitimo įstatymas[237] yra diskutuotinas. Konstitucinis Teismas pažymėjo: *"įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją reguliuoti baudžiamojo proceso santykius ir gali nustatyti įvairius baudžiamųjų bylų nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme modelius. Tačiau įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų neleidžiama aukštesnės instancijos teismui, atsižvelgus į visas bylos aplinkybes ir vadovaujantis teise bei laikantis iš Konstitucijos kylančių teisingumo, protingumo imperatyvų, priimti teisingą sprendimą byloje ir veiksmingai užtikrinti asmens konstitucinę teisę į tinkamą ir teisingą baudžiamąjį procesą. / Todėl įstatymų leidėjas siekdamas užtikrinti asmens teisę į teismą per įmanomai trumpiausią laiką, teisingo, bylos aplinkybėmis pagrįsto ir argumentuoto teismo sprendimo priėmimą, gynybos teises, ir atsižvelgdamas į pasirinktą baudžiamųjų bylų nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme modelį, gali nustatyti ir kitokius būdus aukštesnės instancijos teismuose ištaisyti bet kurias teisiškai reikšmingų faktų nustatymo ir vertinimo klaidas, kurias dėl kokių nors priežasčių gali padaryti žemesnės instancijos teismas, inter alia numatyti teisę prokurorui, privačiam kaltintojui, nukentėjusiajam ir civiliniam ieškovui paduoti apeliacinį skundą (ar papildyti paduotąjį) tais atvejais, kai, ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme, galėtų būti padarytos išvados, kad faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo ir tai gali lemti nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą."* Atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo suformuluotus aspektus modifikuoti apeliacinės instancijos teisme procesą manytina, kad siekiant užtikrinti baudžiamojo proceso greitumo principą yra tikslingiau apeliacinės instancijos teismui, nustačius iš esmės skirtingas nusikalstamos veikos aplinkybes, savarankiškai priimti tinkamą ir teisingą sprendimą

[236] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 89 ir 326 straipsnių pakeitimo įstatymas", *supra note* 234.
[237] *Ibid.*

baudžiamojoje byloje, negrąžinus bylos atgal į pirmąją instanciją. Proceso greitumo principas, įtvirtintas BPK 1 straipsnyje bei atitinkamai detalizuojamas kitų straipsnių nuostatose, įpareigoja teisėsaugos institucijų pareigūnus ir teismus visus procesinius veiksmus atlikti ir sprendimus priimti kaip įmanoma greičiau[238]. Be to, Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje tvirtinta: "Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą *per kuo trumpiausią laiką* viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas[239]." Pažymėtina, kad kriterijai, kuriais remdamasis EŽTT vertina, ar proceso trukmė atitinka Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies reikalavimus, yra bylos sudėtingumas, baudžiamajame procese persekiojamo asmens elgesys, institucijų veiksmai organizuojant bylos procesą, proceso reikšmė persekiojamam asmeniui ir kt. (2004 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Pedersen ir Baadsgaard prieš Daniją* (peticijos Nr. 49017/99); 2009 m. sausio 13 d. sprendimas byloje *Sorvisto prieš Suomiją* (peticijos Nr. 19348/04))[240]. Manytina, kad įtvirtinus nuostatą dėl apeliacinės instancijos teismo kompetencijos panaikinti nuosprendį ir bylą perduoti nagrinėti iš naujo pirmos instancijos teismui, kai apeliaciniame procese paaiškėja iš esmės skirtingos nusikalstamos veikos aplinkybės ir kai tokiu atveju yra galimybė pabloginti procesinę padėtį ar peržengti apeliacinio skundo ribas - galimai neužtikrina bylos išnagrinėjimo per kuo trumpiausią laiką. Nors ir baudžiamojo proceso greitumo principas turi sąveikauti su kitais baudžiamojo proceso principais - tokiais kaip išsamumo principu, teisingos bylos nagrinėjimo principu ar kt., bei siekiu nustatyti tiesą baudžiamajame procese, įstatymų leidėjas privalo atsižvelgti į kuo konstruktyvesnį teisinio reglamentavimo pakeitimą. Toks pakeitimas turėtų būti siejamas su asmens, kuris baudžiamajame procese yra pažeidžiamiausias, teise į kiek įmanoma trumpesnį procesą - tai suponuoja kompetentingų valstybės institucijų pareigą daryti viską, kad baudžiamasis procesas nebūtų vilkinamas. Manytina, kad "*numatant teisę prokurorui, nukentėjusiajam ir civiliniam ieškovui paduoti apeliacinį skundą (ar papildyti paduotąjį) tais atvejais, kai, ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme, galėtų būti padarytos išvados, kad faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo ir tai gali lemti nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą[241]"* leistų veiksmingiau vykdyti baudžiamąjį procesą neuždelsiant grąžinto baudžiamojo proceso į žemesnę instanciją. Aktualu pabrėžti, kad įtvirtinus minimą apeliacinio proceso modelį nebūtų prarandama apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio (nutarties) teisėtumo ir pagrįstumo

[238] Raimundas Jurka ir kt., *supra note* 14: 187.
[239] "Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14", *supra note* 147.
[240] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 9/2016)", *supra note* 223.
[241] *Ibid.*

tikrinimo galimybė. Tokiam teismo sprendimui būtų taikoma kasacinio apskundimo tvarka. Nors pagal BPK 376 straipsnio nuostatas nagrinėdamas kasacinę bylą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas patikrina priimtus nuosprendžius ir nutartis, dėl kurių paduotas skundas, tik teisės taikymo aspektu[242], tačiau Konstitucinis Teismas 2013 m. lapkričio 15 d. nutarime yra pažymėjęs, kad "<…> *tuo atveju, kai, nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme, BPK nustatyta tvarka yra pakeičiamos pirmosios instancijos teismo nuosprendyje nurodytos esminės nusikalstamos veikos aplinkybės, nėra teisinio pagrindo teigti, kad nuteistasis praranda teisę kreiptis į teismą. Pagal BPK 369 straipsnį toks asmuo turi teisę kreiptis į kasacinės instancijos teismą dėl baudžiamojo įstatymo netinkamo pritaikymo, taip pat dėl esminių BPK pažeidimų, kurie buvo padaryti apeliacinės instancijos teisme nustatant nusikalstamos veikos aplinkybes. Atsižvelgiant į tai, kad esminiu BPK pažeidimu gali būti pripažintas ir šio kodekso 20 straipsnio 5 dalies, kurioje nustatyta, kad teisėjai įrodymus įvertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą išsamiu ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaudamiesi įstatymu, pažeidimas, akivaizdu, kad BPK nustatytu teisiniu reguliavimu nėra užkertamas kelias kasacinės instancijos teismui apskųsti ir apeliacinės instancijos teisme nustatytų naujų nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių nustatymo teisingumo[243].*" Iš pagrindinio komiteto išvados dėl BPK 89 ir 326 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto matyti, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teikė pasiūlymą, kuriame nurodė: "*Kasacinės instancijos teismo praktikoje pabrėžiama, kad nuteistojo teisės skųsti, jo manymu, neteisėtus ir nepagrįstus sprendimus įgyvendinimo garantija yra draudimo keisti sprendimą į blogąją pusę (non reformatio in peius) principas, kuris iš esmės reiškia, kad dėl skundo padavimo skundą padavusiam asmeniui negali kilti jokios neigiamos pasekmės – asmens padėtis dėl jo paties paduoto skundo negali būti pabloginama. Priešingu atveju asmens atžvilgiu vykstantis procesas būtų neteisingas (nesąžiningas). Nagrinėjant bylą teismuose non reformatio in peius principo laikomasi visose proceso stadijose. Tiek nagrinėjant bylą apeliacine, tiek kasacine tvarka, tiek ir perdavus bylą iš naujo nagrinėti pirmosios ar apeliacinės instancijos teismui nuteistojo padėtis negali būti bloginama, kai byla nagrinėjama pagal jo skundą, t. y. kai procesas tęsiamas paties nuteistojo iniciatyva (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-84-489/2018, 2K-19-1073/2018, 2K-278-788/2018). Šio principo reikalavimų turi būti paisoma ir šalinant BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto nuostatų prieštaravimą Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas). <...> Kartu atkreiptinas dėmesys į tai, kad Konstitucinio Teismo nutarime nurodyta, jog įstatymų leidėjas atsižvelgdamas į pasirinktą baudžiamųjų bylų nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme modelį, gali nustatyti ir kitokius būdus aukštesnės*

[242] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[243] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas, *supra note* 17.

instancijos teismuose ištaisyti bet kurias teisiškai reikšmingų faktų nustatymo ir vertinimo klaidas, kurias dėl kokių nors priežasčių gali padaryti žemesnės instancijos teismas. Atsižvelgiant į tai, siūlytina apsvarstyti ir kitokias BPK koregavimo galimybes, užtikrinant, kad teisiškai reikšmingų faktų nustatymo ir vertinimo klaidos procese būtų ištaisomos nepažeidžiant non reformatio in peius principo reikalavimų[244]*."* Teisės ir teisėtvarkos komitetas į pateiktą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pasiūlymą nurodė, kad "*Pastaba nekonkreti, nepateikta pasiūlymų, tik atkreiptas dėmesys kaip diskusinis pastebėjimas – apsvarstyti ir kitokias klaidų ištaisymo galimybes, kad nebūtų pažeisti non reformatio in peius principo reikalavimai. <...> Pažymėtina, ir tai, kad Įstatymo projekto rengėjai taip pat apsvarstė ir alternatyvias BPK koregavimo galimybes ir, atsižvelgiant į tai, kad BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatytas teisinis reglamentavimas turi būti toks, kad užtikrintų, jog sprendimas dėl baudžiamosios bylos perdavimo iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui būtų priimamas tik išimtiniais atvejais, pasirinko tokį teisinio reguliavimo modelį, kuris ir buvo tiesiogiai įvardintas pačiame Konstitucinio Teismo nutarime. <...> Kartu, įdiegus papildomus saugiklius, t. y. numačius papildomą sąlygą – „ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos", pasirinktas teisinio reglamentavimo būdas ne tik užtikrins tinkamą Konstitucinio Teismo sprendimo įgyvendinimą, bet ir atitiks baudžiamojo proceso tikslus bei principo non reformatio in peius reikalavimus*[245]*."* Iš pateikiamos argumentacijos nėra aiškūs apsvarstytų alternatyvių BPK koregavimo galimybių aspektai. Manytina, kad šiuo aspektu tikslinant teisinį reguliavimą buvo būtina atsižvelgti į baudžiamojo proceso greitumo principą, kadangi tiek bylą grąžinus pirmai instancijai nagrinėti iš naujo, tiek suteikus teisę prokurorui, nukentėjusiajam ar civiliniam ieškovui pateikti apeliacinį skundą ar jį patikslinti paaiškėjus apeliaciniame procese iš esmės skirtingomis nusikalstamos veikos aplinkybėms ir kai tai iš esmės gali pabloginti nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtį, baudžiamasis procesas tęsiamas vis tiek nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, iniciatyva. Lietuvos Respublikos Seimui priėmus aukščiau minimą įstatymo pakeitimą akivaizdu, kad BPK 320 straipsnio 4 dalyje[246] įtvirtintam *non reformatio in peius* principui taikytinos išimtys. Visa tai rodo tai, kad apeliacinį procesą pradėjus nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, iniciatyva pastarųjų padėtis apeliacinės instancijos teisme, nepriklausomai nuo *non reformatio in peius* principo, gali būti pabloginta, kai "*ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos*

[244] "Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pagrindinio komiteto išvada "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 89 ir 326 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto", *LRS*, žiūrėta 2021 m. kovo 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/9bb34770150c11eaad00dac7ebcb2435?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=578fb510-9175-45c4-a5d2-ad4b5fc6af00

[245] *Ibid.*

[246] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.

teismo nustatytųjų ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos[247]" yra panaikinamas pirmos instancijos teismo nuosprendis ir perduodama byla iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Tai reiškia, kad apeliacinės instancijos teismas tiesiogiai priimti savo nuožiūra sprendimo negali dėl BPK 320 straipsnio 4 dalies[248] nuostatų, tačiau apeliacinės instancijos teismo sprendimas naikinti pirmos instancijos teismo nuosprendį ir perduoti pastarajam iš naujo nagrinėti suvokiamas kaip netiesioginis *non reformatio in peius* principo absoliutumo paneigimas. Kadangi to pasekoje apeliacinio teismo sugrąžintos bylos pirmosios instancijos teismas galės priimti sprendimą pabloginant nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtį, nors ir jų iniciatyva buvo pateikiamas apeliacinis skundas. Taigi, apibendrinant darytina išvada, kad 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto[249] pakeitimai yra diskutuotini taikymo prasme. Nors ir BPK 320 straipsnio 4 dalis[250] įtvirtina draudimą pabloginti padėtį, tačiau BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto[251] pakeitimas suponuoja nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, iniciatyva pradėto apeliacinio proceso, galimybę pabloginti pastarųjų padėtį. Tai kelia diskutuotinų klausimų, ar tikrai yra užtikrinamas *non reformatio in peius* principas. Nėra aiškus *non reformatio in peius* ir teisingo bylos nagrinėjimo principų sąveikumas BPK. Tai kelia probleminius klausimus, kurie, manytina, turėtų būti aiškiau ir tiksliau apibrėžti taikymo prasme.

Be kita ko, apeliacinės instancijos teismas baudžiamajame procese taiko naują teisinį reglamentavimą. Naujausia teismų praktika rodo, kad BPK 362 straipsnio 1 dalies 4 punktas d papunktis[252] kelia tinkamo taikymo aiškumo klausimą. Aktualu aptarti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylą, kurioje apeliantas kasaciniu skundu teigė, "*kad apeliacinės instancijos teismas privalėjo grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teisme, nes buvo nustatytos visos sąlygos taikyti BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktį*[253]." Apeliaciniame skunde nurodoma, kad "*pirmosios instancijos teismas nepagrįstai nustatė, kad E. N. pasisavino 219 534,33 Lt (63 581,53 Eur), kurie buvo pervesti į jo asmeninę banko sąskaitą. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teisme nustatyta, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų – E. N. pasisavino 645 678,66 Lt (187 001,47 Eur), iš kurių 643 974,07 Lt (186 507,78 Eur) – grynieji pinigai iš kasos ir 1704,59 Lt (493,68 Eur) – pinigai, kurie buvo pervesti į jo asmeninę banko sąskaitą. Taigi apeliacinės instancijos*

[247] "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *supra note* 1.
[248] *Ibid.*
[249] *Ibid.*
[250] *Ibid.*
[251] *Ibid.*
[252] *Ibid.*
[253] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-215-976/2020)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. kovo 9 d., https://www.infolex.lt/tp/1939084

teisme faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų ir pagal turto pasisavinimo būdą, ir pagal pasisavinto turto formą, ir, svarbiausia, pagal pasisavinto turto vertę, kuri yra esminė faktinė aplinkybė, kartu tai buvo ir faktinis pagrindas apeliacinės instancijos teismui priimti sprendimą, nurodytą BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktyje[254].“ Šioje nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje kasacinis teismas pabrėžė, kad BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto[255] “*norma galėtų būtų taikoma tais atvejais, kai yra nustatytos visos trys sąlygos: 1) ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų, 2) ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, 3) ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos*[256].“ Tai reiškia tai, kad norint apeliaciniam teismui taikyti minėtą nuostatą besąlygiškai reikia nustatyti visas tris aukščiau pateiktas sąlygas. Nesant bent vienos iš trijų sąlygų - apeliacinės instancijos teismas neturi kompetencijos taikyti BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto[257]. Kasacinis teismas pabrėžė, kad “*pagal BPK 320 straipsnio 4 dalį, pabloginti nuteistojo ar išteisintojo, taip pat asmens, kuriam byla nutraukta, padėtį apeliacinės instancijos teismas gali tik tuo atveju, kai dėl to yra prokuroro, nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo skundai. Nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtis negali būti pabloginta daugiau, negu to prašoma apeliaciniame skunde. Sistemiškai aiškinant šią normą kartu su BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčiu, nustatomas kitų dviejų šiame papunktyje nurodytų sąlygų turinys. Taigi, antra aplinkybė, kurią būtina konstatuoti pagrindžiant BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio taikymo būtinumą, yra ta, jog apeliacinės instancijos teisme nustatytos faktinės aplinkybės, kurios iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teisme, gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą. Išvardytų asmenų padėties pabloginimą gali lemti nusikalstamos veikos perkvalifikavimas į sunkesnę, nuosprendžiu paskirtos bausmės sugriežtinimas, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, nuteisimas, didesnio nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo priteisimas ir pan. Ir trečia būtina sąlyga – dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos, t. y. tokių faktinių aplinkybių inkriminavimo nebuvo prašoma prokuroro, nukentėjusiojo ar civilinio ieškovo apeliaciniame skunde. <...> baudžiamojo proceso teisės principai non reformatio in peius ir tantum devolutum quantum appellatum išlieka svarbiausiais apeliacijos, t. y. teisės skųsti*

[254] “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-215-976/2020)”, *supra note* 252.
[255] “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas,” *supra note* 1.
[256] “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-215-976/2020)”, *op. cit*.
[257] “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas,” *op. cit.*

teismo sprendimą realizavimo procesinės formos, principais. Asmens, prieš kurį vykdomas baudžiamasis procesas, teisė skųsti teismo sprendimus yra reali ir efektyvi būtent dėl šių principų. Skundą padavusio asmens (nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta) padėtis paprastai negali būti bloginama, kai procesas tęsiasi jo paties iniciatyva (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-733-2007, 2K-312/2008, 2K-274/2009, 2K-195/2011, 2K-276/2012, 2K-164/2014, 2K-509-489/2015, 2K-278-788/2018). Todėl aptariama norma gali būti taikoma tik tada, kai kitaip neįmanoma ištaisyti pirmosios instancijos teismo padarytų fakto (t. y. teisiškai reikšmingų faktų nustatymo ir vertinimo) klaidų, taigi priimti teisingo sprendimo byloje[258]*."* Taigi, atsižvelgiant į išdėstytą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje nebuvo padaryta esminių BPK reikalavimų pažeidimų. Taip pat iš bylos visumos "neleidžiama daryti neabejotinos išvados, jog apeliacinės instancijos teisme buvo nustatytos skirtingos faktinės aplinkybės nei buvo nustatytos pirmosios instancijos teisme[259]." Taigi, visa tai lėmė, kad Kasacinis teismas priėmė sprendimą atmesti kasacinį skundą, kadangi nebuvo nustatytas faktinis pagrindas (visos trys sąlygos, aptartos aukščiau), kuris lemtų tokio sprendimo priėmimą[260]. Iš pateikiamos baudžiamosios bylos visumos darytina išvada, kad baudžiamojo proceso šalims - šiuo atveju prokurorui, naujas teisinis reglamentavimas kelia neaiškumų jį taikant, kelia galimas interpretacijas baudžiamajame procese. Esant teisinio reglamentavimo neaiškumams Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įpareigotas konstatuoti teismų praktikoje tinkamą teisės taikymą, pašalinti neaiškumus bei galimas interpretacija ir formuoti teisėtą teismų praktiką vykdant teisingumą.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad kaltinimo institute itin dažnai nustatomi pažeidimai, sąlygojantys baudžiamojo proceso reikalavimų pažeidimus tiek pirmos instancijos, tie apeliacinės instancijos teismuose. Kaltinimo keitimo neinformavimas, kaltinimo daugeto modifikacijos, kaltinimo keitimas apeliacinėje instancijoje, kai paaiškėja iš esmės skirtingos nusikalstamos veikos aplinkybės, suvaržo asmens teisę į teisingą teismą, teisę į tinkamą gynybą bei galimai proceso išnagrinėjimo per kuo trumpesnį laiką pažeidimus. Siekiant išvengti baudžiamojo procesų pažeidimų būtina imtis visų kardinaliausių priemonių tai sustabdyti. Teisingumas nagrinėjant baudžiamosiose bylose - tai vertybinis pamatas visos teisinės sitemos kontekste.

---

[258] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-215-976/2020)", *supra note* 252.
[259] *Ibid.*
[260] *Ibid.*

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Kaltinimas gali būti suvokiamas tiek procesine prasme, tiek materialine prasme. Procesinis kaltinimas siejamas su kompetentingų institucijų darbu, materialinis - faktinių įrodymų visuma ir formalaus turinio įtvirtinimu atitinkamuose procesiniuose dokumentuose teisės aktų nustatyta tvarka.

2. Kaltinimo samprata suvokiama kaip viešas ir privačiai viešas kaltinimas visoms numatytoms nusikalstamoms veikoms Lietuvos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose. Kaltinimo forma turi reikšmės tik baudžiamojo proceso inicijavimui, vėliau baudžiamasis procesas vyksta bendra tvarka - pagal tas pačias taisykles.

3. Kaltinamasis aktas - tai prokuroro procesinis dokumentas, kuriame yra materializuojamas asmeniui reiškiamas kaltinimas. Ikiteisminio tyrimo užbaigimas kaltinamuoju aktu - vienareikšmiškai yra esminis baudžiamojo kaltinimo instituto pamatas. Kaltinamojo akto trūkumai daro įtaką kaltinamojo teisei į tinkamą į gynybą.

4. Visais atvejais nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme kaltinimas reiškiamas valstybės vardu, t. y. kaltinimą palaiko išimtinę konstitucinę prerogatyvą turintis prokuroras.

5. Kaltinimo ribos - tai kaltinimo baudžiamajame procese rėmai, apibrėžiantys asmens atsakomybės ribas. Kaltinimo ribos įpareigoja teismą neperžengti kaltinimo ribų vykdant teisingumą. Kaltinimo ribų pakeitimas įmanomas tik BPK 255 straipsnio galimybių ir sąlygų kontekste.

6. Kaltinimo institutas - tai vienas reikšmingiausių institutų baudžiamajame procese, tačiau jame ne retai kyla probleminių situacijų, kuomet kaltinant asmenį, padariusį nusikalstamą veiką, pažeidžiami baudžiamojo proceso principai: teisė į teisingą teismą, teisė į gynybą. Viena jų - teismo neinformavimas arba netinkamas informavimas apie kaltinimo keitimą proceso metu teismų praktikoje. Tai atitinkamai vertinama kaip BPK 255 straipsnio bei 256 straipsnių pažeidimu, ko pasekoje pažeidžiamas teisės į teisingą teismą bei teisės į gynybą principai.

7. Išanalizavus BPK 255 straipsnio bei 256 straipsnių pažeidimus teismų praktikoje darytina išvada, kad su ydingų baudžiamojo proceso nuostatų pažeidimais susiduria tiek pirmos instancijos, tiek apeliacinės instancijos teismai. Teismai, susiduriantys su netinkamu BPK 255, 256 straipsnių taikymo problema, kaltinamąjį nuteisia pažeidžiant pastarojo teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, suvaržo teisę gintis. Darytina išvada, kad tai kelia abejonių dėl tinkamo teisinio reglamentavimo suformulavimo ir kryptingo jo taikymo nagrinėjant baudžiamąsias bylas.

8. Išimtinai kaltinamojo neinformavimas BPK 255, 256 straipsnių prasme ne visada gali būti pripažintas kaip BPK reikalavimų pažeidimas, kadangi teismų praktikoje tokius pažeidimus,

atsižvelgiant į konkrečią bylos procesinę situaciją, galima pripažinti neesminiais. Darytina išvada, kad teismų galima neapibrėžta laisvė spręsti iš esmės suvaržytos ar iš esmės nesuvaržytos kaltinamojo teisės žinoti, kuo kaltinamas, ir jo galimybę gintis, bei interpretacija BPK 255, 256 straipsnių prasme kelia teisingo teismo prielaidos - asmens teisės žinoti, kuo kaltinamas, galimus pažeidimus baudžiamajame procese.

9. Teismas tiek pirmos instancijos, tiek apeliacinės instancijos bylos nagrinėjimo metu gali priimti procesinį sprendimą tiek pagal pradinį kaltinimą, tiek pagal teisės aktų numatytų procesinių dalyvių iniciatyva pakeisto kaltinimo, tiek ir paties teismo iniciatyva pakeisto kaltinimo. Iš analizuojamos teismų praktikos pabrėžtina, kad gynybos realizacija negali visa apimtimi būti stipri visų kaltinimo modifikacijose, ko pasekoje yra prašoma kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl BPK 256 straipsnio atitikties Konstitucijai. Darytina išvada, kad kaltinimo keitimo daugetas kelia neužtikrintumą baudžiamajame procese bei gynybos susilpnėjimą baudžiamajame procese. Vyraujantis teisinio reglamentavimo sureguliuotas procesas sukelia kaltinimo modifikacijų daugeto problemą, kuri be galo apsunkina kaltinamojo poziciją gintis.

10. Apeliacinės instancijos teismo kompetencija panaikinti nuosprendį ir bylą perduoti nagrinėti iš naujo pirmos instancijos teismui, kai apeliaciniame procese paaiškėja iš esmės skirtingos nusikalstamos veikos aplinkybės ir kai tokiu atveju yra galimybė pabloginti procesinę padėtį ar peržengti apeliacinio skundo ribas - galimai neužtikrina bylos išnagrinėjimo per kuo trumpiausią laiką. Siūlytina naikinti BPK 326 straipsnio 1 dalies d papunktį ir papildyti BPK 312 straipsnį punktu numatant: "*Prokuroras, nukentėjusysis ir civilinis ieškovas turi teisę paduoti apeliacinį skundą arba papildyti paduotą apeliacinį skundą tais atvejais, kai, ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme, kad faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo ir tai gali lemti nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą.".* Toks teisinis reglamentavimas užtikrintų efektyvesnį ir greitesnį baudžiamąjį procesą, panaikintų galimai *non reformatio in peius* principo neužtikrintinumą baudžiamajame procese bei nesudarytų neaiškių BPK 326 straipsnio 1 dalies d papunkčio taikymo sąlygų nagrinėjant baudžiamąją bylą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. "Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14". *Valstybės žinios*, 156, 7390 (1950);
2. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas". *Valstybės žinio*s 89, 2741 (2000);
3. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas". *Valstybės žinio*s 37, 1341 (2002);
4. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 22, 57, 58, 167, 256, 293, 312, 317, 320, 322, 324 straipsnių pakeitimo ir 34 straipsnio ir XXX skyriaus pripažinimo netekusiais galios įstatymas". *TAR*, 12575 (2017);
5. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 89 ir 326 straipsnių pakeitimo įstatymas". *TAR*, 21595 (2019);
6. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 9-1 straipsniu ir 188, 189, 246, 255, 256 straipsnių pakeitimo įstatymas". *TAR*, 11213 (2015);
7. "Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas "Dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymo Nr. I-110 "Dėl rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos" pakeitimo". TAR. Žiūrėta 2021 m. sausio 16 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/89d8c9b3452311ebb394e1efb98d3e67;
8. "Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas "Dėl rekomendacijų dėl kaltinamojo akto surašymo ir perdavimo teismui patvirtinimo". TAR. Žiūrėta 2021 m. sausio 19 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5e972390089911e5b0d3e1beb7dd5516/EWUuQfoLAT?jfwid=-dfua6dcs6;
9. "Lietuvos Respublikos Konstitucija". *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

Specialioji literatūra:

10. Ancelis, Petras ir kt. *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai.* Vilnius: UAB Industrus, 2009;
11. Ancelis, Petras. B*audžiamojo proceso ikiteisminis etapas.* Vilnius: Saulelė, 2007;
12. Ancelis, Petras. *Funkcijų suderinamumas veiksmingame ir sąžiningame baudžiamajame proces*e. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012;
13. Ažubalytė, Rima ir kt. *Baudžiamojo proceso teisė: metodinė priemonė.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014;

14. Ažubalytė, Rima, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė. *Baudžiamojo proceso teisė.* Vilnius: Registrų centras, 2016;
15. Ažubalytė, Rima, Ramūnas Jurgaitis ir Jolanta Zajančkauskienė. *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011;
16. Ažubalytė, Rima. "Nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos asmens teisėkreiptis į teismą kaip teisminės gynybos realizavimo baudžiamajame procese prielaida". *Jurisprudencija* 4, 122 (2010): 221-244;
17. Bučiūnas, Gediminas ir Edita Gruodytė. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai.* Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009;
18. Girdauskas Mindaugas. „Teismo galios keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą: konstitucijos reinterpretavimo prielaidos".*Teisė* 91 (2014);
19. Girdauskas, Mindaugas. "Teismo kompetencija keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą". *Teisės problemos* 3, 65 (2009);
20. Girdauskas, Mindaugas. „Ar teismo įgaliojimai sugriežtinti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą atitinka valdžių padalijimo principą?". Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*, Gintaras Švedas ir kt., 429-442. Vilnius: Registrų centras, 2014;
21. Girdauskas, Mindaugas. „Teismo įgaliojimai keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą griežtesniu". Iš *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksui - 10 metų*, Gintaras Švedas ir kt., 186-206. Vilnius: Registrų centras, 2012;
22. Girdauskas, Mindaugas. „Teismo įgaliojimų keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą griežtesniu suderinamumas su konstituciniais baudžiamojo proceso tikslais ir principais". *Teisė* 88 (2013): 144-163;
23. Goda Gintaras ir kt. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras V-XI dalys (221-462 straipsniai).* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003;
24. Goda, Gintaras ir kt. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras I-IV dalys (1-220 straipsniai).* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003;
25. Goda, Gintaras, Marcelis Kazlauskas ir Kuconis Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė.* Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011;
26. Jurka, Raimundas ir kt. *Baudžiamojo proceso principai.* Vilnius: Eugrimas, 2009;
27. Jurka, Raimundas, Irma Randakevičienė ir Saulius Juzukonis. *Baudžiamojo proceso dalyviai.* Vilnius: UAB Industrus, 2009;
28. Jurka, Raimundas. "Proceso per kuo trumpiausią laiką teisinis principas: samprata ir realizavimo problemos". *Teisės problemos* 1, 63 (2009): 54-74;
29. Kurapka, Vidmantas Egidijus ir kt. *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo (prof. dr. Eugenijaus Palskio atminimui).* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011;

30. Matuizienė, Eglė. “Dispozityvumo samprata baudžiamajame procese”. *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2009): 295-316;
31. Matuizienė, Eglė. “*Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma*”. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014. *24121_disertacija_Matuiziene_WEB.pdf (mruni.eu);
32. Milinis, Albertas ir Mindaugas Bilius. „Kaltinimo keitimas teisme: teoriniai ir praktiniai aspektai“. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*, Gintaras Švedas ir kt., 383-396. Vilnius: Registrų centras, 2014;
33. ФАТКУЛЛИН, Ф.Н. *Изменение обвинения.* Москва: Юридическая литература, 1971.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika

34. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1, 2, 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 5/98)”. *Valstybės žinios* 15, 402 (1999);
35. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 118^1, 156^1 straipsnių, 267 straipsnio 5 punkto ir 3171 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 25/99-9/99-35/99)”. *Valstybės žinios* 80, 2423 (2000);
36. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos seimo laikinųjų tryimo komisijų įstatymo 4 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 1 dalies, 1, 2, 3 ir 5 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo - seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos seimo 2003 m. gruodžio 2 d. nutarimas Nr. IX-1868 “Dėl seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui išvados” neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 3 bei 8 straipsniams (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) (byla Nr. 43/03-46/03)”. *Valstybės žinios* 81, 2903 (2004);
37. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr.

8/02-16/02-25/02-9/03-10/03-11/03-36/03-37/03-06/04-09/04-20/04-26/04-30/04-31/04-32/04-34/04-41/04)". *Valstybės žinios* 1, 7 (2004);

38. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. birželio 15 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 2 dalies, 168 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) 3 dalies, 182 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 4 dalies, 183 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) 5 dalies, 186 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d.) 4 dalies, 187 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d.) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 45/04)". *Valstybės žinios* 68, 2514 (2006);
39. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija), 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo - seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 "Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo", Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 "Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo", ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 35/03-11/06)". *Valstybės žinios* 102, 3957 (2006).

40. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 256 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 metų gruodžio 22 d. redakcijos) 4 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 metų gruodžio 22 d. redakcijos), 320 staripsnio 3 dalies, 326 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d. redakcija), 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 12/2010-3/2013-4/2013-5//2013)”. *Valstybės žinios* 119, 6005 (2013);
41. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (byla Nr. 9/2016)”. *TAR* 10749 (2017).

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

42. “Kauno apygardos teismo 2019 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 1-135-317/2019)”, Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. kovo 12 d. http://www.infolex.lt/tp/1744369;
43. “Kauno apygardos teismo 2019 m. rugpjūčio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 1S-624-238/2019)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. sausio 23 d. https://www.infolex.lt/tp/1753753;
44. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2A-42/2006)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. sausio 16 d. http://www.infolex.lt/tp/60943;
45. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-814/2006)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. sausio 16 d. https://www.infolex.lt/tp/78537;
46. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-203/2008)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. sausio 30 d. https://www.infolex.lt/tp/86317;
47. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-513/2011)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. sausio 23 d. https://www.infolex.lt/tp/296381;
48. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-304-976/2016)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. sausio 30 d. https://www.infolex.lt/tp/1401850;

49. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-42-942/2016)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. sausio 20 d. https://www.infolex.lt/tp/1173502;
50. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-162-303/2019)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. vasario 2 d. https://www.infolex.lt/tp/1740439;
51. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-243-697/2020)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. vasario 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1942782.
52. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-25-495/2020)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. kovo 19 d. http://www.infolex.lt/tp/1947766;
53. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-200-495/2020)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. kovo 19 d. http://www.infolex.lt/tp/1937402;
54. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-215-976/2020)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. kovo 9 d. https://www.infolex.lt/tp/1939084;
55. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-61-689/2020)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. vasario 2 d.. https://www.infolex.lt/tp/1818423;
56. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-56-511/2020)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. vasario 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1821715;
57. “Vilniaus apygardos teismo 2019 m. gruodžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-528-935/2019)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. vasario 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1791092;
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-8-696/2016)”. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. sausio 30 d. https://www.infolex.lt/tp/1210221.

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika:

59. “Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. kovo 25 d. sprendimas byloje Pelissier ir Sassi prieš Prancūziją (Nr. 25444/94). HUDOC. Žiūrėta 2021 m. sausio 30 d. http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58226;
60. “Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. kovo 1 d. sprendimas byloje Dallos prieš Vengriją (Nr. 29082/95). HUDOC. Žiūrėta 2021 m. sausio 30 d. http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59264;
61. “Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Sipavičius prieš Lietuvą (Nr. 49093/99). Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. sausio 30 d., https://www.infolex.lt/tp/25184&hist=d;
62. “Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. lapkričio 7 d. sprendimas byloje Gelenidze prieš Sakartvelą (Nr. 72916/10). HUDOC. Žiūrėta 2021 m. vasario 1 d. http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-197267;
63. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. balandžio 20 d. sprendimas byloje I. H. ir kiti prieš Austriją (Nr. 42780/98). HUDOC. Žiūrėta 2021 m. sausio 30 d. http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75101.

Kita literatūra:

64. “Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodekso taikymo vadovas”. Žiūrėta 2021 m. sausio 11 d. prokuroru-etikos-kodekso-taikymo-praktinis-vadovas-red.pdf (prokuraturos.lt);
65. “Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pagrindinio komiteto išvada “Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 89 ir 326 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto”. *LRS*. Žiūrėta 2021 m. kovo 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/9bb34770150c11eaad00dac7ebcb2435?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=578fb510-9175-45c4-a5d2-ad4b5fc6af00
66. Lietuvos Respublikos prokuratūra. “Baudžiamasis persekiojimas”. Žiūrėta 2021 m. sausio 10 d. https://www.prokuraturos.lt/lt/veiklos-sritys/baudziamasis-persekiojimas/53.

Baliulytė, E. (2021). *Kaltinimas baudžiamajame procese* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

ANOTACIJA

Magistro baigiamąją darbą sudaro dvi pagrindinės dalys. Pirmojoje dalyje atskleidžiama kaltinimo samprata baudžiamajame procese. Antrojoje dalyje analizuojama Lietuvos Respublikos ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, susijusi su kaltinimo keitimo teisme problematika. Šio magistro baigiamojo darbo tyrimo esmė išanalizuoti teismų praktiką dėl kaltinimo keitimo, kurių išvadų analizė padės teisės doktrinai plėtoti konkrečias problemas kaltinimo institute bei ieškoti sprendimo būdų, siekiant užtikrinti teisingumo vykdymą ir jų proceso dalyvių teisines garantijas baudžiamosiose bylose. Šio magistro baigiamojo darbo tikslas yra įvertinti tinkamo kaltinimo baudžiamajame procese reguliavimo prielaidas bei nustačius kaltinimo formavimo, palaikymo ir keitimo problemas teismų praktikoje, pasiūlyti jų sprendimo būdus. Magistro baigiamajame darbe analizuojant mokslinę literatūrą, teisės aktus ir teismų praktiką atskleista kaltinimo baudžiamajame procese samprata, kaltinimui keliami reikalavimai, galimos kaltinimo formos, kaltinimą palaikančio subjekto kompetencija, teisinio reguliavimo spragos bei atskleisti teisės į teisingo teismo, teisės į gynybą principų pažeidimai baudžiamosiose bylose keičiant kaltinimą, taip pat atskleista kaltinimo daugeto problema bei apeliacinės instancijos teismo proceso problematika keičiant kaltinimą. Gautiems tyrimo analizės rezultatams padaryti apibendrinimai ir apibrėžiamos konstruktyvios išvados.

Reikšminiai žodžiai. Kaltinimas, kaltinamasis aktas, kaltinimo keitimas, baudžiamojo proceso principai, kaltinimo ribos.

Baliulytė, E. (2021). *Indictment in criminal procedure* (master's thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University

ANNOTATION

The master's thesis consists of two main parts. The first part reveals the concept of prosecution in criminal proceedings. The second part analyzes the practice of the Republic of Lithuania and the European Court of Human Rights related to the issue of changing the charge in court. The essence of this master's thesis is to analyze the case law on the modification of the charge, the analysis of the conclusions of which will help the doctrine of law to develop specific problems in the prosecution institute and seek solutions to ensure justice and legal guarantees for participants in criminal proceedings. The aim of this master's thesis is to evaluate the preconditions for the regulation of proper prosecution in criminal proceedings and, after identifying the problems of formation, maintenance and change of prosecution in court practice, to suggest ways to solve them. The master's thesis analyzes the scientific literature, legal acts and case law reveals the concept of accusation in criminal proceedings, requirements for accusation, possible forms of accusation, competence of the subject supporting the accusation, gaps in legal regulation and violations of the right to a fair trial, as well as the problem of multiple charges and the problems of appellate court proceedings. The results of the research analysis are summarized and constructive conclusions are defined.

Keywords. Prosecution, indictment, change of prosecution, principles of criminal procedure, limits of prosecution.

Baliulytė, E. (2021). *Kaltinimas baudžiamajame procese* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

SANTRAUKA

Tyrimo aktualumas pasireiškia siekimu užtikrinti teisinėje valstybėje veiksmingą kaltųjų nubaudimą, tinkamu visuomenės socialinių vertybių gairių ir jų užtikrinimo būdų apibrėžimu, itin didele svarba suderinti teisinį reglamentavimą valstybėje, užtikrinti procesinių principų laikymąsi bei tinkamu kaltinimo keliamų reikalavimų apibrėžimu. Šio tyrimo naujumas pasireiškia kaltinimo sampratos baudžiamajame procese moksliniu ištyrimu, kuris yra sąlyginai nepakankamai plačiai išnagrinėtas tiek Lietuvos, tiek užsienio mastu. Šio tyrimo tiriama problema - kokią gali daryti įtaką kaltinimo keitimas teisme asmens galimybėms gintis, padariusiam nusikalstamą veiką, ir kaip tai gali atsiliepti tinkamo teisingumo vykdymui? Analizuojama apeliacinės instancijos teismo pozicija, kai paaiškėja iš esmės skirtingos aplinkybės ir kai nėra prokuroro ar nukentėjusiojo apeliacinio skundo. Be to, ar teisinga teismui savo nuožiūra priimti procesinį sprendimą esant nusikalstamų veikų daugeto neapibrėžtumui? Tyrimo tikslas - įvertinti tinkamo kaltinimo baudžiamajame procese reguliavimo prielaidas bei nustačius kaltinimo formavimo, palaikymo ir keitimo problemas teismų praktikoje, pasiūlyti jų sprendimo būdus. Tyrimui atlikti iškelti uždaviniai: išnagrinėti kaltinimo sampratą baudžiamajame procese; apžvelgti kaltinimo turinį, formas ir jų pokyčius kaltinimo institute; išanalizuoti prokuroro, kaip baudžiamojo proceso subjekto, kompetenciją palaikant kaltinimą; išnagrinėti kaltinimo ribų sampratą ir jų keitimo galimybes; remiantis Lietuvos Respublikos teismų praktika atlikti kaltinimo instituto problematikos tyrimą, suformuoti tyrimo išvadas ir pateikti pasiūlymus.

Tyrimui atlikti pasirinkti dokumentų analizės metodas, sintezės metodas, lyginamasis metodas ir apibendrinimo metodas.

Atlikto darbo gautiems rezultatams pateikiamos šios išvados: kaltinimas gali būti suvokiamas tiek procesine prasme, tiek materialine prasme; kaltinimą apimą viešas ir privačiai viešas kaltinimas; kaltinamasis aktas - tai prokuroro procesinis dokumentas, kuriame yra materializuojamas asmeniui reiškiamas kaltinimas; visais atvejais nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme kaltinimas reiškiamas valstybės vardu, t. y. kaltinimą palaiko konstitucinę prerogatyvą turinis prokuroras; kaltinimo ribos - tai kaltinimo baudžiamajame procese rėmai, apibrėžiantys asmens atsakomybės ribas; teismo neinformavimas arba netinkamas informavimas apie kaltinimo keitimą proceso metu teismų praktikoje atitinkamai vertinamas kaip BPK 255 straipsnio bei 256 straipsnių pažeidimu, ko pasekoje pažeidžiamas teisės į teisingą teismą bei

teisės į gynybą principai, tačiau atsižvelgiant į konkrečią bylos procesinę situaciją, galimi atvejai, kai pripažintina neesminiais BPK pažeidimais; teisinio reglamentavimo sureguliuotas procesas sukelia kaltinimo modifikacijų daugeto problemą, kuri be galo apsunkina kaltinamojo poziciją gintis; apeliacinės instancijos teismo kompetencija panaikinti nuosprendį ir bylą perduoti nagrinėti iš naujo pirmos instancijos teismui, kai apeliaciniame procese paaiškėja iš esmės skirtingos nusikalstamos veikos aplinkybės ir kai tokiu atveju yra galimybė pabloginti procesinę padėtį ar peržengti apeliacinio skundo ribas - galimai neužtikrina bylos išnagrinėjimo per kuo trumpiausią laiką.

Baliulytė, E. (2021). *Indictment in criminal procedure* (master's thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University

SUMMARY

The relevance of the investigation is to ensure effective punishment of perpetrators in a state governed by the rule of law, a proper definition of social values guidelines and ways to ensure them, to harmonize legal regulations in the state, to ensure compliance with procedural principles and a proper definition of prosecution requirements. The novelty of this research is manifested in the scientific research of the concept of prosecution in criminal proceedings, which is relatively insufficiently extensively examined both in Lithuania and abroad. The problem investigated in this study is - what impact can changing the charge in court have on a person's ability to defend themselves against the offender, and how can this affect the proper administration of justice? The position of the appellate court is analyzed when fundamentally different circumstances become clear and when there is no appeal from the prosecutor or the victim. Furthermore, is it fair for the court to make a procedural decision in its sole discretion in the face of the uncertainty of a large number of criminal offenses? The aim of the research is to assess the preconditions for the regulation of proper prosecution in criminal proceedings and, after identifying the problems of formation, maintenance and change of prosecution in court practice, to suggest ways to solve them. Tasks set for the research: to examine the concept of accusation in criminal proceedings; to review the content, forms of accusation and their changes in the institute of accusation; to analyze the competence of a prosecutor as a subject of criminal proceedings in support of an accusation; to examine the concept of the limits of prosecution and the possibilities of changing them; based on the case law of the courts of the Republic of Lithuania, to carry out an investigation of the problems of the institute of prosecution, to form the conclusions of the investigation and to submit proposals.

The document analysis method, synthesis method, comparative method and generalization method were chosen for the research.

The following conclusions are drawn from the results of the work performed: the accusation can be perceived both in a procedural sense and in a material sense; the charge includes public and private public prosecution; an indictment is a procedural document of a prosecutor in which the accusation against a person is materialized; in all cases, in criminal proceedings, the charge is brought on behalf of the state, i. y. the prosecution is supported by a constitutional prerogative content prosecutor; the limits of prosecution are the frames of prosecution in criminal proceedings that define the limits of a person's liability; failure to inform the court or improper

notification of the change of charge during the proceedings in court practice is considered a violation of Article 255 and Articles 256 of the BPK, as a result of which the principles of the right to a fair trial and the right of defense are violated; Violations of the BPK; the process regulated by the legal regulation causes the problem of many modifications of the charge, which makes it extremely difficult for the accused to defend himself; The jurisdiction of the appellate court to set aside the judgment and remit the case to the court of first instance where the appeal proceedings reveal fundamentally different circumstances and where there is a possibility of deteriorating the procedural situation or going beyond the appeal may not ensure a trial as soon as possible.